

Expres cultural

Anul II, nr. 5(17), mai 2018 • Apare lunar

24 pagini

Arheologie

Sufletul meu își mai aduce-aminte,
Și-acum și nencetat, de ca-a trecut.
De un trecut ce mi-e necunoscut,
Dar ale cărui sfinte oseminte

S-au așezat în mine fără să știu,
Cum nici pământul știe pe-ale lui,
În care dorm statui lângă statui
Și-i zăvorât sicriu lângă sicriu.

Un murmur nentrerupt, de epitafe,
Care mai străine, care mai sonore.
Prin aer, timpu-i despărțit de ore,
Ca de mireasma lor niște garoafe.

Tăcerea vocile și le-a pierdut,
Care-o făceau pe vremuri să răsune.
Aud țărâna doar a vocilor străbune
Cum se desface, cum s-a desfăcut.

Și, câteodată, totul se deșteaptă,
Ca-ntr-o furtună mare ca Tăria
Și-arată veacurile temelia.
Eu priveghez pe ultima lor treaptă.

Tudor Arghezi

Nicolae PANAITE

Marginalii la alegerile USR

pag. 3

Liviu Ioan STOICIU

„Manolescu președinte” și valoarea...

pag. 3

Constantin COROIU

Un „Giuseppe Prezolini al nostru”

pag. 4

Gellu DORIAN

Când nu știi ce să faci cu atitudinea civică

pag. 4

Alexandru ZUB

Unitate în diversitate

pag. 5

Mihaela GRĂDINARIU

Matricea Poemului-Oraș

pag. 6

Cătălin Mihai ȘTEFAN

POESIS

pag. 8

Nicolae CREȚU

Radu Părpăuță: umblă el...

pag. 11

Radu ANDRIESCU

FDP - etică și timiditate

pag. 11

Mihai Dinu GHEORGHIU

Sociograme(2)

pag. 15

Adrian Dinu RACHIERU

Despre romanul politic(II)

pag. 16

Alexandru-Radu PETRESCU

Lucian Pintilie

pag. 22

Victor DURNEA

Scurt istoric al Parlamentului...

pag. 23

Constantin PRICOP

Caragiale și românii

pag. 24

„Ține-ți prietenii aproape, dar dușmanii și mai aproape!” - Mario Puzo

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite
Redactor-șef: Constantin Pricop
Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Nicolae PANAITE:
MARGINALII LA ALEGERILE USR – pg. 3

Liviu Ioan STOICIU:
„MANOLESCU PREȘEDINTE” ȘI VALOAREA... – pg. 3

Constantin COROIU:
UN „GIUSEPPE PREZZOLINI AL NOSTRU” – pg. 4

Gellu DORIAN:
CÂND NU ȘTII CE SĂ FACI CU ATITUDINEA CIVICĂ – pg. 4

Alexandru ZUB:
UNITATE ÎN DIVERSITATE – pg. 5

Emil BRUMARU:
BASM ROMANTIC – pg. 5

Daniel CORBU:
HORIA ZILIERU. EXPERIMENTUL LIRIC ÎNTRE... – pg. 5

Mihaela GRĂDINARIU:
MATRICEA POEMULUI-ORAȘ – pg. 6

Luminița ZAHARIA:
POEZII – pg. 6

Emanuela ILIE:
FRONTIERE ALE POSIBILULUI – pg. 7

Liviu CHISCOP:
UN POET AL LUMINII...* – pg. 7

Cătălin Mihai ȘTEFAN:
POESIS – pg. 8

Traian DIACONESCU:
SERGIU BOTEZATU. UN HERALD AL POEZIEI PESTE PRUT – pg. 9

Florin FAIFER:
CU SCRISUL LOVINESCIAN NU-I DE GLUMIT – pg. 9

Dan Bogdan HANU:
DOG’S DIARY (DIN VREMEA CÎNELUI SUB... – pg. 10

Liviu PAPUC:
LUDMILLA WOÏDANOVITZ – pg. 10

Nicolae CREȚU:
RADU PĂRPĂUȚĂ: UMBLĂ EL „CREANGA....” – pg. 11

Radu ANDRIESCU:
FDP - ETICĂ ȘI TIMIDITATE – pg. 11

Mihai ȘTEFAN:
DIONIȘIE DUMA - FIȘĂ DE JURNAL ȘI O PRECIZARE... – pg. 12

Iulian Marcel CIUBOTARU:
DESPRE COPILĂRIE – pg. 12

Master X-FILES:
SINGUR PRINTRE MUSLIMI... – pg. 13

Nicolae IONEL:
SMERENIA CA AȘTEPTARE ȘI NĂDEJDE – pg. 14

Ioan ȚICALO:
CREȘTINIIL...DEȘTEPȚI – pg. 14

Irina Lucia MIHALCA:
CORABIA DE VISE – pg. 14

Mihai Dinu GHEORGHIU:
SOCIOGRAME(2). EUGENIA – pg. 15

Adrian Dinu RACHIERU:
DESPRE ROMANUL POLITIC(II) – pg. 16

Radu PĂRPĂUȚĂ:
PRIN ORAȘ – pg. 16

Ioan Șt. BAICU:
CONSILIIILE DE COROANĂ DE LA SINAIA – pg. 17

Ion CĂLUGĂRU:
MODERNISM – pg. 18

Adrian CREȚU:
ORICE OM ESTE UN CÂNTEC FĂRĂ RIMĂ – pg. 18

Ștefan Lucian MUREȘANU:
PENTRU UN STUDIU ANTROPOLOGIC A MESCHINULUI... – pg. 19

Nicolae BUSUIOC:
SĂ PRIVIM LUCRURILE ȘI PRIN OCHII ȘI MINTEA LUI... – pg. 20

Dana ȚABREA:
ROLUL TERAPEUTIC AL ARTEI: VISÂND GLASURI – pg. 21

Ioan RĂDUCEA:
TAIȘURI DIN VIS – pg. 21

Alexandru-Radu PETRESCU:
LUCIAN PINTILIE SAU OBSESIA NEVROTICĂ A... – pg. 22

Victor DURNEA:
SCURT ISTORIC AL PARLAMENTULUI MARGHILOMAN – pg. 23

Constantin PRICOP:
DIRECȚIA CRITICĂ – pg. 24

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: <http://exprescultural.ro>
ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO23BPOS24006748050RON01- Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. AMO PRESS GRUP S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Revista apare cu sprijinul Editurii ALFA și al Fundației „C.A.V.”

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului Carmen-Gabriela Gîțlan

DTP: Pîriu Octavian Dan

Expres cultural

numărul 5 / mai 2018

Nicolae PANAITE

Marginalii la alegerile USR

Managementul, în afara faptului că poți să fii absolvent al nu știu ce școală sau curs într-un domeniu, ține, sunt convingși, și de vocație sau, în primul rând, de ea. Celelalte aspecte ale unei administrații cât mai bune, dacă harul lipsește factorului coagulant-decizional, nu pot contrabalansa inexistența lui. E o problemă în a-ți prioritiza pe etape lucrurile. Pentru a atinge parametrii propuși este nevoie, încă de la început, de o consistentă susținere materială și iscusință. Fără un plan bine întocmit și temeinic analizat nu se poate vorbi de eficiență în atingerea standardelor propuse. Este, oare, potrivit ca noi, în timp ce stăm cu o ceașcă aburindă de cafea în mână, pe canapeaua din locuința noastră încălzită, să ne plângem de cât de rece și nevralgică este lumea literară și ce oameni nestatornici suntem? Autocompătimirea nu este o virtute a lui *Dăruind vei dobândi*.

În orice asociație profesională găsim lumină și umbră - într-una mai multă umbră, în alta mai multă lumină. Cei mai mulți cărcotași ai USR nu pândesc la ușa ei, din păcate, stau deja în băncile adunărilor noastre. Indiferent de natura, importanța și impactul unei activități, o documentare atentă referitoare la îndeplinirea ei este imperios necesară. Pregătirea fabricației cât mai minuțios reprezintă 50% din realizarea produsului, proiectului. Pe lângă aceasta, dacă este și sufletul acolo, poți spune: iată omul potrivit la locul potrivit. Oricâtă voință și efort ai depune, mă refer în branșa creației, dacă lipsește talentul, lesne se văd asperitățile, stângăciile și neîmplinirile.

Prin natura muncii pe care o fac, mă străduiesc, cu determinare și pasiune, dar și cu evidente consumuri și râvnă, pentru susținerea liniei esteticului. Am întâlnit multe cazuri în care persuasiunea și voința cuiva în a-și vedea numele tipărit erau mai mari decât înzestrarea, care nici măcar nu se întrezărea! În atari situații delicate, ce-i drept, trebuie cântărit cu talerul adevărului și comunicat cu moderație că omul nu-i în chestie. Alexandru Philippide (poetul) era convingat că „în literatură și artă este nevoie, în primul rând, de talent, dar talentul fără cultură, muncă, spirit critic și autocritic, se închircește și moare”.

Omul chibzuit nu spune tot ce gândește, dar ce spune gândește. Sunt multe domenii, azi, la noi, unde, vai!, nu predomină capacitatea și expertiza cuiva în a ocupa un post, ci doar spiritul gregar. Performanța nu mai are acum un rol predominant, dacă persoana nu este raliată la un curent sau facțiune politică.

În luna aprilie, în cadrul Uniunii Scriitorilor din România, au avut loc alegeri pentru președinția breslei și a filialelor sale din țară. Din câte cunosc, lucrurile s-au desfășurat într-un cadru corect și democratic, fiind, mai peste tot, candidați și contracandidați. Au ieșit câștigători, cum era și firesc, cei mai buni, îmi place să cred, peste tot. Am convingeri acei care au prezentat programe cu obiective bine întocmite și centrate pe realitățile și evoluția Uniunii, adică planuri de activitate credibile, viabile și importante. În multe situații, în afară de expunerile prezentate cărora li se vor da curs, s-au avut în vedere, într-un mod hotărâtor, împlinirile de până la alegeri; acestea au fost centrul de greutate între discernerea candidaților. Viața ne-a învățat că poți să contezi și să mergi cu cineva mai departe, atunci când drumul deja parcurs, cu suiri și coborâri, mai ales prin intersecții nedorite, are semnele și înfățișările faptelor deosebite. Când în fruntea unei instituții se află o personalitate marcantă, ceva din calitățile, strategiile și viziunea conducătorului se transmite volens nolens și celor care alcătuiesc consiliul de administrație.

Domnul Nicolae Manolescu a câștigat, pentru încă un mandat, președinția U.S.R.-ului. Îi doresc pe mai departe dreaptă cumpănire și cârmuire cu folos. Și în filiale, majoritatea foștilor președinți a ieșit învingătoare. Un rol hotărâtor în re alegerea domnului Manolescu l-a avut, în primul rând, personalitatea sa de neasemuit critic și istoric literar de mai bine de șase decenii, precum și proiectele pe care USR le-a pus, deja, în practică în ultimii ani, întărind pe orizontală, dar și pe verticală Uniunea, făcând-o vizibilă și respectată. Desigur, și admirabila echipă ce și-a ales-o încă de la început (Gabriel Chifu, Varujan Vosganian, Daniel Cristea-Enache, Răzvan Voncu, Sorin Lavric) a cumpănit în votul dat de scriitori pentru continuitate și performanță.

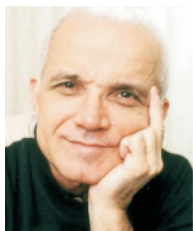
Vecinul meu de pagină, din acest număr al revistei, strălucitul poet Liviu Ioan Stoiciu, prezintă unele aspecte care ar putea duce spre o nedorită frăgezime a Uniunii, dacă ele ar continua într-o formă premeditată și predilectă. Asemenea ipostază este, din capul locului, de nedorit, deoarece, dacă s-ar perpetua, ar duce spre cronicizare! Dar ne amintim că o opinie omenească nu este atât de desăvârșită încât să nu conțină și o eroare. Totuși, trebuie spus că accidente au fost și vor mai fi; faptul întâmplător, din câte cunosc, nu are cum să fie în filiație cu prealabilul.

Domnul Nicolae Manolescu, președintele reales, după numărătoarea voturilor, a spus: „Le mulțumesc că mi-au acordat încredere încă o dată și într-un chip masiv. Asta înseamnă continuitate. Nu persoana mea e în discuție aici, ci programele noastre ce le-am făcut până acum. Persoana mea putea să lipsească din aceste conjuncturi, doar că, iertat să fiu, n-am prea avut pe cine să las în urmă. Cei care voiau, nu meritau; cei care meritau, nu voiau. Cam așa stau lucrurile.”

„Manolescu președinte” și valoarea scriitoricească netrucată

Liviu Ioan STOICIU

„Uniunea Scriitorilor din România adună în rândurile ei tot ce are mai bun lumea literară, elita adică, a scriitorimii române și nu numai de azi, ci dintotdeauna”, spunea Nicolae Manolescu în Raportul său de președinte din campania electorală. Și sublinia: *Cred în continuitatea identitară și culturală a USR într-o perioadă de convulsii și primejdii politice, economice și sociale și resping cu toată convingerea o „reformă”, cum este aceea a procesomanilor noștri, prin care douăzeci de scriitori nu fac decât să prejudicieze existența unei uniuni de breaslă care este compusă din 2620 de membri*. Nicolae Manolescu a fost reales președinte în aprilie 2018, pentru cinci ani, la adunările generale ale celor 20 de filiale ale Uniunii Scriitorilor-US, e la al patrulea mandat (în mod strălucit, Ion Caramitru conduce UNITER din 1990 până azi, natural, la al câtelea mandat o fi?), scriitorii români ar trebui să-i mulțumească, o tot repet, că a fost de acord să candideze, personalitatea sa critică dându-i autoritate. Managerial, N. Manolescu și echipa sa (Varujan Vosganian și Gabriel Chifu) au făcut din Uniunea Scriitorilor o instituție viabilă și financiar (la finalul anului

2017 anunța venituri de peste 2 milioane de euro). Casa Vernescu (printr-o Hotărâre de Guvern, este închiriată legal) și Hotelul din Căderea Bastiliei aduc și ele bani în vistieria US. La fel legea timbrului literar (blocată o vreme de lăcomia editorilor cu pretenții, care și-au oprit pentru ei cei 2 la sută plățiți de cumpărători în contul US). Iar extraordinara lege a finanțării revistelor literare de către stat e opera sa (*Revistele reprezintă filtrul*

principal pentru cultura literară și nu numai... Fără acest spațiu public necesar literaturii să se desfășoare și criticii să facă selecția obligatorie, ce loc ar mai ocupa cartea și autorul ei în societate? — subliniază inițiatorul legii, Nicolae Manolescu). E semnificativ că 744 de scriitori au votat în 2018 cu N. Manolescu, cel care în mandatele sale a publicat o „Istorie critică a literaturii române” (și apoi un compendiu) extrem de selectivă, care nu putea să provoace decât frustrări scriitorilor în viață neincluși în sumarul ei... Au votat pentru continuitate, US dovedindu-se o instituție de elită credibilă, „asociație profesională de creatori literari, nonguvernamentală și nonprofit” și „persoană juridică română de utilitate publică”. Mai explicit, Varujan Vosganian atrăgea atenția la adunarea generală la care am participat (Poezie, București) că US nu e sindicat, că scriitorii sunt patroni (deținem dreptul de proprietate, creația e mai mult decât muncă)... Altfel, rămâne „masa critică” de scriitori care au votat programele celorlalți patru contracandidați ai lui N. Manolescu. În principal Dan Lungu, care a pomenit de „reformă” la US („gând la gând” cu „grupul de reformă” condus de Cristian Teodorescu; „reformă” în sine fiind limitată la prezența lui Nicolae Manolescu în fruntea USR, contestată; nu contează voturile majorității pro-Manolescu). Pe de altă parte, o problemă de nerezolvat în interiorul US e participarea la activitățile (manifestările) US. În afara faptului că plătește cotizația de membru, marea majoritate a scriitorimii nu e activă în nimic — dacă scoate o carte, e ignorată (cred că sunt puși în evidență numai 10 la sută dintre membrii US; în plus, provincia are de suferit, cei de la centru nu cred în comentariile critice din revistele ei literare). Dar îmi place N. Manolescu atunci când tot repetă, cu aplomb, sincer că: *Scriitorul este un bun de patri-moniu al unei națiuni, trebuind respectat de societate și onorat moral și material după cuviință*.

Altfel, literatura rămâne o îndeletnicire de nișă, o întreprindere personală. Și valorile ei de ieri, de azi și de mâine n-au legătură cu Uniunea Scriitorilor decât la nivel de recunoaștere publică, profesională. Fiecare scriitor e altceva, la masa de

scris n-are de dus în spate nici o uniune sau breaslă, e singur. Totalitatea singurătăților scriitoricești formează o uniune. Personal, nu mi-am amintit niciodată că sunt sau nu sunt membru al US la masa de scris. E adevărat, Uniunea Scriitorilor influențează radical receptarea operelor prin acordarea de premii (prin întocmirea de jurii) și prin promovarea critică a cărților și autorilor prin revistele sale. Cei cu funcții (la centru sau la filiale sau la reviste) sunt avantajați, recunoscuți toți ca „personalități accentuate”, alese ca atare dintre colegi, de colegi — până la un punct, e normal să le fie puși lauri pe fruntea lor, în primul rând (toată istoria de 110 ani a societății și uniunii scriitorilor e plină de exemple cu scriitori cu funcții recompensați pentru strădaniile lor publice, care n-au rămas în istoria literaturii române, eufemistic, decât ca *mari valori sentimentale*). N-ai cum să nu premiezi cărțile celor ce dețin o funcție la US, cu atât mai mult cu cât critica literară (subiectivă, care ține cont de realitățile literare conjuncturale) le-a ridicat în slăvi, nu? Până la urmă e o chestiune de alegere — dacă vrei glorie, te implici într-o funcție sau alta! N. Manolescu a și subliniat că sunt de aplaudat toți cei ce i-au stat alături: *USR înseamnă totodată solidaritatea liderilor*

de Filiale și, în general, a membrilor care s-au angajat în viața breslei. Le mulțumesc tuturor pentru inițiative și proiecte. Și, nu în ultimul rând, pentru a ne fi stat alături în dificilele bătălii pe care le-am purtat contra celor care au încercat, cu o tenacitate demnă de o cauză mai cinstită, să compromită USR

și să maculeze valorile umaniste pe care breasla noastră își sprijină activitatea. Totuși, trebuie găsită altă soluție cu liderii de filiale, să nu mai hotărască ei cine e nominalizat pentru întreaga operă la un premiu național (fiind subînțeles că judecata critică e viciată de interese personale)... Eu am preferat să mă retrag, resemnat, luând lumea noastră literară așa cum e. Sigur, îmi văd și lungul nasului — că n-am valoarea „cerută” de o gașcă sau alta, sunt antipatizat. Apoi, e la mîntea cocoșului: dacă-l schimb pe N. Manolescu, vine la putere o gașcă agresivă, lipsită de scrupule (vezi înverșunarea tuturor contestatarilor lui N. Manolescu; nu se promovează decât ei între ei, tineri și mai puțin tineri, la toate festivalurile pe care le organizează sau în publicațiile lor, inclusiv în revista centrală care le cântă în strună; cele mai bune cărți, premiate, sunt cărțile lor, cele ale membrilor US-Manolescu nu există). Din păcate, nu trăim în cea mai bună lume scriitoricească, douămiști, scriitori și critici, au făcut praf spiritul de solidaritate, contează doar ce le place lor, restul scriitorilor sunt îngropați, expirați, în cel mai bun caz sunt marginalizați (deși sunt considerați mari scriitori de US-Manolescu). Închei citând din același președinte N. Manolescu (din cauza căruia, fiindcă l-am susținut în fruntea US, am devenit oportunistul numărul 1; îmi mențin opțiunea: US are nevoie în frunte, în aceste vremuri, profesional, de un „spirit critic” netrucat). Întrebat de reporterul *hotnews.ro* cum arată peisajul literar la noi, a răspuns: *E anost din cauza lipsei de debateri veritabile, înlocuite de certuri on-line între bisericiute literare efemere; marile personalități sunt sufocate de valul uriaș al imposturii și veleitarismului; operele valoroase aparțin generațiilor vechi (60 și 80) și într-o măsură nesemnificativă generației noi (2000); internetul și televiziunile cultivă exclusiv divertismentul în defavoarea artei adevărate; cel mai alarmant fenomen din toate constă în rarefierea spiritului critic, care este sita, ciurul, fără de care grâul nu se poate alege de neghină...*

Constantin COROIU

Un „Giuseppe Prezzolini al nostru”

În numărul 7 al „Jurnalului literar”, apărut la Iași, în 1939, *G. Călinescu*, directorul revistei, semna o prezentare intitulată „Doi tineri”. Era vorba de *George Ivașcu* și *Al. Piru*. Călinescu prevedea că Ivașcu „*va fi un jurnalist în sensul superior, creator, al cuvântului, un animator de idei, un fel de Giuseppe Prezzolini al nostru*”. Evoluția lui George Ivașcu a confirmat pe deplin previziunea lui Călinescu. Format în climatul epocii interbelice, într-un Iași de care se leagă numele și renumele celor mai mari reviste din cultura noastră – „Dacia literară”, „Convorbiri literare”, „Contemporanul”, „Viața Românească” –, George Ivașcu avea să devină un mare jurnalist și un neîntrecut arhitect de publicații.

Decisive în formarea sa, după propria-i mărturisire, au fost trei întâlniri ale tinereții lui, toate petrecute la Iași - cu *G. Ibrăileanu*, cu *Lucrețiu Pătrășcanu* și, desigur, cu *G. Călinescu*. Foarte tânăr, a condus în marele centru universitar al României revista „Manifest”, un periodic al studenților de stânga, iar la vârsta de 27 de ani devenea „secundul” lui Călinescu la „Jurnalul literar”. George Ivașcu va ilustra apoi cu strălucire concepția lui Ibrăileanu și a lui Călinescu potrivit căreia o revistă trebuie să fie o construcție în spirit, un spațiu de confluență a valorilor reprezentative ale istoriei și culturii naționale și universale. „Contemporanul”, seria 1955-1971, serie care îi poartă numele, a constituit puntea de legătură – și, așa zice, de salvare - între perioada interbelică și cea de după Al Doilea Război Mondial. În paginile impunătorului săptămânal, care apărea la un moment dat într-un tiraj de un million de exemplare, s-au întâlnit scriitori consacrați înainte de război, unii intrați în rândul clasicilor, dar și tineri aflați la începuturi: de la *G. Călinescu* la *Nicolae Manolescu*, de la *Arghezi*, *Lucian Blaga*, *Alexandru Al. Philippide* sau *Mihail Sadoveanu* la *Nichita Stănescu* și *Ana Blandiana*. Ca și maestrul său, *G. Călinescu*, care postula în 1939 că „...o revistă chiar săptămânală trebuie să înfrunte cu onoare judecata urmașilor în bibliotecă”, George Ivașcu a avut convingerea nestrămutată că un astfel de deziderat presupune o conectare fermă la actualitate, la ideile noi. Iar pentru el, marii scriitori afirmați între cele două războaie mondiale, aidoma clasicilor dintotdeauna de altfel, reprezintă actualitatea perpetuă și cea mai profundă. Or, „Contemporanul”, seria Ivașcu, revistă de incontestabilă ținută europeană, a constituit o prestigioasă tribună de la care s-au auzit *vocile de aur* ale literaturii și culturii românești și universale. Ce tristețe și ce imensă pagubă ar fi însemnat pentru noi, cei care ne aflăm în deceniile 6 și 7 pe băncile școlii, să fi rămas cu imaginea și gustul searbăd ale unei literaturi de nivelul celei scrise de „clasicii” momentului, precum *A.Toma* și mulți alții! Ce șansă să ne întâlnim în fiecare vineri cu verbul lui *Arghezi* și cu spiritul proteic al lui *G. Călinescu*! George Ivașcu avea luciditatea, echilibrul și pragmatismul constructorilor temerari și temeiniici, avea tact „poate neașteptat de la firea lui impulsivă”, cum îl evocă în volumul „Amintiri și portrete literare” criticul *Gabriel Dimisianu*, component al echipei redacționale a „României literare” și în perioada când revista a fost condusă de Ivașcu, adică din 1971 până în 1988. Avea, în fine, cultul cuvântului tipărit, intuiție, dar, mai important, înțelepciunea de a acționa așa-zicând din planul al doilea. Scrisorile ce privesc colaborarea lui *G. Călinescu* la „Contemporanul” atestă pasiunea și dăruirea celui ce conducea revista, puterea sa de adecvare și știința amortizării șocurilor în condiții social-politice mai degrabă neprielnice și contradictorii. Punând cu precizie accentele, nuanțând, George Ivașcu înlătura indispozițiile, rezolva conflictele, risipea norii. E neîndoios că, dacă cititorul român s-a putut întâlni săptămânal, în „obsedantul deceniu”, cu spiritul călinescian, această șansă o datorează lui George Ivașcu - „umbra sufletului meu fără de care m-aș simți stingher”-, cum îi mărturisea marele critic într-o dedicație din 7 ianuarie 1961. O scrisoare adresată lui Călinescu sună astfel: „Mult Stimată și Iubite Maestre! Consternată, redacția îmi semnaleză că ați refuzat cronica pentru acest număr punând un veto colaborării Dv. până la publicarea poeziei pe care ați transmis-o pentru numărul din 30 decembrie 1960. De n-aș fi grav bolnav, v-aș fi cerut îngăduința de a mă primi și a vă expune pe larg dificultățile pe care redacția le întâmpină în publicarea acestor versuri; ele sunt considerate cu totul inaccesibile, dacă nu de-a dreptul ermetice,

unele nume proprii evocate părănd atât de stranii, încât inserează un <<mesaj criptic>>. Enormitate!, veți exclama și, din punctul Dv. de vedere, pe bună dreptate. La o lectură mai puțin superficială, făcută de un cititor avizat, poezia nu este ermetică, și nici măcar <<dificultătoasă>>. Vă rog, însă, să vă situați cât de cât în locul (și locurile) Opiniei Publice care vă așteaptă și vă urmărește săptămânal, în paginile noastre, și din care o parte, cel puțin, vă ia drept călăuză în ale artei și literaturii, și atunci veți realiza exact dificultatea - reală pentru redacția noastră - de a publica o poezie într-adevăr originală, valoroasă, însă doar pentru un cerc restrâns, inaccesibilă, deci, marii mase de cititori”.

Inspirată în retorica ei simpatcă, dar și relevantă în ceea ce privește iubirea neclintită față de Maestru, diplomația cu care George Ivașcu știa și reușea să-l țină pe Călinescu „lipit” de revista ce o conducea, este și această încheiere a unei epistole în care autorul „Cronicii optimistului” i se solicită anumite colaborări și i se dă, totodată, deplina libertate de a decide asupra temelor și forme textelor: „Nu e nimeni mai tare ca Dv. la <<Contemporanul>>, nici chiar umilul Dv. supus, *G.Ivașcu*”.

Profesor universitar, critic și istoric literar dar, în primul rând, diriguitor și constructor de mari publicații care au marcat puternic cultura și jurnalistică postbelică (a întemeiat și a condus o vreme și prestigiosul săptămânal de politică externă „Lumea”), George Ivașcu a fost un creator de școală și un descoperitor de talente, pe care le-a promovat și le-a ocrotit.

Opera magna a lui George Ivașcu este revista „Contemporanul”, seria 1955-1971. Într-un portret pe care i-l schițăm la moartea sa, în 1988, afirmam că, precum odinioară *Iacob Negruzzi* cu faimoasele „Convorbiri Literare”, George Ivașcu ar fi putut intra cu colecția revistei „Contemporanul” în brațe sub cupola celei mai selecte Academii de Litere. Acum, când au trecut trei decenii de la ieșirea sa din scena vieții, n-am nici un motiv să-mi revizuiesc opinia.

Gellu DORIAN

Când nu știi ce să faci cu atitudinea civică

La începutul acestui an, un „caz” întâmplat la Botoșani în cadrul *Zilelor Eminescu* a stîrnit reacții în val, atît în rîndul unui grupuscul de spectatori cît și în presa locală, doritoare de astfel de incidente, dar și în conștiința unor consilieri județeni și locali.

Despre ce este vorba?

Înainte galei de decernare a *Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”*, ediția a XXVII-a, Editura Cartea Românească, editură a Uniunii Scriitorilor din România, aflată la împlinirea unui an sub administrația lui Călin Vlasie, cel care a administrat peste douăzeci și cinci de ani Editura Paralela 45, a dorit să-și premieze unii autori. Și dintr-un gest de normalitate și promovare a editurii și autorilor ei merituosi, totul a luat o turnură nedorită de organizatori. Printre cei zece laureați ai editurii s-a aflat și poeta *Medeea Iancu*, editată cu o carte de poezie la Cartea Românească la începutul anului 2017. În loc să mulțumească editurii și juriului, doar atît, cum s-a convenit, poeta a scos telefonul și a citit un manifest feminist, sub formă de poezie-colaj. Chiar de la început unii spectatori pudibonzi au reacționat și au părăsit sala. De aici reacțiile au decurs în lanț. Presa a scris în cea mai mare parte doar despre acest eveniment nedorit, lăsînd deoparte ceea ce de fapt a urmat și era mai important, gala în sine și laureatul celui mai rîvnit premiu pentru poezie din România.

Acest aspect dovedește un lucru grav în ceea ce înseamnă evoluția (sau involuția, poate chiar stagnarea) cetățeanului român, consecvent în atitudini „morale” din speța celor ce definesc sintagma „pudibonderia redivivus”, de tipul celor din anii ’30 sau din perioada comunistă în general. Reacțiile la acest „caz” au radiat peste tot, în presa locală, în cea națională, la posturile de televiziune, dar și în conștiința mereu trează a unor „scriitori” din țară, care i-ar fi condamnat cu fermitate, la vremea lor, pe *Ion Creangă* pentru scrierile lui pornografice, pe *Geo Bogza*, pentru *Poemul invectivă*, pe *Mircea Eliade* pentru *Domnișoara Cristina* și pe cîți alți scriitori deveniți și pentru astfel de lucruri celebri. Așa i s-a trezit conștiința de cetățean al României lui *Ionuț Caragea*, care, tocmai din Bihor, nu de la fața locului, dar ca rezultat al ecourilor din presă la acest „caz”, a sesizat, nici mai mulți nici mai puțin, direct Instituția Prezidențială a României, care, corectă și ea, a transmis sesizarea la fața locului, care s-a dovedit, vorba *Ninei Cassian*, umflată, adică la *Poliția Botoșani*. Și aceasta, evident, a urmat cursul legal, dîndu-i un avertisment poetei *Medeea Iancu*, care, între timp, și-a cerut scuze botoșănenilor, implicit celor 3 consilieri județeni indignați, organizatorilor, părăind că totul se va stinge atunci. Dar n-a fost să fie. Avertismentul a venit, scriînd încă o pagină neagră în istoricul unor astfel de atitudini ce țin de etică socială, în viziunea celor care urmăresc astfel de „abateri”, după mult timp de la condamnări severe, cum au fost cea a lui *Geo Bogza* din anii ’30 și a altora care au suportat atitudinile justițiare ale clasei muncitoare aflată la conducerea țării spre mult visatul comunism în zbor. Noroc că și-a luat zborul în decembrie 1989, dar nu de tot, pentru că, uitați-vă, recidivează și-și arată colții chiar și în anno domini 2018! Sau vorba vîrfului guvernului actual al României, în douăzeci optsprezece!

Faptul că mai scriu acum, în luna mai despre acest caz, se datorează acestui efect prelungit al unui caz minor, care putea să se stingă pe loc, în acea zi, care atinge indignarea, corectă de altfel, unor scriitori importanți, cum este *Marta Petreu*, care, în numărul pe aprilie al revistei „Apostrof” scrie, cu mirare, despre revenirea la practicile pe care le credeam de mult eradicate. Dar nu, nu au fost eradicate și faptul că ele revin și sunt aplicate unor scriitori pentru opinii garantate constituțional demonstrează că ne aflăm pe un drum greșit, care ne va marginaliza din nou, așa cum am fost în anii de tristă amintire. Singura greșală, de fapt, a poetei *Medeea Iancu* a fost aceea că și-a ales prost momentul lecturii acelui mesaj feminist, moment pentru care plătește, dar, indirect, a și scos în evidență faptul că din punct de vedere cultural (și social chiar) nu suntem cîtuși de puțin în gradul de evoluție a lumii civilizate. Predispoziția românilor de a se încurca în lucruri meschine îi ține în mediocritatea asemănătoare somnului rațiunii, care, nu-i așa, naște monștri! Și asta se întâmplă cînd nu știi ce să faci cu atitudinea civică.

Alexandru ZUB

Unitate în diversitate

Preocupări identitare există peste tot în lume, chiar și acolo unde istoria a favorizat evoluții mai puțin dramatice și limpeziri progresive, de natură a înlesni „normalitatea”. Popoarele cărora tot istoria le-a impus o cadență mai lentă s-au văzut condamnate oarecum să-și precipite pasul și să plătească prețul grabei cu care s-au dorit integrate, recunoscute, prețuite. Este și cazul nostru, al românilor, popor cu un destin destul de vitreg de la începuturi până azi.

El a produs totuși minunea unei limbi și a unei culturi de o admirabilă unitate, pe care un umanist din secolul XV le socotea bunul suprem pentru care românii erau dispuși să lupte până la sacrificiul de sine. Voievodatele, principatele, „țările” pe care au izbutit să le organizeze și să le asigure durata constituie tot atâtea răspunsuri politice pe care le-au dat în veacul de mijloc, configurând o istorie cu totul aparte în zonă. Preocuparea de a fixa „începutul țărilor acestora și a neamului moldovenesc și muntenesc și câți sunt în țările ungurești cu acest nume, români și până astăzi, de unde sunt și de ce seminție, de când și cum au descălecat aceste părți de pământ”, a rămas, de la Miron Costin până la noi, o constantă. Obârșia daco-romană, cu firești ingrediente alogene, a devenit o preocupare obsesivă, pe seama căreia s-au înfiripat proiecte regenerative, creații specifice în diverse domenii, iar în cele din urmă un stat unitar român, a cărui consonanță cu formele de organizare geopolitică din restul Europei nu mai reclamă argumente.

Este vorba de un proces istoric de durată, cu note specifice pentru fiecare din „țările” locuite majoritar de români și aduse de aceeași istorie în situația de a-și gândi interesele pe linia unei coeziuni de neam, ajunsă apoi, în epoca modernă, solidaritate națională. *Supplex*-ul elaborat de cărturarii transilvăneni la finele secolului XVIII relua, în fond, idei puse în circulație de Cantemir la începutul aceluiași secol, în lumina căruia modernitatea noastră ar putea să beneficieze de o lectură mai nuanțată. Accentul s-a pus atunci, ca și mai târziu, pe nevoia unității politice, corolar firesc al unității de limbă, cultură, aspirații colective.

Statul național românesc s-a constituit, asemeni altor state europene, în etape, după cum se știe, bazat – după expresia lui Kogălniceanu – pe „același popor, omogen, identic ca nici un altul”, cu „același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, același instituții, același legi și obiceiuri, același temeri și același speranțe, același trebuințe de îndestulat, același hotare de păzit, același dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfârșit, aceeași misie de împlinit”.

Dincolo de retorica specifică timpului, se pot regăsi aici elementele unui program de durată, pe seama căruia devine „lizibilă” și etapa următoare, aceea a desăvârșirii statului național, prin adăugarea la România extracarpatină a celorlalte provincii, la finele Primului Război Mondial. La scară istorică, răstimpul de care a dispus România Mare a fost prea scurt, desigur, pentru acele decantări și sinteze pe care să se poată sprijini o asemenea creație.

Este de observat că România Mare, cât a putut ea viețui, a rămas prizoniera modelului pus la lucru în vechiul regat și că discuțiile despre ajustările cerute de unii, în sensul redefinirii relației dintre centru și periferie, n-au mers prea departe. Autonomia locală, în sensul profesat îndeosebi de anglo-saxoni, a rămas o simplă „dorință pioasă”, reiterată ocazional de unii oameni politici, dar socotită de factorii responsabili ca inoportună în raport cu circumstanțele externe. Se reactiva, în fond, o discuție pe care Kogălniceanu o rezumase la timpul său prin formula „self-government”, dezirabilă și în spațiul românesc, însă anevoie de pus efectiv în operă. Pe seama ei, se spera că distanța dintre centru și periferie va fi redusă, că abuzurile birocrăției centrale ar putea fi astfel diminuate. Speranță vană, o știm bine, contrazisă nu numai de împrejurări geopolitice nefaste, dar și de interese meschine ale clasei conducătoare.

Discuțiile ce au loc de câțva timp, în presă și în afara ei, pe tema tensiunilor existente între capitală și provincie, denotă persistența unei probleme căreia oamenii politici români de la finele acestui secol par să nu-i recunoască adevărata dimensiune. Istoria ne provoacă să-i descoperim rădăcinile în trecut, dar și să-i căutăm răspunsuri adecvate, în acord cu timpul în care trăim.

Integrarea europeană și globalismul preconizat de ideologii noului ev nu pot însemna (s-a și văzut pe alocuri) anihilarea identităților etnoculturale. Dimpotrivă, ele recomandă respect autentic față de patrimoniul fiecăruia. *Unitate în diversitate* ar putea fi semnul sub care comunitățile, mari sau mici, să-și poată armoniza interesele în viitor.

Curentul, III, 218(579), 16 septembrie 1999, p. 10; „Mesagerul”, 39, martie-aprilie, 2000, p. 20.

Sigiliu

Emil Brumaru
E GREU CU ÎNGERII...

E greu cu îngerii dacă devin geloși!
Îți toarnă supa de găluște în galoși,
Sau ung clantele ușii trince cu miere,
Ca muștele să se-ncleie-orice muiere
Ar îndrăzni să-mi intre în odaie
Și să-și trîntească-n pat ca pe o claie
Părul ei moale-amestecat cu flori,
Ca să mă-ndemne cu momeli de sini ce vor,
Și cu buricul plin de scame și flori,
S-o scotocesc pînă ce strigă: Te ador!
E greu de tot! Fac îngerii grămezi
Și îi înghesui prin dulapuri și prin lăzi,
Ba chiar le bag și vată în urechi
Să nu audă dulci cuvinte vechi,
Și-n nări, să nu le-adie-a subțiori
Ce se desfac cum fluturii în zbor,
Și le pun botnițe să nu cumva să-ți guste,
Scăpați, din roua vie de sub fuste...

Sigiliu

portrete literare

Daniel CORBU

Horia Zilieru Experimentul liric între scenariul orfic și gramatica erosului

Argeșean la origini, stabilit la Iași, unde și-a definitivat studiile, Horia Zilieru debuta cu placheta *Florile cornului tânăr* (1961), după care avea să publice peste douăzeci de volume de poeme. Să amintim câteva dintre ele, care au construit în timp, cu grija proiectantului de templu, profilul poetului: *Orfeu îndrăgostit* (1966), *Iarnă erotică* (1969), *Nunțile efemere* (1972), *Fiul lui Eros și alte poezii* (1978), *Orfeon* (1980), *Addenda la un fals tratat de iubire* (1993), *Roza eternă* (1984), *Doamna cu sonetul* (1993), *Muzeul dragostei* (1995), *Slugă la prisaca lui Tudor Arghezi* (2004), *Exodul cuielor însângerate* (2006), *Patimile după Anton Pann* (2008), *Australia* (2009).

Debutând odată cu Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ion Gheorghe, Ana Blandiana, și-a impus cu fiecare carte publicată în peisajul liric al unei jumătăți de secol, pecetea originalității. Muntean muscelan prin rădăcini, venit la Iași doar pentru studii filologice, a rămas până azi, ieșenizat total, cum altădată G. Topîrceanu.

Dacă o parte a criticii l-a taxat drept purtător al înșelărilor retoricii tradiționaliste, dacă o alta l-a așezat în zona poeziei neosimboliste, Horia Zilieru a rămas un poet al experimentului liric, un orfic nemântuit și un inventator al „gramaticii erosului”.

În poezia lui Horia Zilieru întâlnim tot atâtea scenarii câte ipostaze ale poetului. Histrionismul prezent în primele cărți e atenuat încetul cu încetul. Poetul cultivă pe rând sau în aceeași carte sonetul, balada, romanța, epistola, cântecul de lume. Prestidigitator al sintaxei, al paradoxului și oximoroniei, Horia Zilieru e un apostol al intertextualității, unul dintre puținii poeți din generația ’60 vânduți total livrescului. Cităm în întregime poemul *Floarea Moldovei*: „O! dulce poveste/ strunele/ sună-le/ acolo pe creste./ Sub cortul de stele/ comeții/ scriu pleoapele mele/ la capătul vieții/ exilul de spectre/ și spaimă./ Streina electrică din rai mă/ sigilă-n tipare/ penajii își pierd gravitații/ impare/ și larvii/ tâlharii/ în drum spre coloana/ mai scapă timona/ uimirea deșartă/ s-amâne./ Stăpâne/ mă iartă/ și cheamă un câne/ vechind la galere/ pierduta-mi vedere/ prin spalturi păgâne/ când pleoapa își strânge/ la prova/ o pată de sânge:/ Moldova/ Moldova-n orbită/ al plâns izvorându-l/ agită/ de-a rândul/ focare/ balanța/ vădînd transhumanța/ de albe oscioare/ la ceruri. Un faun/ demult tenebrosul/ mă suflă prin osul/ cetății de scaun./ Uzata tăcere/ cu fața întoarsă/ mormântul mi-l lasă/ în oarba cădere”.

Deși autorul „Orfeonului” se declară de la început un emul al marelui Arghezi, cititorul poate detecta, în primele cărți mai ales, influențe și din Ion Barbu, și din George Bacovia. Iată două strofe din poemul *Asfințitul crinilor*: „Agonizează crinii în cetate/ și muzici ning pe tample o paloare/ și pene ard în albul în lingoare/ în ochii orbi visând/ singurătate./ Se-ngreunează aeru-n otravă/ (păcatul cu semînțele ascunse)/ în școica gurii/ veștejindu-și frunze/ la rituale de sărut bolnavă”. Sau, în același tonuri, o poveste lirică ademenitoare, cu titlul, *Nuntă neagră*: „Cu iedera fiziei din balcon/ la scaldă intri în oglinzi polare/ și lava șanilor lăsați tresare/ ca pielea-ncinsei mlaștini diafane./ Ferice pulberea imperii / oase / la poarta cimitirului depune/ doar ochiul meu să descifreze rune/ subtil fior din flaut de mătase./ Beteala din amurguri sepolcrale/ îți jese reci imagini cu violuri/ și tot

ce scrie fumul cântă coruri/ ori somnul împăcatelor canale?// Letale clavecine muribunde/ în matca grea de sânge se revarsă/ celulele sunt clopote și arsă/ mult împietrita limbă nu răspunde.”

Credem cu certitudine că punctul de forță al liricii lui Horia Zilieru este poezia de dragoste. Aici poate cititorul întâlni aproape toate simbolurile, sintagmele originale, man-trele lirice care-l personalizează în cadrul generației care a refăcut punțile de legătură cu poezia interbelică, total distruse în perioada proletcultistă. Apar aici „Roza-floarea mea de geniu/ dintr-un virginal mileniu”, „fiica din Magdala”, apar „bătrâne lumi cu lacrimi lavine”, „lepădările astrale”, „roza suferinții”, „roza eternă”, „sămânța ce de vierme se ascunde”, „spaltul orb al vâmlor natale”, „neagra nuntă”, „patria nirvană”. Gestica poemelor de dragoste este spectaculoasă, realizată în volute romantice: „E vocea ta o orgă îngropată/ într-un ocean de stinse oseminte/ și gura tristă la izvoare sfinte/ c-un inger tânăr nunta veche cată/ și scările cu flăcări în nevroză/ și coruri mari subț boltă întrerupte/ țin apa de vecie. Dedesubt e/ răsul femeii-n nouri ca o roză./ Păcatul ceara dintr-un sfesnic curge/ și nici nu simți pustia din ver-tebre/ pe piatra arsă cum rodește febre/ și plânge-n corbi o voluptate dulce”(Ești tu aceea care vine?).

Poetul își alege hipostaza de trubadur dezlănțuit, cu îndrăznețe cântări și alese ritmări, cu decoruri neoromantice: „Doamnă, sâinii calzi de nuntă/ sunt taverna și mormântul/ și aprin în noaptea cruntă/ roza sfântă/ crinul sfântul./ Roza _____ floarea mea de geniu/ dintr-un virginal mileniu / sus o candelă descântă / la crimile graiului / nasc din crinul raiului./ În beția veșnic trează / iarna formelor visează / turlle albe de amor / cu smeritul vârf în nori / și-n cămașa nupțială / fiica din Magdala spală / tălpile amantului / la poarta neantului./ Plâng coroanele de spini / pe Golgotha cu asini / sarea plânsului încheagă / în ghețari durerea-ntreagă./ Din carnalele ruine / hoarde rodnice de-albine / sug taverna și mormântul / pe când ceara înveșmănta / roza sfântă / crinul sfântul.”

Poet al exuberanței, al bucuriei de a trăi în poemele de dragoste, Horia Zilieru devine în poezia orfică un mag reflexiv, un cetitor de semne cu alură antonpannescă. Amplul poem hymnus *Orfeon sau muzeul de ceară*, unul dintre marile poeme ale cărții, scris în stilul ceremonios și rafinat al pieselor sophocleene, are ca personaje pe Henoch, Tsilla, Măturătorul, Corifeul. Ar merita citat în întregime. Mai ales în ultimile cărți, *Slugă la prisaca lui Tudor Arghezi*, *Exodul cuielor însângerate*, și *Patimile după Anton Pann*, Horia Zilieru se relevă ca un experimentalist *ni peur ni reproche*, un neoavangardist pentru care ludicul, calamburul, sincopa sunt indispensabile, la fel ca și apropierea dintre zisa laică și cea aulică.

Nu putem încheia scurta noastră disertație asupra poeziei lui Horia Zilieru fără a spune că marele spectacol al acestui poet venit în descendența lui Arghezi trebuie aflat mai ales la nivelul limbajului poetic, al semanticii, al discursului modelator.

La optzeci și cinci de ani Horia Zilieru ne apare ca un mare senior al poeziei, un Horia Zilieru astral, cu toate datele originalității sale în cadrul generației ’60 și a poeziei române din ultimii șaizeci de ani.

Matricea Poemului-Oraș

Diana Vrabie este, deja, un nume binecunoscut în lumea înfăptuirilor culturale și științifice de valoare, pe un teritoriu larg, ce unește, simbolic, cele două maluri ale Prutului, având vocația cercetătorului autentic și îndelunga răbdare a formatorului de minți și de suflute, cu o prezență constantă în lupta de promovare a fenomenelor care au o însemnătate culturală veritabilă.

În an aniversar, Diana Vrabie ne propune o elegantă antologie a experiențelor semnificative (*O sută de voci lirice, Cor în Iașul centenar*, Editura Junimea, Iași, 2018), față în față aflându-se Orașul și oglinzile umane care și-au purtat pașii prin cetate, după cum însuși antologatorul mărturisește în *Nota asupra ediției: O sută de voci lirice evocă Iașul în Anul Centenar 2018. Fiecare cu timbrul și marca sa, cu instrumentarul și ingredientele stilistice, cu tematica și inovațiile de limbaj. Sunt, de fapt, conjugate, într-o mișcătoare reverență făcută ținutului care a legănat Unirea, în anul de grație 1918. Fără false patetisme, fără ostentații bovarice, fără chingi ideologice: emoții de înaltă puritate apoteotică. Un dialog – altfel zis – între trecut și prezent, pe un intens fundal liric, despre același cochet suprapersonaj, Iașul, pe care îl știm deopotrivă și grav, și ludic, luxuriant ori modest, exuberant sau nostalgic, cum s-a impus de-a lungul vremii. Iată-l aici, în această oglindă, pe cât de fidel, pe atât de oximoronică.*

Desigur, demersul nu este singular (e de amintit aici *Poemele Iașilor*, antologia îngrijită de Nicolae Panaite, apărută în 2008 la Editura Alfa), dar ceea ce particularizează acest volum este selecția personală a celor mai interesante poeme care au în centru *Leoica lirică: Moldova* (Horia Ziliu), amplitudinea și seriozitatea documentării, pornind de la poezii pașoptiști până la cei contemporani anului 2018, împărțirea lor pe trei registre, și, mai mult decât atât, mesajul personal al fiecărui text, notă distinctivă într-o partitură emoționantă a căutării și transformării de sine.

Volutele memoriei desenează o uriașă hartă complexă, simbolică, ale cărei repere alcătuiesc un inventar marcant din care nu pot lipsi Piramida leilor, *praful ieftin ilustrativ* (Daniel Corbu), cafenelele din Copou, Baia Centrală, grupuri statuare, turnul Golia, Palatul, Mitropolia, cele șapte coline, Podul de Fier, Casa Studenților, Corso, terase pustii, biserici (Trei Ierarhi, Sf. Nicolae Domnesc, Sf. Sava), Casa Dosoftei, Curtea Domniei, Eternitatea, Cetățuia, Podul Roș, crășme, piața mare cu statuia lui Cuza, gara, mai noul Palas Mall, Bojdeuca, resturi de cazemate, conducte vechi, Abatorul, strandul, ornicul de la Sf. Spiridon, Universitatea, casa cu patru plane, *mahalaia celestă* Ticău, Piața Chirilă, Moara de Foc, Muzeul Universității, Parcul Expoziției, Repedea, Buciumul, Râpa Galbenă, intersecții, grote, catedrala catolică, Grădina Botanică, blocul Gulliver, Bahluiul, Bolta Rece, toate, jaloane ale unor experiențe inițiatice particularizatoare.

Suprapersonajul *Iași* are o psihologie contradictorie, cu nuanțe ce acoperă un spectru larg, un curcubeu de relevări succesive ale atmosferei generatoare de stări lirice, de la artificialitatea și snobismul urbei atinse de

tristețe încremenită (*E trist orașul chiar atunci când doarme / Că nu-i mai poartă somnul nici un vis. / E trist ca o cazarmă fără arme, / E trist orașul ca un vers nescris.* (Valeriu Stancu), care-și poartă, între stampe decolorate și afișe publicitare în tonuri electrice, destrămarea (*Frumoasă mai e toamna-n Copou! / Duhul luminii ne cheamă, ne strigă; / Clipa eternă, clipa de vămă / Pe fețele noastre pânza-și înșiră...* (Nicolae Panaite) până la elementele unui adevărat rai vegetal, în care conviețuiesc armonios tei, salcâmi, liliac, plopi, o fantastică *pădure de spirale* (Liviu Ioan Stoiciu), trandafiri alături de *trunchiurile văcsuite ale castanilor; alergând / să mă întâmpine la amiază* (Cătălin Ciolca).

Metamorfozele, ale cetății și poetului, deopotrivă, sunt premise ale regăsirii existențiale: *Ca o alveolă se deschide orașul / trenuri de lumină se revarsă / pe Cele Șapte Coline/ trebuie să urc nemărginirea / dintre vocile noastre surpându-se-n sine // Ceea ce spun în clipa aceasta / răstignită pe crucea amiezii / va înflori pe-o câmpie magnetică / unde alt secol își va paște iezi.* (Nicolae Turtureanu)

Viața intensă a cetății se reinventează poem cu

poem, locuitorii sunt născuți direct în muzee (Nicolae Sava), privirea are o perspectivă mereu ascensională (*Urc dealul / Și ascult ecoul pașilor cum / Respiră prin trunchiul teilor / Scuturându-se* (Ion Cozmei), căutând ritmurile necesare ale nuntirii: *Ies iar miresele la pradă / în decolteuri pe Copou / sub vigilența de paradă / a umbrelor dintr-un tablou.* (Valentin Talpalaru)

Fantasmele

temporale (*Începea să zburde iluzia / ca o ciută prin curtea Casei Pogor...* (Gellu Dorian) fluidizează materia, aruncând-o înspre înălțimi de nebănuit („*e un an de grație*” ziceau teii (Aurel Dumitracu), unde respiră raze de lufeceri, *umbre pale*, vremi senine, ploaia divină (*nimburi de sfinți zvâcneau în pânza apei* – Nicolae Leahu), la concurență cu *tristețea din harmonici* (George Lesnea) și foamea care amenință orașul cu pierderea identității: *Din ce în ce mai gol și mai flămând / Copoul hulpav mestec-o statuie. / Poezii beznei tătăiază-n gând / O catedrală încuiată, șuie.* (M. Grădinariu).

Detaliile personalizează fiecare nervură a burgului, fiecare picătură de viață ce-și caută drumul între centre aleatorii de putere și margini schimbătoare, rostogolindu-se, de pildă, pe strada Lăpușneanu (*Mă uit pe stradă / –*

lume, lume infernală! – / bărbații trec cu nările în vânt, / îi sorb parfumul și o lasă goală. / Nimic mai plin de trup ca o femeie goală! // Pe stradă trece, / – trece acum – / o femeie îmbrăcată numai în parfum. (Adrian Alui Gheorghe) sau pe malul lacului Cîric: *În noaptea – îmi amintesc cum plânge obosit / carnea. Cuvântul. Și vinul.* (Liviu Antonesei).

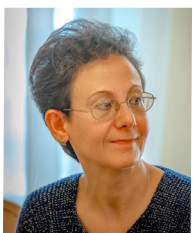
Adesea, orașul ia tiparul unui poem (*Silabisesc antice pergamente, / Și ca un mag al vremii, parcă știu / Că sub acest noian de monumente / E-un uriaș înmormântat de viu.* (Demostene Botez), cartografiind, pe verticală și pe orizontală, discursuri personale cu o mare forță sugestivă: *există în toate un vers pus la treabă / un cântec de luptă, o viață de rob / există mai presus de privirea mea oarbă / orașul din care poemul îl sorb.* (Adi Cristii).

Picturalitatea îndrăzneță, care timbrează nuanțat peisaje ale sufletului (*la o palmă de coama dealului Galata, / soarele strălucește disperat / în falia verticală dintre armatele de nori* (Mariana Codruț) reliefează metaforic o lume aflată într-o permanentă reconstrucție sinergică: *casele, bătrâne case / rezemate-n parastase / stau pe Palma Domnului / cum în coaja oului / galben plod fără plodire, / gingășie-n neîubire // și se rup de uliță, / Ierihon și trâmbiță, / și își rup din temelie / litera de pe hârtie.* (Aurel Brumă).

Nu lipsesc din acest volum nici ironii de felurite nuanțe, având ca pretext malul chinuit al Bahluiului (*Căci gingașele broaște sunt dulci poezii de baltă, / Precum mulți poezii gingași sunt broaște de uscat.* (V. Alecsandri), sau false încremeniri de admirație (*Rămăse un grup statuar / Șters de praf și spălat bilunar / Intrupare a Dreptei Credințe / Pe sub care mănâncă semințe / Vardistul și domnul primar.* (Adi Cusin), ori ilustrate de vacanță cu ștaif: *Te salut, oraș romantic, înzestrat cu-n Abator, / Cu o Baie comunală și... c-un Strand răcoritor, / Unde se prăjește-n soare, pe nisip întinsă-alene, / Frumusețea legendară a femeii moldovene! // Unde vine să se scalde orice piele năpărlită! / Unde poți vedea conturul unei doamne de elită / Cu tricou lipit de coapse și cu toate alea goale, / Ceea ce costa pe vremuri o mulțime de parale!* (George Topârceanu).

Este de remarcant, de asemenea, preferința poezilor pentru nocturnul amprentat de gongul Mitropoliei bătând miezul nopții (Cassian Maria Spiridon), pentru oximoronic cromatici (*în Copou luna stă într-un picior / și respiră un cerc // eu clatin întunericul / cu barba mea albă* (Rodian Drăgoi) sau pentru mesaje auditive provocatoare: *Strigătul unui oraș / spânzurat de funia / speranței mele / îmi spune că s-a născut un copil* (Dan Laurențiu).

Parcurgând antologia, descoperi un fascinant oraș-prototip, un ademenitor loc al similitudinilor, o *scriptio continua* în care timpul și spațiul se suprapun miraculos, într-o renaștere așteptată (*sunt atâtea pași care par că încă mai răsună / prin vreun poem / ale cărui litere dănțuiesc încă sub vreo boltă păstrată ca prin minune în timp / (...) locuim în același poem / numit Iași* (Marius Chelaru), o matrice din care, odată plecat, vei avea mereu sentimentul exilului definitiv.

circulus vitiosus

habar n-ai cât de frumoasă sunt
cînd mă ia în stăpînire poezia
nu mă pot lăsa văzută în clipa de grație
vraja s-ar rupe și poezia ar fugi
la altă femeie care va fi frumoasă
neștiută de nimeni

zîmbești circumspect
în timp ce poezia își vede de treabă
ca un parazit extraterestru
care trece dintr-o gazdă în alta
fără să-i pese

scoatere din decor

mor și nu m-am dezmeticit
de unde vine viața mea
de ce e ea așa și nu altcumva
sau ce să fac, Doamne, cu ea
de ce, la atîtea răscruci
am ales o cărăruie de cuci
m-am însoțit cu poezii eunuci
sau, și mai grav!, din catifea

ceasul se grăbește și, uite, nu mă trezesc
din visatul unui vis nebunesc
eu evă tu adam și un măr uriaș
și niciun șarpe care sîsie păcat
într-un edenic habitat
unde-aș pleda mereu nevinovat
da, un măr roșu, cerul albastru
și sufletul alb – culorile mele de căpătîi
și crinul care strigă o, rămîi
și soarele – mai ales soarele! –
care-mi arde tandru amîndouă picioarele
să nu mai pot pleca, să nu plec...

și-acest ținut de basm prin care trec
favor zeiesc fiindcă mi-am păstrat ochii de copil
în secolul malefic și ductil

nu m-am dezmeticit și uite, mor
regizorul strigă subit motor
vin ingeri să mă scoată din decor

baby boom

nu-i așa că titlul v-a atras
că era să vă duc pe toți de nas
că, în graba mare
nici nu v-ați șters pe picioare?!
ați intrat cu noroiul la mine în casă
să constatați cît sunt eu de frumoasă

unul a zis: hă hă, poeta e în pijamale!
altul: baaa, pe horn parcă e scoasă!
o precupeață a scos din sarsanale
o ridiche neagră, pe jumate rasă
ca o comparație cu moaca mea, carevasăzică

gazda mea, doamna Poesia, înlemnită de frică
s-a ascuns într-un colț al camerei sărace
neuronii mei poeticoși
au încetat să se joace
iar intrușii îmi tot tăiau
cu foarfeci, cu dinți, cu ce aveau
cordoanele ombilicale
dintre mine și ciornele cu poezii
îmi ucideau potențialii copii
chiar dinainte de fașă

nu bănuisem că doamna din colț
e-ntr-atîta de lașă
trebuia să mă salvez singură
și-atunci am închis ochii
cu un poem de Blaga m-am îmbă(rbă)tat
și-ntr-o altă dimensiune, propice procreării
m-am teleportat

Emanuela ILIE

Frontiere ale posibilului

Pentru două zile, în intervalul 10-11 mai 2018, mai exact, Timișoara a fost capitala goticului european, găzduind o manifestare de amploare, în care specialiști din câteva state de pe vechiul continent au dezbătut, cu patimă livrescă și înțelepciune ... academică, problematica posterității unui concept esențial, din care literatura „noir” se hrănește de secole. Este vorba despre cea de-a patra ediție a Conferinței Internaționale Helion, numită, generic, *Frontiers of the Possible: Borders and Openings in Speculative Fiction* (Frontiere ale Posibilului: Granițe și Deschideri în Proza Speculativă), aflată sub egida Asociației Internaționale Helion (reprezentată, cu brio, de Cornel Secu și Lucian-Vasile Szabo) și girată de Universitatea de Vest din Timișoara, ediție care a reflectat diversitatea fertilă de perspective, căi metodologice și chei de lectură.

Invitații – fără excepție, specialiști în diferite zone subsumate, într-un fel sau altul, sferei de centru gotic și rază interdisciplinară – au știut să își exploateze cu profit cercetările individuale (întinse, în marea lor majoritate, pe decenii întregi) pentru a explora, apelând la grile de interpretare și metode proprii, interferențele și ipostazele actuale ale goticului literar ori cinematografic. Astfel, William Hughes, de la Universitatea Bath Spa, UK, a susținut o conferință-sinteză intitulată *‘The first Gray Winter’: Ecocriticism and Contemporary Zombie Fiction*, în care a chestionat relația dintre ecocriticism și ficțiunea contemporană cu/ despre zombi, particularizând-o pe cunoscutul roman al lui Max Brooks, *World War Z*. Dana Percec, de la Universitatea de Vest din Timișoara, a analizat cu luciditate două metatexte scrise de Stephen King (*On Writing*) și P.D. James (*Talking about Detective Fiction*), pentru a atrage atenția asupra hibridizării actuale a genurilor, în *A Critique of the Gothic with the Benefit of Hindsight: P.D. James and Stephen King on Writing Fiction, Yesterday and Tomorrow*. Peter Seyferth, venit de la Universitatea din Hagen, Germania, a interogată posibilitatea existenței unei utopii gotice în

literatura actuală, prin comunicarea *The Gothic Utopia of Today*. Magdalena Grabias, de la Universitatea din Lublin, a inventariat, odată cu *A Strange Case of the Post-Millennial Gothic on Screen*, cele mai cunoscute avataruri și semnificații asociate vampirului ca topos cinematografic, din anii ’20 până astăzi. Karoly Pinter, de la Universitatea Catolică din Budapesta, a revizitat, dintr-o perspectivă inedită, canonicul text al lui H.G. Wells, propunându-ne prin intermediul lui o călătorie către necunoscut – *Journey to the Unknown: the Uncertainty of Construed Reality in The Time Machine*. Plecând de la un roman scris de Richard K.

civilizație și barbarie, așa cum a fost valorizat în texte de Alberto Moravia (*La verità sul fatto di Ulisse*), Jorge Luis Borges (*El inmortal*) și V. Beneș (*Amo, Amas, Amat*). Ștefan Borbély, de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, a urmărit, într-o excelentă sinteză, *Has Become God Obsolete? Alternative Representations of the Supreme Being within the Speculative Fiction*, reprezentările ficționale și identitățile post-umane ale divinității. Cu voia dvs., autoarea textului de față a avut în vedere, în *The Gothic Body. Reflections on the Abnormal Otherness in the Noir Prose Written in the Inter-War Romania*, semnificațiile

celor mai elocvente reprezentări ale corpului gotic în proza fantastică scrisă în perioada interbelică. La final, inimosul inițiator al evenimentului, Marius-Mircea Crișan, de la Universitatea de Vest din Timișoara, a punctat o serie de aspecte privind dimensiunile gotice ale spațiilor fantastice delimitate în proza secolelor XIX și XX, așadar *Gothic dimensions of the fantastic space*.

Fără excepție, fiecare comunicare a fost urmată de o dezbatere aprinsă pe marginea metodei alese, a impactului acesteia asupra cercetărilor în domeniu ori a deschiderii operei/lor investigate către sfera de influență gotică. Nu a lipsit nici critica aparițiilor editoriale de profil, după un moment cu totul special, dedicat lansării unui op colectiv ce se va dovedi, după toate semnele, unul de referință în bibliografia genului: *Dracula an International Perspective* (editor Marius-Mircea Crișan, Palgrave Gothic Series, Palgrave Macmillan, Springer Nature 2017).

Mai e cazul să o spun?! În peisajul academic și cultural de la noi – dominat, din păcate, de o impostură agresivă, deghizată, cel mai adesea, în flexibilitate intelectuală, sunt convinsă că e nevoie de cât mai multe evenimente similare, care să celebreze, dimpotrivă, seriozitatea și performanța autentică. În orice caz, *Frontiers of the Possible: Borders and Openings in Speculative Fiction* a făcut vizibilă această ... frontieră a posibilului academic.

Morgan, *Altered carbon*, Constantina Raveca Buleu, de la Institutul „Sextil Pușcariu”, Academia Română, filiala Cluj-Napoca, a evidențiat, într-o conferință aplicată despre *Gothic Variations: From Cybergothic to Candygothic*, Richard K. Morgan: *Altered Carbon – an Analysis*, evoluția câtorva forme ale literaturii și culturii postmoderne, de semn marcat neo-gotic. Mariano Martin Rodriguez, proiect HISTOPIA, Universidad Autónoma de Madrid, a demonstrat, într-un studiu ambițios, numit *Further Ancient Yahoos: Civilisation versus Barbarism in Modernist Imaginary Voyages Set in Classical Antiquity*, rolul esențial al raportului dintre

Liviu CHISCOP

cartea de proză

Un poet al luminii...*

Apărut sub egida prestigioasei Edituri „Ateneul Scriitorilor” din Bacău, *Faguri de lumină*, cel de-al șaselea volum de versuri al poetului Ioan Ouatu ne relevă, sub raport temperamental, un neoromantic, iar din unghiul tehnicii versificației - mai curând un parnasian, întrucât nu refuză rigourile prozodiei clasice, fiind înzestrat cu harul argehizan de înnobilitare a expresiei și de creare de noi sensuri metaforice, prin asocierea imprevizibilă a termenelor în context. Parcurgându-i cu atenție volumele anterioare, constatăm că - din punctul de vedere al realizării artistice - ele denotă un vizibil (și sensibil) progres. Trăindu-și copilăria și adolescența la sat și inițindu-se de timpuriu atât în tainele naturii și-n puritatea originară a vieții de la țară, era firesc ca Ioan Ouatu să nutrească o dragoste profundă pentru frumusețea peisajului natal, dominat de Ceahlău, muntele emblematic nu doar al plaiurilor nemțene, ci al întregii Moldove, frecvent invocat și evocat în paginile acestor *Faguri de lumină*. Nu întâmplător, volumul debu-tează chiar cu un astfel de imn, închinat muntelui care-l inspirase odinioară și pe Coșbuc în pastelul „Vara”: „De dorul dorului și al tău/ ninge de veacuri/ cu nuferi galbeni./ Aurora/ pe Ceahlău!//Privighetoarea se prefăce în floare albastră/ în zori să lumineze/ din prîdvor./ Căsuța noastră ”. (*Ninge de veacuri pe Ceahlău*). În sfârșit, spre finalul volumului, ca și cum și-ar fi propus realizarea unei firești simetrii compoziționale, autorul ne surprinde cu acest izbutit pastel de factură clasică: „Întemnițați stau munții tăcutelor cunoașteri/ sub piscul lor se-nșiră lung brăul de argint/ necutezate zboruri de negrăite nașteri/ se mistuie-n ființa ce tropotă pe grind. // Abia când stins amurgul își scapără amnarul/ smulgându-și înserarea/ din străfunduri de unduire lină. / Izvoarele-și împlântă de șipote cleștarul/ și-nceț sub frunte, Ceahlăul și-l anină”. (*Amurg pe Ceahlău*). Pentru Ioan Ouatu, natura rămâne, ca și la Eminescu, o ambianță propice și o martoră statornică a iubirii: „Te-am zărit pe-o cărăruie,/ corpul lujer, vioi/ de mireasmă urma ta silhuie/ ne cheamă pe amândoi dorul// printre jnepeni se mutase raiul/ licuricii lumineau prin ierbi/ și ofta în legea lui naiul, / roua dulce-n coarneau

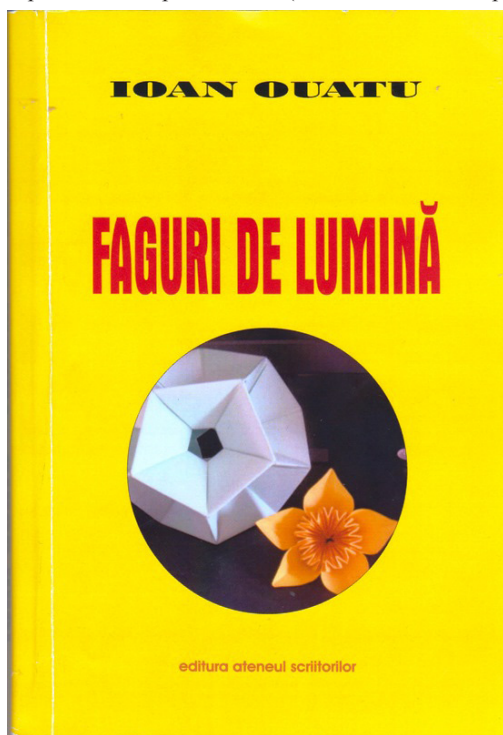
de cerbi.” (*Te-am zărit...*). Erotismul acestor poeme dezvăluie emoții ale trăirii unor clipe de dăruire pasională în admirația frumuseților trupesti ale femeii iubite, exultând oarecum ritualic într-un ceremonial aproape magic, de sacralitate fără ca versul să cadă vreodată în vulgaritate.

Aflată sub semnul acestui sentiment primordial al ființării prin iubire, producția lirică a lui Ioan Ouatu rodește permanent nu doar în iubirea de femeie ci și în dragostea de țară, de stirpea din care ne tragem și de limba în care locuim. Aceeași stare de fericire, de împlinire și de mulțumire de sine trăită în chietudinea grădinii edenice, scăldate în lumină, exultă și din laconicele versuri ale poemului eponim al volumului: „În zori/ florile din grădină/ încântă/ doina străbunilor// Din cer, răsar,/ faguri de lumină/ luceafărul serii/ se pierde/ în lume hoinar”. (*Faguri de lumină*).

Mai mult decât în cărțile anterioare, în *Faguri de lumină* predomină iubirea în culorile târzii și, mai ales, în amintirile din această categorie, esențializându-le. Și fiindcă poetul simte, instinctiv, că și pentru el se lasă seara și că se îndreaptă, cu pași înceți dar siguri, spre capătul drumului, redactează, ca și Argehi, un testament poetic adresat fiicelor sale, pe care, „răpus de tristețe”, le avertizează (ca în argehizianul *De-a v-ați ascuns*) asupra iminentei plecări definitive către „țara lui Laros”. E un poem antologic, de manual

de literatură – dar nu singurul! -, unul din marile poeme (dintre cele nu mai puțin de 165!) ale aceste cărți, care

se cere a fi reprodus integral și pentru faptul că e parcă o sinteză a principalelor teme ale liricii lui Ioan Ouatu: „Fiicele mele/ să nu vă temeți/ dacă-ntr-o zi/ răpus de tristețe și dor/vă voi părăsi pentru totdeauna/ mergând către țara lui Laros/ cea care n-a existat niciodată// răstignit de bunăvoie în bibliotecă/ îmi voi întocmi legile existenței/ inspirat de rădăcinile grăului și firele ierbii/ dinspre colina noastră din sat/pe unde mă caută pădurile, / căprioarele, cerbii... // De acolo, fiicele mele/ vă voi trimite semnale înstelate/ cu gândul la tăcerile voastre/ voi asculta cum suspină izvoarele și rădăcinile grăului.// Din când în când/ voi asculta/ doina oftând și iarba cum crește-n păduri/ semn că n-am trăit în zadar pe pământ!... (*Răpus de tristețe*). Inspirat, evident, din *Miorița* și amintind de eminesciana *Mai am un singur dor*, elegia *Răpus de tristețe* nu e doar un tulburător poem al dragostei paterne, ci și unul eminamente filosofic din seria de excelență a creațiilor lui Ion Ouatu – un poem pe care orice antologie de gen l-ar include în sumarul ei...

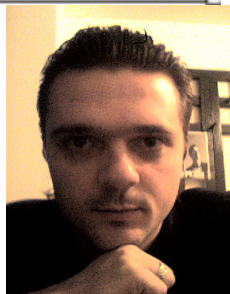

seria de excelență a creațiilor lui Ion Ouatu – un poem pe care orice antologie de gen l-ar include în sumarul ei...

* Ioan Ouatu, *Faguri de lumină*, Bacău, Editura „Ateneul scriitorilor”, 2012. 198 p.

Poesis

Cătălin Mihai ȘTEFAN

Pomenile

Tanti Rica ne aducea de pomană când vin rece cu zahăr, când varză împuțită, când murături mucegăite, când gogoși sau brânzoaice făcute din făina cu gust de naftalină ascunsă în șifonier și plimbată tur-retur Tecuci-Bacău când l-a părăsit pe nenea Fănel și s-a întors de bună voie. Pomenea toți morții de care-și amintea și spunea că pe lumea asta să fie a noastră și pe cealaltă a lui cutărică, spunea de trei ori, altfel cică nu ajungeau dincolo unde mai are și ea puțin și-i găsește pe-alde cutărică uscați de nebăuți și nemâncați, epuizați, scoși din săritele lor de morți, suierându-și întrebările printre dinți. Când mă gândesc la ce-o așteaptă mi se chircește inima atât de mult că nu mai am din ce mă ruga pentru ea să mai trăiască.

Eroism cu bunicii mei

Îmi place să cred că bunicul Dumitru a fost decorat pentru că pe front, gândindu-se la copiii lăsați acasă și la cei care-așteptau în bolta palatină de deasupra ei, se ferea să se expună, practic se fofila nu în așa hal ca atunci când spunea că n-a împușcat pe nimeni acolo. Și bunicul Petrică a fost decorat, numai că el a fost rănit la picior de-a șovăit din el toată viața și și-a chinuit opiii cu bețivănăreala sa care i-a costat pe viață școala. Rog pe cine-nțelege mai bine să explice.

Povești rurale despre copiii mari de la oraș

Când nu ne dădeam unul altuia la scăfărlie de obicei Schilo era cel care trăgea semnalul cu un boncăit ca de cerb în pădurea de blocuri. Pe rând apăreau. Porcușor aduna toate potcoavele din oraș și le așeza în dreptul ochiului ca să-l vedem. Șerif-Chiorul ne vindea cuburi de gheață colorate cu cerneală pe post de înghețată poloneză. Căpușă încheia stagiul de trei săptămâni de beție aruncând de pe bloc în văzul tuturor o mătă boțoasă și comunicând experimentul cuiva de jos prin borcănele de medicamente împerecheate cu apă. Copernic ne explica geocentrist eclipsa de soare și niciodată nu înțelegea. Dubală ne abandona în țepii gardurilor când aveam pufuleți și nu-i dădeam. Calu' aducea de la stadion câte-un băț mânjit în bălegar și, cu limba scoasă, fugărea fetele care-i plăceau. Rânjind euforic din dantura năzărită, Gălălaie căra din stradă pepeni spărți, dați jos la semafor de-aurolacii Blocului-Fantomă.

Când jucam între noi Țepică voia reluarea ori de câte ori nu-i convenea golul adversarului. Măslina neagră cu pete albe ne dădea, de la-nălțimea sa, dintre suierătoarele sale tesle, candreală de pâine prăjită unsă cu grăsime râncedă și presărată cu sare de murături. Cu găleata mea de gunoi umplută la pompă Mutu uda cerșetoarele umile – niște ciorcobine șiclite și puccioase, venite la cerșit cu copiii-n gât – până când ne-arătau și ne-ndemnau să le mâncăm fofoloancele-mblănite și yara. În ritmurile marșurilor funebre cântate de fanfare la moartea câte unui ciomad de la T-uri și U-uri ajungeam cu toții să urcăm pe rând pe bloc și să ne holbăm la stele fără să bănuim ce se afla în spatele privirilor noastre netede, ca și cum Gigi nu-i băga păru-năuntru Ramonei printre parasolare.

La săniuș

E bine să-ți amintești acel moment cu tatăl tău la săniuș, poate singurul, e bine să ți-l amintești iar și iar, când sora ta s-a oprit cu sania într-un copac și a venit în brațele lui spunând că nu mai vrea niciodată, când te-ai urcat apoi tu și-ai strunit sania până jos de lui i s-a mărit coșul pieptului și pe drum palma fierbinte îi ajungea exact până la creștetul tău. Pieptul ăla mărit nu se vede iarna când te așteaptă în gară înfofolit, dar ochii lui mici, cu pupilele albastre dilatate, îl arată în mărimă naturală.

A fi în acel hal

Aș fi în stare să bag din nou în priză arborele cotit de la jocul mecanic, să primesc peste față acea palmă năprasnică aducătoare de plonjeuri pe spate, de stele verzi, de dureri de cap, de sânge curgându-mi până pe piept, de urlete care-mi iau inima pe sus dacă i-aș vedea din nou pe-ai mei tineri ca atunci măcar pentru-o secundă.

Fruntea inscripționată

Uneori mă întâlneam întâmplător cu mama pe stradă. Mergea cu privirea în jos, gândindu-se poate la cum să mă corcolească mai bine să-mi fenteze firea bicisnică. Mă făceam că nu o văd, rușinat de simplitatea pe care nu o înțelegeam atunci. Mi-aș dori să fi avut vârsta de acum, să o întâlnesc tânără domnișoară, să stau

de vorbă cu ea și printre altele să-i vorbesc șerpuit, cu nostalgie despre unu-Alecu care mi-a fost tată și care m-a prins într-o după-amiază dormind cu mâinile pe piept și mi le-a îndreptat cu furie de m-a trezit.

„Puța fetei e mai dulce decât țăta mamei.”

Tanti Rica

Întâlniri de toate cele patru grade

Dacă m-aș fi întâlnit cu mama sau dacă ar fi aflat când am fost la Tecuci, fără ca ea să știe că am stat într-un bloc de la Gara de Nord sechestrat de baby-girl cu fripturi la țeau, căzi cu sare de mare, vinuri de toate soiurile, cizme roșii cu toc, înalte până peste genunchi, și pasărică pe pâine, s-ar fi simțit că atunci când era cu mine de mână și ne-am întâlnit la colțul blocului cu bunicul Petrică, iar ea, în bunătatea ei amestecată cu s tupoare, fericire, tristețe, indignare, aproape mânie nu a mai putut decât îngăima: „Ce faci, tăticule?”

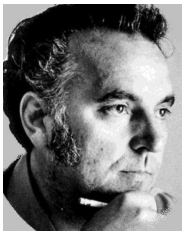
Virtuți bahice

Pe atunci tata era tânăr și vânos, fuma Carpați – iar eu admiram fauna și munții de pe pachet și-mi umpleam plămânii cu acel aer pe care l-aș găsi neîmplinit dacă aș urca în creierii lor; asculta Albatros, Generic și Azur la magnetofonul Unitra, trimis cadou de nenea Andrei de la Brașov – eu miroseam boxele și benzile și credeam că așa o fi mirosind în Poiană, timp în care se cherchelea cu nenea Fănel din vinul adus de must de la țară și urcat până-n bazinul de la etajul trei, lăsând șiroaie pe scări și făcându-i pe vecini să rămână cu tălpile lipite și să adulmece mirosurile de Nohan și Tămâioasă. Avea vârsta mea de acum. Nu pot face nimic din ce a făcut el atunci.

Cruzimi cordiale

Mă croia cu palma ei moale, așa cum cred că e inima abia scoasă din piept. În jurul meu se isca un lichid cald și vâcos din care nu-mi venea să mai ies, dinăuntru lui vedeam lumea mult mai bună și mai frumoasă. Faptul că deodată se oprea, abia asta era o adevărată cruzime.

Din volumul în curs de apariție *Arborele de oraș* (alte apaosuri)

Traian DIACONESCU

Sergiu Botezatu

Un herald al poeziei de peste Prut

Sergiu Botezatu este un herald al poeziei românești de peste Prut înobilat în arta muzelor de lira divină a lui Mateevici și Vieru. Întâlnim în poezia sa transfigurarea condiției noastre umane, dar și torța valorilor istorice ale limbii române și speranța unirii tuturor românilor într-un stat independent.

Poetul Sergiu Botezatu a debutat în contact cu tribunii luptei pentru libertate națională și democrație în cadrul cercurilor literare și a vieții universitare de peste Prut. Este licențiat al Universității de stat din Chișinău, Facultatea de Economie, a urmat cursuri de masterat la Universitatea central Europeană din Budapesta și studii aprofundate la Universitatea din New York, maturizându-se în lumea acestor instituții internaționale. A publicat mai multe volume de poezie dintre care menționăm *Plimbare prin lumină*, Chișinău, 2013, și, îndeosebi, *La un pas de sine*, Chișinău, 2015¹.

Poeemele lui Sergiu Botezatu au o tematică civică și metafizică luminată de iubirea de țară și de credința în valorile umaniste. Întâlnim atât poezii filozofice cât și reflectări ale vieții cotidiane cutremurată de seisme care provoacă suferință, revoltă și speranță. Dureră are, deseori, dimensiuni mitice. Nu este însă o suferință narcisistă, bovarică, ci una majoră, civică și existențială. Poeemele acestea sunt tensionate, convulsive, provocând stări de veghe și mobilizări la luptă pentru adevăr și libertate.

Poetul, cum știm, are rol social mesianic, purificator și salvator. Nu schimbă societatea, ci transformă conștiința oamenilor. Sergiu Botezatu este un poet care visează vindicarea lumii de rău. Poeemele sale invită cititorii la un slalom printre titluri variate și ispititoare care asigură o receptare atentă. Sergiu Botezatu nu este un poet contemplativ, solipsist, exoteric, ci un cutezător și intransigent combatant pentru bine și frumos. Are energie cosmică în gând și-n verb, năzuind mereu spre sublim.

Selecțăm fragmente reprezentative din poemele sale care conșună cu duhul marilor poeți ardeleni de la Coșbuc și Goga la Cotruș². Evenimentele din România din decembrie 1989 au împlinit previziunile din psalmii lui Cotruș care se odihnește azi în Cleveland: „De pe culmile timpului ce-ți vestesc veșnicia/ Adu-ți aminte, Doamne, și de România/ Nu uita că te cheamă și-n versuri mereu./ Nu uita Ardealul, leagănul meu/ Banatul rupt în două de aceleași asupriri/ Și Oltenia lui Tudor din Vladimiri/ De Muntenia și Moldova/ Și de depărtările unde nu ajunge slova/ Până la Bug și până mai departe/ Peste fruntări de jale și moarte”. Dumnezeu a eliberat România de dictatura roșie, dar visele românilor răpiți de Hitler și Stalin au rămas până azi sub obroc. Tânărul Sergiu Botezatu, solidar cu evenimentele din România, a scris, în 1989, poemul *Va ninge*, iar în 1990 poemul *În căutarea viselor libere* prețuite de combatanții pentru libertate socială. Iată versuri energice și simbolice din aceste poeme: „Va ninge.../ Norii s-au îmbulzit în ceruri/ Ca în ajun de război/ Va ninge cu sânge peste noi./ Va fulgera și va tuna/ Cu urlul de război/ Întreg pământul în așteptare de ploi” sau „Priveam la fereastra viselor mele! A liturghiei pe care-o trăiesc cu omenirea/ Afară e ger... Se auzea un urlul de lupi/ Și copacii tipând de durere/ Rugându-se la Dumnezeu.../ Fiindu-mi frică de toți și de toate/ Am stins lumina/ Și-am reînceput viața nocturnă./ Și în tăcere/ Ascultam, neomenești sudălmii./ Cineva a zvârlit o piatră/ În fereastra visurilor mele/ Bucățile de sticlă au căzut pe cer/ Și eu, astăzi./ În glod și-n noroi./ Împiedicându-mă în sârme ghimpate/ Care separă sufletul de om/ Alerg prin întuneric/ Să caut fereastra viselor mele libere”. Aceste versuri, scrise cu mintea și sufletul, definesc un poet care descoperise izvorul sacru al poeziei autentice.

Poeemele civice memorabile sunt numeroase. Ele transfigurează scene din viața cotidiană în care suferința este endemică și sporită de tristețe, cinism, nepăsare sau vinovată tăcere. Poeemele *În căutarea luminii*, *În cerul meu*, *Țara*, *Pustiul*, *Casa asta*, *Gulag*, *Cimitir fără cruci* etc. cuprind versuri antologice: „Ploi și nori și grindină/ Peste inima mea bandajată-n zăpadă/ Râuri de sânge mă revarsă-n cascadă,/ Te

rog, lumină, prinde-mă” (*În căutarea luminii*) sau „În cerul meu/ Norii descătușați pe aripi de yânt/ Strâng ghețarii indiferenți/ Și scuipă grindină/ În pământul noroios al vieții/ În cerul meu/ Inima bate la ușa tristeții/ Și gândul mă duce pe alte planete.../ Unde timpul se topește în culori și-n lumină/ Și-n liniște și pace și rugăciune/ În cerul meu aprind lumânări/ Să topească tristețea/ Să zbor dincolo de gânduri și de zări” (*În cerul meu*). Poeemele *Pustiul* și *Casa asta* au tonuri tragice: „S-au uscat copacii în acest oraș/ Și s-au înecat culorile în ceață.../ Soarele apune în fiecare dimineață/ Și e doar tristețe în priviri.../ S-au uscat copacii în acest oraș/ Străzile adulmecă tăceri de gheață/ Timpul prăfuit și îmbătrânit/ E uitat pe-a întunericului față.../ Timpul e uitat în cimitire/ Unde-i moarte și multă viață/ În răstigniri din putrede oase/ Și din suspine divine” (*Pustiul*) și, în sfârșit, un poem cu admirabilă luciditate politică: „Casa asta este sură/ Și-o conduc stafii ce jură/ Și-o conduc stafii ce scuipă-n/ Jurământul cel jurat/ Casa asta este sură/ Și în ea e multă ură/ Multă jale și minciună/ Ca în visul devastat./ Casa asta este sură/ Cu argați care îndură/ Viața josnică și dură/ Într-un doliu deprimat/ Casa asta este sură/ Viitoru-n ea se fură/ Adevăru-i sub cenzură/ Și-n minuni întemnițat./ Casa asta este sură/ Unde nu-i nici o măsură/ La hoție și urgie/ Casa asta e un iad!”

Sergiu Botezatu nu se limitează la dezvăluirea răului social, ci scrie și fulminante poeme mobilizatoare însușite parcă de duhul național al lui Andrei Mureșanu sau Adrian Păunescu. Menționăm poemele *Trezește-te lume* și *Noi nu plecăm* care luminează, ca niște petarde, lupta multimii pentru idealuri: „Acum este clipa/ Lumini să aprindem/ Să ardă pustiul/ Să ardă tăcerea/ Să ardă privirea/ Să ardă cenușa cu toată durerea/ Strigată la stele/ Să ardă și beznă profund rădăcită/ Pe Calea lactee.../ Trezește-te lume! În noi orizonturi/ Să fii o lumină/ Ca Pasărea Phoenix să fii renăscută/ Din scrum și ruină/ Să prinzi infinitul în palmele tale/ Și timpul-n artere/ Să naști doar iubire./ Cum soarta îți cere!” (*Trezește-te lume*) sau „Noi nu plecăm/ Noi vom rămâne-aici/ În vise, în culori, în taine.../ Ca să cerșim pe la răscruci/ Uitate clipe-n amintiri orfane./ Noi nu plecăm/ Noi vom rămâne-aici/ În gara noastră într-o așteptare./ Culcați pe rădăcile poteci/ Noi vom rămâne-n pietre reci/ În gânduri seci/ În nopțile cu stinse felinare./ Noi nu plecăm! Noi vom rămâne-aici/ În liniștea tăcerilor din cer/ Și timpul la răscruci să-l ascultăm./ Ne-om aduna într-un trecut ca într-un mister.../ Noi vom rămâne să visăm! Noi vom rămâne să luptăm! Noi nu plecăm!” (*Noi nu plecăm*).

Pe lângă poeme sociale, Sergiu Botezatu a scris și reușite poeme filozofice dovedind virtuți de poet cugetător. Poemul filozofic *La un pas de sine* este, desigur, reprezentativ. Ultimul volum de poeme, *La un pas de sine*, se înfrățește cu arta plastică. Penelul inspirat al lui Botnaru luminează expresiv fața ascunsă a liricii lui Botezatu. Înfrățirea dintre arta cuvântului și arta plastică facilitează mesajul și sporește sufragiile receptării.

După această incursiune în universul imaginar al poeziei lui Sergiu Botezatu, putem afirma că este un poet, precum mărturisește numele, botezat de muze cu apa lustrală a pământului natal, dar și cu lumina stelară a spațiului metafizic. Poeemele sale antologice se disting printr-o tematică majoră, civică și metafizică, și printr-o expresie artistică modernă, expresionistă cu rezonanțe și orizont european. Poeemele sale reflectă prăbușirile cetății, dar și luminile renașterii. Trăind simultan timpul istoric și timpul subiectiv, se înalță de la circumstanțial la existențial. Îmbinând, în mod specific, *ingenium*, *ars*, *cultura* și *labor pilae*, cum cereau anticii. Sergiu Botezatu, prin inspirație și transpirație, va intra curând în mișcarea de rotație a poeziei românești contemporane.

NOTE

¹ Sergiu Botezatu, *La un pas de sine*, cu ilustrații de V. Butnaru, Chișinău, 2015.

² Aron Cotruș, *Opere I* (1999), ediție de Al. Ruja, București, EAR, 20124; II (2002), III (2014).

Florin FAIFER

cutia cu scrisori

Cu scrisul Iovinescian nu-i de glumit

Într-adevăr... Chinurile de a desluși grafia marelui critic nu-s ca la Hortensia Papadat-Bengescu, dar, oricum, îți trebuie ochi de Argus ca să ajungi la un liman. Vrand să fiu un bun coleg și ca să-mi etalez profesionalismul cu care ne făleam, noi, cei de la Institutul Philippide, am primit provocarea. Ce să zic, catastrofă! N-am deslușit mai nimic. Decât, cuvintele ieșite în clipe faste din condeiul criticului fălticenean. Lasă că, dacă îmi arunc ochii peste scrisoare, și grafia gabrielină pare să se fi contaminat.

3 martie

Florin,

Îmi iau inima-n dinți – căci mă aflu într-o asemenea strânsură cu ușa, încât trebuie lăsată mândria de o parte – să te întreb dacă ți-ar fi foarte incomod să-mi acorzi asistență în alcătuirea indicelui de nume la jurnalul Iovinescian. Ori, să te adresezi în numele meu unor colegi de la institut [– e vorba de Institutul „A. Philippide”, de la Iași – n.m., F.F.]. E pur și simplu treabă pentru o întreagă echipă. Pe foarte mulți vizitatori sau inși pomeniți în discuțiile cerchiștilor nu-i cunoaște nici el, Iovinescu, pe numele întreg și-i mai și însoțește cu câte un semn de întrebare. Dar respectivii sunt citați prea frecvent, ca să-i fac pierduți. Și astfel, risc să dau un indice cu un procent de „necunoscuți” compromițător pentru o ediție serioasă. Iar fără indice nu se poate, îți dai seama.

Rugămintea și propunerea mea – vorba ta de astă vară, „îmi vine greu” să le fac „din mai multe motive” (și cum vezi am cam tăcut în ultimul timp) –, deci rugămintea mea este să mă ajuți în intervalul săptămânilor care vin (știu că sunt trepidante pentru tine), măcar printre picături. (Ți-aș trimite o listă cu numele-problemă și cu indiciile utilizabile eventual.)

Voi menționa într-o notă, cu mulțumiri, concursul tău ori al colectivului vostru, dacă procentul de identificări eventuale ar angaja mai multă lume.

Te rog frumos, comunică-mi când mai vorbim dacă pot spera un ajutor care – repet și apăs – nu va rămâne în anonimat. Licărirea asta de inspirație mi-a venit aseară, când, în loc de o simplă informație onomastică, tu îmi ofereai o întreagă fișă – pentru o notă. (Mă întreb și acum dacă nu e chiar bine s-o preiau – deși notele sunt treaba lui Alexandru George. E drept că am fost nevoiți să anulăm spații lăsate libere pentru cazul în care vom afla cine sunt diverși – de pildă, ție îți spune ceva Maiorul Metex Graur? Dar Tutca sau Tutcă Ștefănescu? Dar Berar, director al Teatrului din Cernăuți, în 1923-24? Etc. etc.)

Dacă te gândești la o altă soluție de întrajutorare necostisitoare cronologicește pentru tine (de pildă cui m-aș mai putea adresa, eventual aici, la București), spune-mi.

Crispat nemulțumită de ce fac – în contex-

tul în care o fac mai ales –, te rog de înțelegere

și-ți mulțumesc întâi pentru răbdare. (Te și văd

trepidând de nervozitatea acestei lecturi a unui

scris infernal – sper doar la propriu; pentru „fi-

gurat” îndrăznesc să situez misiva asta undeva

la intrarea în Purgatoriu...)

Cu mulțumiri, încă,

Gabriela [Omăt]

După câte îmi amintesc, ajutorul e care am putut să-l dau n-a fost, din păcate, unul efectiv. Mă legănasem, până atunci, în iluzia că am ochi buni. Dar oricât, forțându-mi privirea, am încercat să fiu cooperant, n-am izbutit decât să emit încurajări de pe tușă. Ce mă făceam, Doamne, dacă aș fi avut un destin de editor?

Florin FAIFER

Dan Bogdan HANU

Dog's diary

(din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Un vis doldora de locuri paupere, icoane ale degradării, devălmășiei, deteriorării, lumi amorțite, care nu mai luptă decît pentru minima disimulare a plăcerilor joase, a micilor mize, de alcov, un vis care nu e decît antecamera realității pe care o iei de la capăt, ziua următoare, un vis unde apocalipsa e cît se poate de la vedere, simplă și răspicată, așa cum și este, acum, printre noi: neînsoțită de mari și spectaculoase distrugerî, doar atît, fiecare este calvarul, calamitatea celui de alături

Din expresie-n expresie, prin expresie, într-o expresie, pînă la depresie. Și apoi, colapsul. Trăit doar, spre norocul său și-n tăcerea care adie a mîntuire, îi seamănă atît de bine, deși reluările te asaltează și te asurzesc, dar... gata, pecetea e pusă, sigiliul s-a întărit.

A propos, s-ar vrea experimentul găzduit de acceleratorul de particule genevian o reificare (epifanie?) a deconstrucției, o punere în operă a unui curs al lucrurilor ce le-a acaparat, tot mai multora, mințile? Și încă nu mă înghit podelele cînd perorez în fața studenților despre teoria unificării interacțiunilor care guvernează materia! De le-ar guverna caracterul pe toate, de și-ar împlini el razele tăioase în toate duplicitățile și schimbătoarele ape în care omul se scaldă în una și aceeași clipă. Asta iese la anamneză, bineînțeles!

Astăzi dimineață, 2.11.2008, o diagonală prin parc, în Bacău, e cam 93°, ceața vătuieste aleile, înfășoară hipnotic împrejurimile, nimic nu mișcă, dar transa se străvede, deși asta nu ajută prea mult, tot inaccesibilă rămîne sursa ei, ca și substanța, părelnică doar, liturghia răzbate din nava bisericii din curtea spitalului, singurătatea în stare pură și lumile intacte pe care mi le oferă, mi le scoate în întîmpinare, o enclavă scăpată din vertijul cadranelor; mirosurile sînt aceleași, de toamnă grăcilă, foșnitoare, încă neîmbibată și neacaparată de putreziciuni, prin măruntaiele căreia încă nu viermuiesc puroaiele vegetale, pelicula de umezeală așternută peste asfalt, dale, pavele, înflorează, are ceva din febricitarea pielii care acoperă un trup încleștat într-o confruntare lăuntrică. Și totuși, mai tîrziu, cînd luminile se aprind, toate plutesc, sînt înmuiate într-un soi de fiere, o feerie de fiere care paralizază sau retează de-a dreptul orice puseu de a ghici, de a întui o altă ordine, o altă arhitectură, ascunse, care să răstoarne autarhia instalată, contemplată fără recurs, cu același nesaț, acum însă însoțit de luciditatea lui „a nu mai avea încotro”, de 40 de ani. E un sorb aici, un sorb de care firea mea e atrasă, căruia trebuie, periodic, să-i verse tributul. Lumini mocnite în ferestre, din acelea care dezminț toate învățăturile fastului, am avea

destulă îndreptățire să sperăm că se vor număra printre puținii stăpîni ai viitorului, lumini venite din urmă însă deloc învechite, obișnuiau să spun despre ele că le-aș fi dorit mereu aproape, să-mi fi împodobit copilăria. Atît. Și pentru doar aceste cîteva minute, anul 2008 e, din parte-mi, mintuit.

Rumorile stîrnite și strangulate într-o fracțiune de conștiință, pentru a nu ciurui masca, bunătate de mască. Și, aici abia, să dau legătura cu mine. O legătură deloc confortabilă, căci îmi dă mat din start, mă face să accept că am pierdut totul. Cum așa, cînd totul este, cum am spus, neschimbat, suflul timpului pare că nu a avut putere în fața acestor locuri, conservate aproape împotriva firii și vremurilor? Da, pentru că orice posesie e o chestiune de timp, nu de spațiu. Și, brusc, mă surprind mințind, nu e deloc pe nepregătite, am cochetat destulă vreme cu asta, doar că fără angajament, în afara determinărilor de rigoare, de iure, nu mai vreau să mă arăt, să apar, pe niciunde. Aproape nimeni nu vrea altceva decît să-i arăți să vadă ce ai, nu ce ești. Asta din urmă te privește, îți aparține liniștit, e singura ocazie de a lua la cunoștință că proprietatea privată nu este o fake, o marotă abstractă filfîind dezmatat sub pavilionul realității. Ficțiunea de uz și pe cont propriu a inadaptabilității, deloc trufașă, defensivă, cumva, de supraviețuire, de întreținere, în legitimă apărare, ficțiunea ca normă pusă în practică de curatorul propriului trecut, asimetric, închis vizitatorilor, ascuns pentru cazele, pentru neîntinarea sa, cum altfel decît MON-STRU-OA-SE. Totuși, minat și, deopotrivă, minat de un orgoliu al dezgăzuirilor, suplicial, al ruperii definitive din lanțul (trofic) al convențiilor impuse ca ficțiuni de sistem, integratoare, în expansiune. Iată un sprijin neașteptat din partea lui Henry Bonnier: „Un simulacru este o ficțiune în acțiune (...). Dar mai grav era că împotriva minciunilor venite din afară, Vilmontul se străduia să-și mențină coeziunea, sufletul său, aplecîndu-se tot mai mult asupra propriului trecut. Rezulta

de aici că opunea propria sa ficțiune ficțiunii pe care se sprijinea o țară întreagă și că acest lucru trebuia fatalmente să se termine rău.”

De fapt, ce sînt toate aceste descinderi băcăuane, imensa nevoie de a recădea în aceste locuri, dacă nu regăsirea desenului interior, mandală a exilului lăuntric, reflectarea într-un ciob a întregului timp deținut într-o lume dispărută? Metonimii schimonosite. Distanțe care suprimă rostul oricărui cuvînt, cruciade ale nostalgiei doar dacă nu intenționăm să zgîndărim rănile adînci.

Ciocărlism notabil, de nedeconstruit, căci ține – prea strîns – de fibra nativă a emitentului (penitentului? ce va să spună: celui în cunoaștere de cauză și de limite pe care știe că nu are căderea să le depășească și atunci își toarnă cenușă în creștet, lucid pînă-ntr-aceeași fibră, întorcîndu-i omagiul ?!): „CITIM ÎN SENSUL FIRII NOASTRE.” E ca și cum, epuizat, ai recunoaște că-ți este peste puteri să te împotrivești, citești așadar ce (și cum) ți-a fost scris, te lași purtat de șuvoi, orice intervenționism e hilar. Scotocoeste cît vrei că tot numai peste demnitate o să dai, gata, mîinile pe piept, the last puff, da, avem un uluitor last puff aici, prescripția de neclintit = nici o repliere posibilă.

Firește, dă-ți una tare peste frunte, o știi, dar n-ai invocat nicăieri înfalibilul argument și, totodată, măr al discordiei într-ale interpretării. Fiecare selectează din lume exact ceea ce i s-a dat să fie, fix asta, nu e posesiv fără vote de la tabloul genetic, nu e venetic într-ale sale proprietăți. Citești ce-ți dictează firea. Da', ian să punem noi o întrebare cu valoare de seism: de ce mai scrii atunci, dacă, oricum, sublinierile pe care le lași în urma lecturilor, spun totul? Dacă insiști și desfaci și iar desfaci realitatea, o despătorești, dai pînă la urmă de poezie. Chiar așa să fie? N-am găsit altă rimă. De poezia agățată ca o plasmă printre nervi, axoni, sinapse, o logistică nedumerită, bănuind că, totuși, s-a prins ceva de soi. De poezia trăită (fiecare după

posibilitățile sale și, de aici, mai departe, pune-te și dă comenzi, fă conexiuni, transferuri, tot tacîmul, curată cibernetică...), pen' că e-n firea ta, dar, ia zi, aceea scrisă, e și ea în firea ta? Tu zici că da, ei zic că s-ar putea (dacă s-ar mai insista, cînd nu, cînd da). Chiar; cîtă poezie se poate scurge, cît poate dura scurgerea de poezie dintr-o defecțiune de sistem, fie el și ereditară? Din exces de iubire se transmit întotdeauna și greșelile, unde-i generozitate la discreție e loc și pentru oploșitul erorilor, iar, uneori, nici nu știi cînd le apucă amocul și dau în pîrg și între AMOC la COMA nu-i decît un feedback.

Liviu PAPUC

Ludmilla Woïdanovitz

Iată o persoană despre care nu putem spune mare lucru, decît că era de extracție poloneză (după cum o arată numele, la care se adaugă și o soră de aceeași sorginte: Babetta Pietrosynski), dar ceea ce spune în testament vorbește de la sine și o plasează pe o înaltă treaptă civică, morală. Ținînd cont de momentul întocmirii testamentului, 28 august 1914, de contextul politic european, surpriza noastră nu a fost mică, deși suntem exersați în lectura, de-a lungul timpului, a puzderie de donații semnificative, demne de admirat și apreciat. În cazul doamnei Woïdanovitz, pe lângă legate destul de obișnuite, cum ar fi 22.000 lei pentru Biserica Catolică (pentru cumpărat o casă, ținut un băiat la seminar și o cantină școlară – „pentru timpul de iarnă” - și „pentru a împodobi și auri în biserică”), 2.000 lei pentru înzestrarea a două fete sărace, sau 5.000 lei Spitalului de copii „Caritatea” (pentru întreținerea unui pat), avem parte de premiere, care vizează un palier mai larg al comunității ieșene, dacă nu cumva chiar integralitatea sa. Dar vă lăsăm să judecați singuri, oferindu-vă „felii” copioase din documentul întocmit nu cu mult înaintea drumului final (23 martie 1916).

Așadar: casa proprie o donează Primăriei, care „este însărcinată de a da un Premiu de 1.000 lei celui care va avea cea mai bună casă, în centrul orașului, o școală de bucătărie. Această școală trebuie să fie un soi de locan-

tă cu prețuri mici pentru consumatori”. Pe lângă școala de meserii, iat-o și pe aceasta pentru bucătări (de fapt, tot o meserie).

Urmează 10.000 lei lăsați Academiei Române (ceea ce nu este o noutate în sine): „Se va da un premiu anual celui care va avea în numele meu, care va prezenta o carte morală și va putea fi adoptată în școli de băieți. Această carte trebuie să conțină și să învețe băieții a respecta femeia, căci bărbatul nu poate trăi fără femeie, fiind Mama, Sora și Soția bărbatului e femeie! În această carte trebuie să dispară cu totul disprețul cu care este tratată astăzi femeia și să arate bine bărbatului că femeia nu e creată ca bărbatul să o trateze ca un obiect de caraghios, și copiii ca o mîndrie”. Iar finalul este apoteotic, trăgînd firescul semnal de alarmă împotriva unui obicei al pămîntului: „cred că și înaltul guvern se va interesa de această carte și va stăruie pe lângă Academie să nu se lase uitării, cum se face de obicei”.

Un ultim paragraf al testamentului glăsuiește: „Va mai rămîne un rest de 19 mii lei, cu care se va cumpăra un loc pentru a face o grădinuță cu arbori și bănci pe strada Arcu, venind de la gară, și în mijloc o cișme Valas, cum sunt prin Paris, ca monument și împodobirea străzii și trecătorii să se poată alina setea. Cu 10.000 locul poate fi frumos și mare, iar 9.000 pentru cișme Valas, de fontă sau bronz, nan-

tă de 3 metri, în mijloc va fi o statuie care va purta numele de fântâna Milla și la picioare va curge apa, de unde se va putea lua apa cu o căniță atașată cu un lanț” (Extrasale de mai sus pot fi confruntate cu originalul, existent la Arhivele Naționale Iași, Documente, Pachet 169, nr. 43, ca ultime doleanțe, după alte două acte anterioare de aceeași natură, alcătuite în 20 iul. 1907 și 1 iul. 1910).

La aflarea prevederilor testamentare, imediat după moartea Ludmillei Woïdanovitz, presa ieșeană a omagiat hotărârile acesteia „femei de inimă” (după cum a titrat gazeta „Ecoule Moldovei”), străină de oraș, dar iubitoare a Iașului. Consiliul comunal, după ce a fost informat de donațiile primite, a decis alcătuirea unei comisii, alcătuită din An. Triandafil, C. Toma și Oszald Racoviță, care să studieze chestiunea, astfel încât fântâna să poată fi construită pînă în vara aceluiași an („Mișcarea” din 16 apr. 1916). Nu știm, în momentul de față, ce s-a ales din prevederile testamentului (mai ales că s-a traversat și atmosfera de excepție a primului război mondial), dar măcar scuarul de pe strada Arcu (la intersecția cu strada care urcă spre Râpa Galbenă) pare a întruni dezideratele generoasei noastre doamne de pe str. Sărărie nr. 148. Care nu strică a mai fi pomenită, din cînd în cînd, pentru inima sa nobilă!

oamenii din spatele testamentului

Nicolae CREȚU

azimut

Radu Părpăuță: umblă el „Creanga prin Creangă”?

Creangă este, dintre toți scriitorii noștri mari, cel despre care, cu siguranță, s-au emis cele mai puține idei cu adevărat de profunzime, în stare așadar să conducă spre miezul a ceea ce îi definește și distinge opera, amprenta nu doar stilistică, ci de spirit al unei creativități unice, irepetabile. Așa puține câte sunt, ele ne vin dinspre Iorga, Bouti erez, Ibrăileanu, Călinescu, Vianu, Streinu: cine i-ar putea ignora sau uita, când lor și altor câțiva exegeți, de încă mai aproape de noi, le datorăm un esențial florilegiu de repere cardinale, de neînlocuit, cumulate în timp, așa zice chiar tezaurizate. Li se alătură, cel mai recent, cu o prospețime și o vigoare ideatică ale sale, încă un ieșean, prozatorul *Radu Părpăuță*, autorul cărții *Creanga prin Creangă* (Editura Muzeelor Literare, Iași, 2015), deloc o apariție editorială între atâtea altele, dimpotrivă: o spun fără nicio ezitare, un autentic eveniment devreme ce abordarea sa nu seamănă cu a nimănui altuia. O știe el însuși mai bine decât oricine, dovadă că ne promite, chiar din prag (*Cuvânt înainte*), „un Humuleștean mai de la temelie, un Ur-Creangă”. Ne lasă nouă, cititorilor, să judecăm dacă a reușit (sau nu) să o facă. Are însă (vom vedea: pe deplin îndreptățit) orgoliul ideilor proprii, noi, originale: „Dar am avut ideile? Am avut.” Să-l urmăim pe căile deschise de ele.

„Creangă are instinctul materialității pe care-l posedau multumile primare, pe care l-a reiterate Rabelais sau Bruegel”: c-o deschide *in medias res*, cu această rară „bucurie a percepției profunde a materialității”, pierdută de moderni. „Lumea lui Creangă”, scrie autorul, „scăldată în lumina lucrurilor simple și durabile”, rămâne fidelă „sfintei materii a lumii”, altfel „tovarăș de zi cu zi a omului”. Nu „lipsa talentului descriptiv” e, de aceea, de văzut în austerile enumerări crengiene, cât o reînnoire parcă la „omul arhaic”, la „sentimentul punerii stăpânirii pe lume” astfel, al luării ei „în posesie prin muncă”. „Ardoarea muncii”, un anume „regal al senzorialului”, alertețea orală a povestirii se conjugă în sinteza de spirit al relației artei lui Creangă cu lumea: „contemplarea cu satisfacție a materiei, percepția netocită asupra acesteia”, o „bună voce” ca „a oamenilor începuturilor”, un tonus al dominării lumii prin muncă și al afirmării vitalității, ener-

giei fecunde (hrana) și „râsului biruitor” împotriva morții. Nimic mai firesc decât să se treacă de la *Deliciile materiei* la *Temeiul mesei*.

Fără să le uite sau să le dosească, „exemplele de cumpătare”, ba chiar și de „abstenență” sunt „lăsate deocamdată” deoparte în favoarea evidenței: la Creangă, mai peste tot, „se mănâncă și se bea vârtos, abundent, temeinic”, „ochiul de bulimic” al humuleșteanului „vede peste tot hrana”, „ghiftuirea este cuvântul de ordine”, cuptorul și pântecele devin emblematice sinteze de sinecdochă și metaforă, ale „supraalimentării festive”, cu trimiteri la Onfray, Galasso, Bahtin, Propp, Kundera, Oșteanu sau Pițu (funcționale, nu pedante, nici de umplutură), se înaintază cu „mâncării” (nu „gurmanzii”) „hulpavi”, atât de pe placul lui Creangă, către „<<teroarea>> foamei și setei”, „devorare ferocă”, „supt pantagruelic”, hiperbolice semnalizări ale unei vitalități inseparabile de reversul ei thanatic. Carnavalesca „ruptură de convenții de orice tip” și de varii „inhibiții”, „gigantizarea funcțiilor fiziologice”, foamea și setea uriești, „cosmice” ritualuri potatorice de „mântuire” a vinului, până și „popușoi <<bârzoieți>>” ca „hrană erotogenică insașiabilă”, se prind nicio clipă forțat, într-o irezistibilă „devălmășie” eliberatoare și ludică a Sărbătorii crengiene, „bruegelian”-humuleșteană, totuși nu sub semnul vreunei îngroșări hermeneutice „hulpave” la rândul ei, nuanțările și finețea nelipsindu-I exegetului nostru. Așa că de la grotescul și hiperbolismul „pustiei de gură”, devoratoare, sau „veselia și inocență” ca descătușare ilimitată festivă, se poate trece la corolativul „simplitate” al „cantității” hranei („mâncărurile simple, fruste”, ele domină, ni se spune, și e adevărat), semantica „pânteceului” poate vira dinpre înghițire spre naștere, „elementaritatea mâncatului” nu e numai „celebrare frenetică a vieții”, ci deschide și alte perspective, de revers ambiguu, chiar oximoronic eventual: „Gura larg căscată și sexul feminin, care devorează”, iată „fac parte din același lanț al triumfului vieții, acestea sunt porțile larg deschise către adâncimile rodnice ale trupului, unde se naște și se moare”. Idei revelatoare de „adâncimi” ale operei „Humuleșteanului”, cum scrie mereu, cu majusculă, Radu Părpăuță, a cărui „haraba” nu-i nicidecum „hermenăucă” și nici rătăcitoare la întâmplare, alandala (a „umbra creangă”), prin Creangă, cum sună fenta ironică din titlu. Nu-l prinzi cu vreo „digresiune” sterilă, gratuită, prac-

tică doar un „dribling” compozițional mai mult decât tonic și înviorător, voite și „jucate” cu un firesc umor al dezinvolturii *din fire* (nu „dezinvoltura” artificioasă, căznită a multor altora), „destrămările” asumate ici-colo îi feresc demersul de îmbătoșări sinucigașe, inteligentă „profilaxie” auctorială, simpatic-victorioasă. Vezi, de pildă, „disocierea” față de calculatele convergențe cu *grila* „ancestrală”, subliniindu-se astfel că autorul studiat „trăia încă în lumea acestor forme artistice ancestrale și respira aerul lor”, de aceea neavând nevoie să „cântărească” și să „seleceze conștient” ceea ce lui îi venea, *organic*, din calitatea sa de „stăpân pe imaginile vechi ale sărbătorii populare, pe <<stilul>> culturii populare”. Semne, blânde la urma urmelor, ale unei neîmpăcări cu mult prea sofisticate (și în vogă), „grile”, în cheia afinităților (și de spirit, și de stil) cu „Humuleșteanul”, de care cartea și „umblatul creanga” sunt infuz (și seducător) vitalizate.

Spațiul limitat al „Azimutului” meu nu-mi permite o până la capăt „analiză” cuprinzătoare pentru întreaga construcție hermeneutică, îndrăzneată, convingătoare și generatoare de *tonică* lectură-receptare a ideilor-vector din ea. Voi reveni, poate, altcândva și altundeva, încă mai pe larg. Dar esențialul trebuie spus, fie și cam „telegrafic”, de pe acum. E singura carte despre Creangă și opera sa care neabordându-i textele „gospodărește” și ordonat, unul după altul, ci într-o voită și rodnică, asumată „devălmășie” compozițională, opune interpretării, așa zicând, *pe bucăți*, o alta, *de ansamblu*, a corpusului operei. Estomparea identității estetice (și structurii) proprii fiecărei scrieri în parte, procedură aptă să evidențieze marile nervuri ale întregului operei, cele prin care urcă în toate paginile ei (*Povești*, *Amintiri*, toate, chiar și proze „de manual”), sevele *spiritului* definitoriu, deopotrivă, pentru corpus, *poiein* și *auctor*: o răsturnare „copernicană” în exegeză, îndreptățită la o receptare-evaluare *pe măsură*, cred, fără urme de ezitare.

Funcția/rostul răului și alchimia „îmbunării” (*Izvoarele bunăvoinței*), un fermecător *Dressing humuleștean* (metaforismul straielor/încălțărilor dătătoare de libertate și al căciulii „tufite”), *Ispășa rușinii* (nu vină, pedeapsă, expiere: doar „rușinea”, polaritatea/complementaritatea pădure/sat a unei *Preumblări* finale, *Babe, sterpăcumi, fete roditoare și sfinte înțelepte*, *Popa Duhu-nebunul întru Hristos* sau *Addenda(1): Povestea unui om dezamăgit* („leneșul posmagilor, neapărat, muieți, nimic nu se abate în fond de la *design*-ul unei hermeneutici pătrunzătoare și dezinvolve cu panaș, cea e detectării liniilor de forță (doar „grinzi”?!)) proprii *spiritului* crengian: Omul și Opera, *inseparabili*.

Radu ANDRIESCU

FDP - etică și timiditate

Florin Dan Prodan e un poet timid. Poate pleca tip-tit de la o lectură la Meru, dedicată victimelor de la Colectiv și organizată chiar de el, cu un rucsac mic în spinare, iar a doua zi găsești pe Facebook fotografii cu el, tocmai ajuns în Nepal. Sau în Cuba. Sau cu o instalație la o expoziție de artă contemporană, în Coreea. Sau pe vreun vârf de munte din Chile. Asta, dacă nu fuge în Kazahstan să organizeze o tabără de iurte, pentru un grup de artiști din toată lumea. Sau în Africa, să stea noaptea pe un acoperiș din Maghreb, așteptând să înceapă o nouă zi de muzică sacră.

Dar, Florin Dan Prodan e un poet timid. Prin Havana, într-un Chevy roșu de epocă, din vremurile de glorie ale imperialismului american în Cuba, printre amici noi, blog- și globe-trotteri, ca și el, e cel mai mărunț, cu un zâmbet în zig-zag, pe bancheta din spate. Tot el face, fără să se gândească de două ori, cale întoarsă din drumul spre Kazahstan, pentru că între timp s-a petrecut un necaz și are inima exact acolo unde ar trebui să o aibă un om bun. Iar acasă, în Burdujeni, are grijă să fie mereu foc în sobă, pentru mama lui în vârstă. Apoi, desigur, trage o tură prin crășmele sucevene, mai ales la Rainbow sau la Motor.

Cărțile lui suferă, și ele, de un soi de timiditate. Unele (inclusiv *poeme și note informative despre eroi și morminte*, despre care voi mai scrie mai jos) au apărut fără ISBN, scoase de Zidul de hârtie, proiectul său cultural, care nu are personalitate juridică, după câte știu, proiect sub egi-da căruia are loc și seria de lecturi ieșene „Poeți de la Meru”, ajunsă chiar ieri, 17 mai, la ediția a șaptea, cu două poete tinere și talentate. Una dintre cărți apare cu ISBN nepalez.

Cel mai recent volum e tributul rețelelor de socializare – de fapt, e tributul acelei rețele de socializare care e marota de căpătâi a omului modern de prin părțile noastre, uneori izolat social. Titlul, de altfel, o arată foarte clar: *Poe-mele de pe Facebook* (Cartea Românească, 2017).

Spuneam că vreau să revin, măcar în treacăt, la *poeme și note informative...*, din 2014. E volumul în care globe-trotterul și melancolicul timid lasă locul unui poet cu principii etice extrem de clare, dar care păstrează empatia până la sânge a unui om neverosimil de sincer, dacă treci, într-un fel sau altul, de foile de ceapă ale măștilor timidității. Critica de întâmpinare a primit volumul foarte bine, fiind publicate destul de multe cronici pentru o carte difuzată în doar câteva zeci de exemplare. Poemele au toate intensitatea pe care o dă istoria tulbură și brutală a represiunii comuniste din anii cincizeci. Atunci când vrei să selectezi unul sau două texte pentru o recenzie, cum încerc eu acum, e greu să faci o alegere pe principii ierarhice, pentru că marea majoritate a poemelor sunt solide din toate punctele de vedere – estetic, etic și emoțional. Toate textele fiind aproape la fel de bune, reiau aici poemul „Ana” doar din motive absolut subiective – e un nume cu multe conotații, în mitologia mea proprie: „în colțul acesta de la Mîslea / în noi și jur împrejur / aceeași muzică fără durere sau păcat // din mine, nevrednică și neștiutoare / pentru care zeci de oameni de vază și judecători / au făcut proces și au făcut mii de hârtii / nu mai e astăzi decât groapa asta / cu bălării deasupra // dar poate vreodată / se vor juca împreună / întâmplarea și cu vântul / și va crește și-o floare // până atunci, să înflorești tu, Românie.”

Cel mai recent volum al lui Florin Dan Prodan a zburat pe sub radarul criticii. E un fenomen care se întâmplă destul de des, în ultima vreme și motivele au tot fost discutate. Emanuel Pope scoate corect în evidență, pe blogul său, una dintre capcanele cele mai mari ale cărții: „să nu vezi omul din cauza textului sau, cunoscând omul prea bine, să uiți că poezia acestuia este un text”. Există flux și reflux continuu între viața personală a autorului și text, între realitatea trăită în lumea fizică și realitatea pixelizată a virtualului, în

cartea lui FDP. Titlurile sunt, aproape de fiecare dată, preluate din lumea rețelei de socializare și presărate cu o mulțime de anglicisme („cookie”, „status”, „msg”, „8 likes”, „21 likes”, „6 hrs ago – Suceava”, „add location”; de foarte multe ori titlul e pur și simplu data la care a fost trimis un mesaj și locul de unde a fost trimis: „June 19 at 7:58am”, „July 18 at 11:40am – Edited”, „January 22 at 0:57am – Suceava” ș.a.m.d.), chiar dacă versurile sunt îmbibate cu trăiri dintre cele mai umare.

Fără să încerc să construiesc aici imagini frumoase, nu pot să nu spun că, uneori, chiar și la re-lectură, pagina, care în imaginarul meu de cititor ce nu a suferit niciodată de luddism – frica sau disprețul față de mecanismele din viața noastră – se transformă în ecran de computer și prinde a pulsa, la propriu.

Voi încheia cu un poem, trecând ceva mai repede peste textele scurte în care predomină melancoliile bacoviene și nostalgia, de multe ori condimentate cu umor și salturi de registru („Unde se duc / Reclamele / Napolitanele / Anii și trenurile / Mihai Ursachi / Groapa mea” – „Add location”) și ajungând la unul relativ amplu, dar nu mai puțin melancolic și nostalgic, care deschide volumul ca pe un laptop, cu numele unui browser pe care îl folosim cu toții, „Mozilla”: „Doar căștile te mai pot salva / ușile se deschid / intră suflete aprinse, / banii se lipesc de pereți // ce lucioși ce dulci lumina sub hainele tale / zguduie de vapori // Toți vor să-l guste / cu ochii, cu urechile lor de clei, cu tivul buzunarelor / și cu gândurile lor / bum-bum, păș-bum / pe care le aruncă apoi din miezul acoperit de albuș până la / un nou terminal, un nou albuș / alte scaune portocalii, tocite încet de sunete / de aer mort // Butoane pentru vopsea, butoane pentru a deschide ochii, / butoane pentru gunoii pe care din când în când / îl scuturi de pe tine // doar ultima oară când se vor deschide ușile / se va face curățenie, totul va fi contactat și înghițit”.

Dionisie Duma - fișă de jurnal și o precizare coercitivă

Prima întâlnire cu poetul cred că a fost prin 1996. Eram elev de liceu și scriam versuri de un an. Când mai aveam câte ceva gata i le dădeam profesorului meu de română, Gheorghe Boldea, care m-a ținut un timp sub atenție până când mi-a zis că a sosit timpul să se ocupe de mine cineva aflat în mare măsură să o facă, deci să-l caut la cancelarie pe profesorul de română Dionisie Duma „pentru că e poet” – la momentul acela deja vorbisera despre mine. N-am stat pe gânduri, l-am găsit, mi-a dat numărul de telefon să-l sun la sfârșitul săptămânii. În duminica aceleiași săptămâni eram la el. M-a primit în ultima cameră, în bibliotecă, în locul unde la câțiva ani, prin inversare, avea să fie dormitorul. M-a încurajat peste măsură încă de atunci, nu pentru că eram eu genial, ci pentru că era el foarte generos. Întâlnirile aveau să aibă loc o dată sau la două săptămâni, în funcție de cât de gros era teancul de cărți împrumutate. Relația noastră arăta, în mare, astfel: îi returnam cărțile și dacă aveam scris ceva nou îi lăsam să citească; mă așteptam să-mi corecteze textele, să discutăm pe ele, dar niciodată nu a dus lucrurile până într-acolo, ci m-a lăsat încă de atunci să fiu independent, mai exact să-mi formeze propriul simț autocritic, propria mea coloană vertebrală. În acele ore cât rămâneam în casa de pe *Căpitan Darbun*, de obicei veneam la amiază și plecam seara târziu, îl ascultam cum povestea despre Iași (Universitate, profesori, locuri pitorești), despre lecturile sale, despre Nichita Stănescu, Ioanid Romanescu, Ștefan Cuciureanu, George Lesnea, Iorgu Iordan etc., iar la sfârșitul unei astfel de întâlniri plecam acasă năuc și speriat de cât am de citit. A doua zi începeam lecturile și-mi spuneam că trebuie să citesc tot ce mi-a dat și să scriu orice și cum îmi vine, altfel, mereu altfel de cum o făcusem înainte și cu siguranță va ieși ceva. Într-o zi mi-a spus: „A venit timpul să debutezi! Alegeam câteva poezii și le trimitem lui Tudor Opriș la revista *Examene*.” A ales trei și m-a pus să i le dictez, iar el s-a așezat la mașina de scris. După terminarea acestui episod m-a trimis pe *Strada Mare*, la fotograf: „Așa-i formatul rubricii: o prezentare scurtă făcută de el, fotografia și poemele.” După care le-a pus într-un plic mare, a lipit cu simț de răspundere timbrele pe el și am plecat. Îmi tremurau picioarele. Nu aveam întâlnire cu nici o fată, ci cu o mare și roșie cutie poștală aflată în zona Hotelului Turist. Era începutul lui 1998, versurile aveau să apară în numărul din Februarie, în rând cu alte numere între paginile cărora au debutat foarte mulți tineri ca mine, apoi o copie xerox și-a făcut prezența la avizierul liceului. Chiar dacă relația mea cu el s-ar fi oprit aici tot ar fi fost foarte mult pentru mine. Nu știu câți ar fi avut răbdarea și orgoliul înfrânat să mă aducă până în acel punct. Despre acest lucru mi-am dat seama când am mai început să cunosc la oameni, dar în acel moment m-am simțit ajutat la modul cel mai providențial, deși nu aveam dimensiunea termenului. Bineînțeles, oameni ca el de obicei primesc reproșuri de genul: „De ce-l tot ridici în slăvi pe copilul ăsta? Mai lasă-mă cu el!”, ceea ce s-a și

întâmplat, pentru că se mândrea cu mine și mândria lui nu era trufie. În fapt, atrăgea invidii pentru că știa să se facă plăcut de tineri și să-i adune în jur; am observat acest lucru, încă de la început, din felul cum era salutat pe stradă de foști elevi și, mai târziu, când a format un nucleu prin cenaclul desfășurat la Casa de cultură. După terminarea stagiului militar am venit la Iași, la Litere, am debutat în volum, iar el mi-a semnat prefața. De la apariția acelei cărți am simțit că mă lasă să zbor după cum doresc. Nu empatiza cu stilul meu de după debut, dar nu căuta să mă influențeze, nu-mi ținea teorii, îmi administra uneori mici ironii despre care amândoi râdeam cu poftă.

Relația noastră a continuat ca și înainte, dar s-a dezvoltat și pe plan afectiv la modul că-mi făcea confesiuni legate de viața sa (nu înseamnă că spunea absolut totul), îmi povestea cu mare larghețe, foarte jovial, amintiri din studenție, legate de boemia sa pe care nu a orchestrat-o, ci a trăit-o pur și simplu, iar cine l-a acceptat l-a luat ca atare, cine l-a iubit nu a ținut cont de imperfecțiunile sale omenești, specifice tuturor dintre noi, că până la urmă aceasta e definiția iubirii aproapelui, iar absența ei duce la gesturi despre care voi scrie ceva mai jos. Așa cum tocmai s-a văzut nu vreau să creez o imagine imaculată despre el, nu vreau să afirm că între noi nu au fost fricțiuni, contradicții destul de vocale uneori sau perioade de tăcere, dar se pare că prietenia despre care scriu aici mi-a fost dată de Dumnezeu, nu a fost surescitată nici din partea mea, nici din partea lui, pur și simplu așa s-au ales apele. Astfel când venea la Iași mă suna și ne vedeam fie la Uniunea Scriitorilor, fie la Zilele „Convorbiri literare”, fie la spital în ultima perioadă a vieții, iar când veneam la părinți, la Tecuci, îl căutam la telefon și dacă se putea îl vizitam. Din când în când mă întreba de iubitele mele, fără a se proclama vreun Casanova sau vreun Cupidon, dacă obișnuiesc să le dansez sau să le cânt la ureche, dacă îmi place să le iau deodată-n brațe și să le sărut indiferent de locul unde m-aș afla, dacă mai sufer după vreuna dintre ele, dacă mă roade la fel de tare nostalgia fericirii ca la ultima convorbire ori înțelegere, și-i plăceau răspunsurile mele, se regăsea în ele, după caz râdea în barbă sau mă consola. Și-mi mai povestea și despre meciurile domestice, unele foarte meschine în care se lăsa antrenat de către alții; le era superior multora și, dacă avea prilejul, nu ezita s-o arate, apoi se tempera, regreta și cădea la dialog. Privite din partea opusă lucrurile nu stăteau

mereu la fel și s-a văzut acest aspect după ce a murit.

În ziua înmormântării (24 Feb.) am prins la *Radio Tecuci* o discuție dintre Vasile Ghica și Ionel Necula, moderată de Cristian Pohrib. Se discutau, chipurile, momente reprobabile din viața lui, bineînțeles, momente fugare în emisiune..., care mi-au căzut pieziș pe timpan, dar peste care am trecut. Apoi am mers la Catedrala „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” unde era depus și am găsit aceleași personaje, dar și pe altele. La un moment dat a venit rândul *speechurilor*. Constantin Oancă a avut un discurs foarte bine articulat: scurt, limpede, echilibrat și împăciuitoare. Sigur că Vasile Ghica (aforismul nu este nici gen literar, nici specie literară!) ardea de nerăbdare să spună aceleași lucruri auzite de mine la radio tot din gura lui, deși aspectele invocate despre viața personală a poetului niciodată nu au intrat sub incidența vieții și a profesiei reclamantului, așa cum se voia să pară. Nu conta că era de față și defunctul, că toate acele cuvinte mănioase în subtext erau rostite la căpătașul său, că auzea și familia îndurerată, nu, conta doar cine are ultimul cuvânt. A fost singurul care a îndrăznit să arate cu degetul și să arunce cu piatra (sunt sigur că avea și altele în buzunare), ceilalți au avut acea decență, acea tăcere demnă impusă de moarte. Cine aduce corecții de genul acela, în condiții precum cea dată, nu face decât să se pună pe sine într-o lumină nefavorabilă pentru că sufletul e supus unei judecăți de care noi suntem străini, se află în altă stare spirituală și nu mai are nici un amestec cu banalitățile crase, mai mult sau mai puțin vocale. Dacă trăia știu exact ce-ar fi zis și în timp ce scriu

acum mă bufnește râsul. Cert este că Dionisie Duma a trăit așa cum a vrut, după propriile sale reguli, a avut aura sa, a avut charisma pe care puțini o au, dar e foarte greu a se recunoaște măcar unul dintre aceste aspecte în absența celui sentiment, singurul care deschide și ascute toate simțurile. Cert, poezia e o damnare dintr-un singur punct de vedere, prin faptul că atrage invidii distructive din partea acelor oameni care nu-s împăcați cu destinul lor, iar ele se manifestă prin cele mai diverse

moduri, în toate perioadele vieții și într-o uniformizare.

Dincolo de toate câte s-ar mai putea spune acesta a fost poetul: carne, oase și sentimente de toate felurile, mai mult pozitive decât negative. Restul e tăcere și așa trebuie să rămână.

Mihai ȘTEFAN

Julian Marcel CIUBOTARU

Despre copilărie

Copilăria, ca etapă a existenței noastre, este privită, de regulă, de către individul ajuns la maturitate, cu nostalgia unei treceri irevocabile și a pierderii „paradisului”, acesta din urmă fiind expresia unui timp determinat din punct de vedere istoric, dar care, raportat la aspirațiile și căutările umane, devine anistoric. În literatura noastră rămân de referință peripețiile lui Nică al lui Ștefan a Petrei din Humulești, „băietul” unei numeroase familii de moldoveni; năzbâtiile și aventurile sale sunt des invocate și puse, nu o dată, în contradicție cu preocupările junilor veacului nostru.

De pildă, un roman apărut în 2016, intitulat *Manual de jocuri pentru copii* (autor: Lucian Zup), mizează, indirect, pe acest subiect generos și, în egală măsură, provocator. Este evident că universul copiilor din trecut nu poate fi (nici măcar) comparat cu cel al tinerilor născuți, de exemplu, la începutul anilor 2000. Cei patru „eroi” ai cărții amintite – Alin, Radu, Cornel și Marcu – trăiesc într-o lume în care esențiale sunt gașca, jocurile pe calculator, fuga de responsabilitate, superioritatea raportată la băieții din scara blocului etc. N-aș spune că diferența față de eroii atâtor opere care abordează acest subiect este axată pe structura interioară a personajelor: în fond, oamenii (deci și copiii) au fost dintotdeauna capabili nu doar de eroism și onestitate, ci și de lășitate, ipocrizie, dorința de supremație (*Împăratul mustelor* este, din acest punct de vedere, emblematică). Schimbarea a survenit, mai degrabă, la nivelul substituirii universului real și a facilităților de a pune în practică violența.

Dar cine ar putea afirma că răutatea celor patru „eroi” – de fapt, antieroi, limitați și incapabili să gândească cu mintea lor – este mai periculoasă decât a celor care

dărau casa Irinucăi? Înțelegă în contextul care a generat-o, malițiozitatea unor copii (inocență, firește!) este, de multe ori, justificată și trecută cu vederea. Așa se petrece și în *Manualul...* de care ne ocupăm, căci moartea lui Radu, cel mai defavorizat dintre protagoniști, al cărui frate își petrece timpul în închisoare, nevoit să trăiască alături de un tată alcoolic, se înscrie într-o paradigmă minoră, fără a fi exploatată de narator la nivelul gândit: „eu în locul tău l-aș ucide” sună o afirmație de-a lui Marcu către Cornel, transformat de Radu în sclav cu botniță, la propriu! Reacția lui Cornel la spusele tovarășului vine ceva mai târziu: „Să-l omor? Cornel era șocat nu de imagine, ci de cât de firesc sunau cuvintele astea. Marcu le spusese ca și cum ar fi fost cel mai normal lucru din lume, ca și cum așa ar fi trebuit să se întâmple și nu altfel. Și ca și cum ar fi fost o chestie de nimic, un joc de copii [...] Până nu-ncerci n-ai de unde să-ți dai seama. Eu cred că-i o treabă foarte simplă. Multă lume o face. Vezi câte cazuri sunt la televizor. Iei briceagul și-l înfini în gâtul ăluia, când e atent în altă parte. Intră mai ușor în carne decât în lemn”. Nu somnul rațiunii naște monștri aici, ci frustrarea și obediența neîmpărtășite.

Tehnicile naratoriale creează o tensiune morbidă, de care ne lovim la tot pasul. Lovitura aplicată șefului de bandă de către Cornel ar putea să fie fatală, dar nu este; la fel ca traversarea balconului, la înălțime. Gravititatea situațiilor se resimte la tot pasul, dar naratorul amână până la sfârșit tragedia, din care se pare că nimeni nu învață nimic. Moartea este, aici, o formă de stupiditate umană (din fericire, nimic mai mult!). Să fie aceasta o caracteristică a *noii copilării* sau doar a unui discurs care se ferește, totuși, să devină anost? Ne-am putea întreba, văzând trepidantul dinamism al noilor

Cornel ar putea să fie fatală, dar nu este; la fel ca traversarea balconului, la înălțime. Gravititatea situațiilor se resimte la tot pasul, dar naratorul amână până la sfârșit tragedia, din care se pare că nimeni nu învață nimic. Moartea este, aici, o formă de stupiditate umană (din fericire, nimic mai mult!). Să fie aceasta o caracteristică a *noii copilării* sau doar a unui discurs care se ferește, totuși, să devină anost? Ne-am putea întreba, văzând trepidantul dinamism al noilor

generații, care va fi viitorul copilăriei de peste cinci-șase decenii. Indiferent însă de aceasta, reușita romanului în cauză se circumscrie abordării unei tematici actuale și care ar trebui să manifeste mai multă atenție, căci investigarea psihologică a unor astfel de situații este oricând binevenită. Literaturizarea unor cercetări introspectice poate fi subiect de mare roman, mai ales că nu întotdeauna studiile științifice au impactul pe care și-l doresc autorii lor.

În *Manualul...* apărut la Junimea planează, în aproape fiecare capitol, moartea resimțită din punct de vedere *fizic*, dar și *metafizic*. Diferența dintre cele două este, uneori, (aproape) insesizabilă și nu cred că prima e mai periculoasă decât cealaltă. Cu ea începe și se termină romanul, căci Alin încearcă, pe toate căile posibile, să găsească subterfugii de a nu merge la înmormântarea unui coleg de-al părinților săi. Altfel spus, nu vrea să se întâlnească cu moartea (ceea ce, aparent, este o atitudine firească la un copil), ci preferă să rămână acasă, singur, pentru a se juca la consolă. Așadar, substitutul morții nu e, pentru Alin, viața reală și inepuizabilă experiențial. Privită din acest unghi, umanitatea celor patru pare, cu foarte mici excepții, desuetă. S-ar părea că moartea lui Radu nu a fost urmarea unui joc nevinovat, ci a unei refulări atent gândită, calculată; este clar că inocența nu e specifică acestor copii.

Atmosfera sumbră din *Manual...* se datorează lipsei de viață autentică: asistăm la o cosmetizare a emoțiilor și fragilității. Perspectiva cenușie a autorului (care apare și ca actant, în persoana unui polițist cu o burtă uriașă: „apoi a venit echipajul de poliție. Din mașină a coborât unul mai gras ca tata, uniformă plezneală pe el și-și târa cu greutate picioarele. Pe insigna lui era scris Lucian Zup”) se originează într-un dezacord față de faptele oamenilor vremii sale și transmite, prin acest manual, o critică la adresa copilăriei (post)moderne.

Lucian Zup, *Manual de jocuri pentru copii*, cuvânt însoțitor de Ioan Holban, Iași, Editura Junimea, colecția Epica, 2016, 171 p.

Master X-Files

Country(check)Point

Contra-memorii de călătorie

Motto

„Oglinda” ce reflectă lumina difuză a apusului devine granița dintre două lumi...”*

Seria I

Singur printre muslimi

2. O întâlnire cu Sudul sălbatic

Aterizat în capitala RSS Azerbaidjan¹, Baku, preluat fiind de un șofer al „Inturist”-ului (megacompania având hoteluri în fiecare „republică unională”), pătrunzi pe neașteptate într-o adevărată junglă rutieră. Nici un pericol însă pentru cei așezați confortabil în puternicele „Ikarus”, la al căror claxon, imposibil de confundat, se dau deoparte politicos camioanele de mare tonaj (singurii adversari redutabili în cazul unei coliziuni) și cu promptitudine (poate chiar teamă) autoturismele și furgonetele.

Șoferul e un personaj important în orice excursie organizată, unde cel puțin jumătate din deplasările în oraș (uneori și legătura între localități apropiate incluse în traseu) se efectuează în autocar, colivie motorizată în care fiecare turist vrea să ocupe un loc în față.

Gamlét, aflat la volanul mașinii care urmează să ne ducă la hotel și avea să ne însoțească în tot periplul azer în preajma capitalei , e conștient de rolul pe care-l joacă. Nimic din aerul servilo-impertinent al omologilor lui carpatini ai epocii.

N-am aflat dacă prenumele e local sau e o preluare a formei rusești a numelui cunoscutului prinț danez, interpretat în versiunea sovietică de Innokenti Smoktunovski², dar șoferul dă un spectacol pentru amatorii de senzații tari, acul vitezometrului depășind bine suta de km/oră. Cifrele amețitoare sunt comunicate cu voce puternică de beneficiarii unui loc în față și comentate, cu admirație sau prefăcută teamă, până la ultimul rând din autocar. N-a leșinat însă nimeni din cauza vertijului și nici o cucoană sensibilă n-a protestat împotriva exceseului de viteză. Gamlét a devenit pe loc un fel de mascotă a grupului, regretat fiind când, la deplasarea spre Tbilisi (cu popasuri în Sheki și Telavi³), locul lui va fi luat de purtătorul unui nume musulman („Ibraghim”, adică Ibrahim), mult mai șters ca prezență.

*

Greu de descris figura primului nostru șofer. Înalt, solid, cu părul tuns foarte scurt, Gamlét putea fi calificat drept „urât” cu mare indulgență. Faciesul său ar fi făcut carieră în filme cu boxeri profesioniști, luptători de arenă sau traficați de droguri. Încercând să-l privești, te izbeai de ceva nedefinit, nu puteai spune dacă era efectul urâteniei, al unei aparențe de duritate sau al mândriei cu care înfrunta schibururile de priviri și șoaapte declanșate de aspectul fizic nu tocmai plăcut printre turistele noastre.

Într-o dimineață (penultima sau ultima din șederea în Baku), îl văd punând pe bordul mașinii o imensă cantitate de ziare. Îl întreb dacă e presa locală, îmi răspunde că nu, cu un zâmbet semnificativ, și-mi oferă să aleg ceva pentru drum. Refuz politicos, neștiind suficient rusa pentru a citi rapid, el îmi spune că urmărește zilnic tot ce găsește la chioșc. Revenind din programul pedestru, aflu că presa fusese citită, șoferul ne aștepta lângă autocarul pus la adăpost, la umbră. Nu aveam nici timp, nici destul vocabular pentru a discuta cu el, pentru a afla ce reținuse din răsfoirea gazetelor centrale, ce anume căuta în ele, dar găsisem un punct comun cu el (avusesem aceleași înclinații în tinerețe, în ciuda stereotipiei presei noastre). Când, peste numai un an, în octombrie 1990, aveam să predau la Facultatea de Filosofie a Universității ieșene⁴ un curs facultativ de inițiere în jurnalism inspirat de modelul francez (am întâlnit acolo și studenți de la Drept sau Chimie!), mi-am amintit de aplicația cu care Gamlét urmărea zilnic presa, în acele zile nu tocmai potolite pentru regiune, dar mai ales de figura lui, care-și schimba complet expresia în timpul lecturii.

*

Ceea ce putea fi explicat la șoferul din rețeaua „Inturist” (trebuia să fie operativ, avioanele ajungeau uneori cu întârziere, turiștii erau rareori punctuali) nu putea fi înțeles la ceilalți „conducători auto”. Ai fi zis că, pe acele meleaguri, viteza legală (inclusiv în localitate) e o noțiune necunoscută sau extrem de abstractă, bună pentru *ceilalți*. Până și milițienii trebuiau să fie prudenți, cineva a văzut cum trei sau patru păzitori ai ordinii n-au reușit să traverseze strada într-un loc unde semaforul obișnuit era înlocuit cu unul ce ar fi trebuit comandat de pe trotuar (bineînțeles, nu vedeai prea mult culoarea verde, astfel că șoferii uitau că mai există și roșu pentru ei).

În schimb, dacă apărea un vehicul GAI⁵ cu girofar, șoferii erau foarte prompti la apelul vocal transmis prin megafon, oprindu-se lângă trotuar într-un timp record:

sunetul sirenei sau apelul venind din partea unui milițian pedestru nu păreau să-i impresioneze.

Nici metroul nu era mai breaz: cobora cu o viteză înspăimântătoare, șocul era resimțit puternic de coloană și viscere când ajungeai pe o platformă unde trebuia să-ți continui mersul pe jos și, cu toate astea, tot mai găseai persoane grăbite să ajungă mai repede, punându-ți echilibrul în pericol dacă nu era bine sprijinit de banda de pe margine în efortul lor de a câștiga niște secunde la sfârșitul cursei.

Ar fi inutil să-ți descriu orașul care s-a schimbat enorm sub conducerea post-sovietică, după cum am văzut în diverse secvențe documentare. Erai șocat de faptul că străzile se întâlneau în bună parte în unghi drept, Baku fusese desenat de arhitecți germani la începutul secolului al XX^{lea}, ceea ce punea probleme vitezomanilor, stâneniți de trotuare când luau curba. Grilajul de despărțire destinat să-i protejeze pe pietoni de șocul eventualelor derapaje automobilistice, era probabil inefficient, astfel încât, în unele zone, locul lui era luat de un gen de rulou din sârmă confecționat din armătură de beton, cărora nu le rezistau nici caroseriile LADA, reputeate prin soliditatea lor și în Europa occidentală.

În zonele centrale, la o plimbare de seară, puteai vedea mergând gales, neînarmați, doi-câte doi, la distanțe mari, militari din „infanteria marină”, mici de stat, bine legați, privind spre vitrine, spre spectacolul străzii și cel furnizat de turiști ca și cum s-ar fi aflat în permisie. Orașul trăia în regim de restricții de circulație nocturnă, asupra căruia eram avertizați la recepția hotelului: „komendantsky ceas” între miezul nopții și ora cinci. Cu toate acestea, nu am apucat să văd nici umbră de patrulă în cele patru zile patrecute în Baku. Aveam să remarc însă ulterior pe traseul intern, la unele intersecții de autostradă: amenajări tipice pentru un „punct de control”, dotate cu mitraliere grele, cu motociclete cu ataș și alte acareturi, pe lângă care vedeai militari în uniforme de camuflaj, cu o ținută apropiată de a unităților de comando din filmele americane: comodă, adaptată la climat, total diferită de ceea ce vezi în albumele cu imagini despre Armata Roșie. Emisiunea de profil („Sluju Sovetkomu Soyuzu”) exploata, de altfel, noul „look” al soldaților din diverse zone pentru a arăta că armata se moderniza. La viteza autocarului nu puteai, evident, distinge prea multe detalii dacă nu aveai ochiul format de vreo școală de rezerviști.

N-am să-ți rezum nici poveștile spuse de ghid despre istoria capitalei, erau lecții-șablon venind din stocul pus la dispoziție de mașina de propagandă „Inturist” (adaptate la „publicul-țintă”) pentru că – dincolo de ele – am fost atras de aspectul „mediteranean” pe care-l aducea golful acelei aglomerații urbane. Evident, pe baza lecturilor și puținelor imagini la care avusesem acces până atunci, aveam să văd pentru prima dată marea de la sudul Europei în 2006. În închipuirea mea, Baku avea ceva din Oran (reconstruit mental din textele lui Camus) sau dintr-un oraș israelian (întâlnisem câteva imagini alb-negru în săptămânalul de „politikă externă” al PCR, „Lumea”, legate de conflictul din zonă).

Vitrine

În magazine mă impresiona aerul expert al personalului, capacitatea de a surprinde potențialele ținte și de a explica. Farmaciile reperau rapid turistele provenind din zone cu norme de natalitate (cum era România) și le propuneau anticoncepționale: una dintre ele mi s-a părut a avea un aer de codoașă, era vorba – cel mai probabil – de o lectură proiectivă, în jurul chipului persoanei gravitau scheme faciale din mahalaua „Țesături”, din filmele inspirate de romane naturaliste și din mediul „culturii socialiste”, infestat de recrutori și recrutoare de toate sexele.

Adevărata surpriză, amintirea cea mai bine ancorată, rămâne totuși „Agatha”, magazinul de pietre semiprețioase, aflat în centrul orașului. Obiecte accesibile chiar și pentru noi, însă „managerul” (cum se spune azi), pe care l-am studiat pe parcursul a două vizite (am petrecut de fiecare dată o oră privind exponatele și personalul), era în stare să explice oricărei cliente natura fiecărei pietre dintr-un colier compozit, prezentând regiunea de proveniență a rocii prelucrate, modul de asamblare. Obiectul era scos din vitrină, lăsat la îndemâna curioaselor pentru a fi examinat, probat în fața oglinzii. Mă mira încrederea pe care o avea în cei care intrau și cel mai adesea nu cumpărau: obiectul era pus la dispoziție fără

nici o garanție privind seriozitatea persoanei (respectivul trecea imediat la următoarea solicitantă), astfel încât, la un moment dat, erau împrăștiate prin magazin cinci-șase coliere, perechi de cercei, brățări, fiecare dintre ele valorând totuși ceva mai mult decât salariul pe o săptămână al unui „lucrător în comerț”.

Era foarte tânăr, suplu, purta cămașă albă și pantalon negru, în concordanță cu aspectul magazinului (curat ca o farmacie, luminat discret, cu mărfurile ordonate după natura rocii, un specialist în geologie se putea orienta perfect, fără indicațiile scrise în rusă și în azeră). Cred că-și petrecuse ucenicia șlefuid și montând astfel de pietre, le cunoștea prea bine pentru a le fi învățat din albume sau pe baza unor specimene aduse de antrenorii în marketing.

Magazinul părea a fi reprezentanță de firmă, în panourile aflate în apropierea intrării puteai vedea mostre din roca brută, apoi piese paralelipipedice semi-brute, care puteau fi achiziționate pentru a fi prelucrate la alt atelier. Urma seria obiectelor finite, mai simple, mai sofisticate.

Citind atent o inscripție discretă, aflu că magazinul se afla sub patronajul Ministerului Minelor și Geologiei, un „argument de marketing” în economia sovietică. Te puteai îndoi în ceea ce privește valoarea achiziției (comparând-o cu un obiect din metal prețios), nu însă și de competența tânărului, care-ți explica, fără ascunziș, că unele componente erau „pietre de peisaj”.

Ți se crea sentimentul că a cumpăra de acolo nu însemna a-ți etala grosimea teancului de bancnote, ci a-ți revela simțul estetic, a-ți testa capacitatea de a distinge diversele reflectări ale luminii în pietrele șlefuite și de a o alege pe cea care ți se potrivește sau – pur și simplu – pe aceea care se armoniza clipei dintr-o după-amiază de vară. Nu am aflat (pentru că nu mi-am pus atunci întrebarea și nu aveam deci cum s-o adresez „ghidului-pilot”) dacă era vorba de o noutate apărută în contextul politicii gorbacioviste, televiziunea centrală a „imperiului roșu” difuza frecvent reportaje despre „hozrasciot”⁶, componentă a Perestroikăi⁷ despre care se vorbea mai puțin în comentariile occidentale privind Sovietele. În mod evident, prin acel magazin, se obțineau resurse destul de importante de finanțare pentru „patron” în vederea altor activități. Sau poate că era o particularitate a zonei, lumea musulmană fiind unul dintre vectorii comerțului – oficial sau subteran – ai statului care avea să se prăbușească peste puțin timp.

Note

*Model de delir hermeneutic propus în baremul de corectare al concursului de limbă, comunicare și literatură română „Nicolae Labiș” pentru clasa a IV^a, 12 mai 2018. Totul pornind de la un text de Ionel Teodoreanu, în care – în mod creativ – candidații la un loc de top în clasa a V^a trebuie să descopere „apropierea de spațiul inocenței copilăriei”. Este sigur că până la sfârșitul gimnaziului vor citi toată *Critica rațiunii pure a lui Kant* și se vor lua la întrecere cu Wittgenstein la lecțiile de gramatică.

1. Celor care n-au vizionat episodul precedent le aduc aminte că vorbesc despre o călătorie efectuată în vara lui 1989.

2. Filmul era tratat cu dispreț de cinefilii români, indignați că prințul danez vorbea în rusă. Nimeni nu era intrigat însă de faptul că toți italienii din operele lui Shakespeare grăiesc fluent în limba engleză, nici de Anna Karenina, Mișkin, doctor Jivago exprimându-se în franceză sau engleză, de actori cu o conformație facială nu întrutotul slavă (cazul lui Omar Sharif).

3. Localități de frontieră mici, aflate în apropierea unor zone bine controlate prin trupe imperiale, prima în Azerbaidjan, cealaltă în Gruzia. Înainte de a intra în Șeki am văzut un panou indicând că la dreapta riscai să dai de blindate („tankovaya doroga”), iar la câteva sute de metri de șoseaua care te ducea spre Telavi, nu departe de oraș, vedeai „parcate” elicoptere militare potrivite pentru misiuni de desant aerian (puteau intra în jurul a 20 de militari fără probleme).

4. Nu vă spun care, era singură atunci, singură a și rămas după șecul unor inițiative private.

5. E vorba de poliția care se ocupa anume de circulația rutieră.

6. Pe baza contextului, am tradus în acel moment cuvântul-valiză prin „gestiune gospodărească”, prin adaptarea la „mersul pieții”.

7. Aici poți căuta și singur(ă), dacă ai timp.

(În episodul următor:
Femei, poze și clișee sau
Promenadă pe Bulevardul Locurilor Comune)

Smerenia ca așteptare și nădejde

Dumnezeu ne dă peste așteptări, dar în direcția așteptărilor. Acest lucru este valabil atât pentru indivizi, cât și pentru popoare. În direcția așteptării unui popor îi dă Dumnezeu religia sa. În direcția așteptărilor unui individ, sfânt sau doar bun credincios, îi împlinește Dumnezeu cererea sa, materială sau spirituală. Ortodocșii nu au cultul stigmatelor și, în consecință, nu s-a auzit de vreunul care să capete în palme sau în picioare rănilor cuielei de pe Golgota.

Indienii nu „cred” în lacrimi, de aceea nu aflăm în scrierile lor religioase despre bucuria dobândirii acestui har. Ortodocșii nu adoră inima lui Isus, de aceea sfinții lor nu au avut viziunea ei.

Așa este și cu harismele. Dumnezeu nu dă unui sfânt sau unui rugător o harismă cu totul neașteptată, ci una pe care și-a dorit-o, pentru care s-a nevoit, pentru care era înclinat. Sfântul Ioan Kronstadski era înclinat spre iubire, iubire i s-a dat, cu iubirea atrăgea și vindeca, ierta păcatele și mîngîia. El nu vorbește de lupta cu diavolii, de care este plină viața marelui Antonie. Starețul Ambrozie de la Optina era văzător cu duhul, nu prin multa rugăciune, pe care n-avea timp s-o facă, ci prin suferința și slăbiciunea bolilor sale și prin dragostea de a ajuta și lumina. Iar Sfântul Serafim Sarovski este cunoscut mai ales ca plin de iluminarea taborică,

pe care a cerut-o trei ani de rugă neîntreruptă pe acea piatră din pădure.

Sfântul presimte aceste harisme, le așteaptă și, chiar dacă ele îl surprind prin puterea lor cînd vin, toată ființa lui fuzionează imediat cu ele, se predă cu totul lor, se lasă asimilat dumnezeirii lor.

Fecioara Maria nu numai că a spus aprobînd: „Fie mie după cuvîntul tău”, dar a spus-o imediat,

doar după ce a întrebat: „Cum va fi aceasta, deoarece eu nu știu de bărbat?”, întrebare de modestie și de smerenie necesară. Deci ea, ceva în ea, ceva în adîncul sufletului ei nutrea această fantastică speranță: să nască pe Mîntuitorul lumii, indiferent cît de neclară va fi fost această speranță. Încît, anunțată de arhanghel, ea n-a fost uluită, n-a rîs (ca Sara), nu și-a exprimat neîncrederea, ci doar a pus o întrebare smerită. Nici o incongruență între esența așteptării lăuntrice a ființei sale și voia lui Dumnezeu. Și aceasta este neprihănirea sa, curăția sa unică, ceea ce o situează deasupra oamenilor și a îngerilor.

Căci Moise, cel cu multe și mari harisme, s-a îndoit de două ori, n-a crezut, n-a așteptat lăuntric posibilitatea unor minuni pe care le-a făcut prin el Dumnezeu. Și Dumnezeu l-a certat și chiar l-a pedepsit foarte aspru: l-a oprit să intre în pămîntul făgăduinței. Pedepsa este foarte aspră, dar și neîncrederea lui Moise este uluitoare, cînd prin el Dumnezeu făcuse minuni atât de mari! Dar, probabil, Moise nu nutrise în sufletul lui o asemenea nădejde, nu se identificase pe deplin cu voia lui Dumnezeu, pentru el Dumnezeu era încă Cel din afară.

Dumnezeu iubește smerenia, dar smerenia care este căutare și așteptare și nădejde, smerenia care într-atît se deschide lui Dumnezeu (deschiderea fiind însăși lepădarea de sine), încît se atinge cu puterea Lui, ia forma unei puteri a Lui. Căci, concomitent cu mărturisirea, adînc simțită și trăită, că ești pulbere și cenușă, Dumnezeu face simțită în suflet acea putere veghetoare care spune aceasta, și o ridică peste praf și cenușă. Și ea spune aceasta pentru a trezi în adîncuri așteptarea, nădejdea, puterea de prefigurare a pogorîrîi în noi a lui Dumnezeu.

Creștinii... deștepți

Gata, a trecut și 1 mai muncitoresc, cu sfârșială de grătare,acompaniate de muzici bune (de astupat urechile!), cu gâlăială de lichide mai mult sau mai puțin alcoolice, iar Sărbătorile Pascale cu „Paște fericit!” (Doamne, ce fericire mă asaltează cînd un semen mă trimite să pasc, mai ales politicienii! Ei, care i-au expediat pe tineri peste hotare, iar pe noi, cei rămași (în țara lor!), au grijă să ne fugărescă la păscut, poate nu le-om încurca socotelile) au rămas undeva în sertarul amintirilor. Ce fel de amintiri? Dintre cele mai grozave. Am alergat la o biserică de mir sau la o mănăstire, am luat Lumină (adusă tocmai de la Ierusalim, de la Sfântul Mormânt), am trîncănit vrute și nevrute cîtă vreme preotul a citit pericopa evanghelică și am fugit, mînați de cai putere, cu conștiința împăcată (Domnule, am făcut-o și pe asta) la... crăpelniță care nu lunecă decît udată din belșug. „Hristos a înviat!” Cioc! ”Adevărat a înviat!” Egal cu zero. Pentru că, de fapt, n-am luat nici o lumină, iar sufletul s-a umplut de... întunericeime, Lumina a umplut biserica în timpul Sfintei Liturghii, hrană inepuizabilă pentru cei ce au rămas la slujbă pînă către dimineață, așteptînd anafura și sfințirea bucatelor.

Care-i menirea creștinului? Să se despovăreze de cele lumești, să păstreze un corect raport între materialitate și arderea duhovnicească, avînd în vedere că destinația omului e altă lume, unde nimeni nu se mai mărită și nu se însoară, unde pînțelele nu va mai avea nici un rost, căci va fi nimic și unde fie va rămîne doar iubirea, fie incapacitatea de a iubi din împărăția întunericeimii guvernată de contabilii înnegriți, prin proprie voință, încă de la întemeierea lumii.

Dacă marile sărbători creștine au fost transformate, globalizant, în prilej de consum deșănțat, România, ca o fiică ce se vrea, cum altfel, decît vrednică de încrederea democrației occidentale, a început să-și lepede credința și tradițiile, intrînd în vârtejul amețitor și preponderent hedonist. Perioada de dinainte de Crăciun e invadată, pe ecranele tembelizoarelor, de vrednice reclame consumiste, în frunte aflîndu-se băutura care-ți taie respirația, bineînțeles, carbozificată, neîntrecută și roșcata zeiță a magazinelor de pe mapamond. Ca să nu mai vorbim de cohorta de moși ori crăciunițe, după modelul transatlantic, scene de caricatură care n-au absolut nimic în comun cu misterul Întrupării Mîntuitorului. Postul du-

hovnicească? Ce-i aia, domnule? O invenție a popilor care nu mai pot de bine! De aceea, de Ziua Națională, ne aruncăm, salivînd din abundență, la cazanul cu ciolan și fasole, de aceea organizăm tot felul de tîrguri, numai-decît cu produse tradiționale, ca să știi ce să cumperi de Crăciun, de aceea tăiem cîte un porc și organizăm înfruptarea colectivă, numită „creștinește” pomana porcului. Și-apoi, postim, e..., vorba vine, ne detoxifiem organismul abia după Anul nou. N-au decît să postească viețuitorii de prin mănăstiri și prostimea de la țeară. Slujba de la biserică? Pierdere de timp și timpul costă bani! Să stai acolo 2-3-4 ore, să te așezi în genunchi alături de plebe, tu, om deștept, habar n-ai că primul sinod ecumenic a hotărât ca cel valid, de la lipsi trei duminici la rînd de la Sfânta Liturghie, anatema să fie. Deștepții nu știu de smerenie. Și ce dacă voievodul Ștefan cel Mare e zugrăvit pe un *Evangheliar* stînd în genunchi? Mai bine se turcea și transforma țara într-un harem, că, pînă la urmă, tot acolo ajungem, după mai bine de jumătate de mileniu. Să fie clar: biserica a rămas în urmă față de evoluția societății. Ea predică familia și o altfel de iubire, jertfelnică, între soți, iar ce-a unit Hristos în taina cununiei, omul să nu despartă. Cu alte cuvinte, noi, băieții deștepți, suntem obligați să ne plictisim...

Asta-i, creștinii ăștia se plictisesc, neștiind că din fiecare căscat al plictisului iese cîte un diavol care îi șoptește la ureche tot felul de năzdrăvăanii și-l trage la așa-zisa libertate: „Dinamitează tot ce-a fost pînă acum, tu ești începutul, tu ești cel mai!... Aici e totul și nimic dincolo. Ești într-o competiție continuă și fii atent că te afli pe val, nu-ți părăsi poziția cu nici un chip, căci a ta este împărăția desfătărilor, iar în afară de asta nu e nimic!... Raiul și iadul sunt niște povești de adormit ori de speriat copiii.” Băieții deștepți sunt cuceritori de cântecul sirenelor încornorate. Numai în aste condiții, de sclavie deghizată, nu se plictisesc, din moment ce fenomenul pierzaniei e atît de bogat în evenimente. Dumnezeu însă lucrează prin oameni și-i așteaptă în tot momentul cu brațele deschise, îndemnându-i cu blîndețe să-și ia crucea și să-I urmeze chiar și în ceasul al 11-lea. Odată lepădată trufia, se instalează nădejdea, apoi iubirea și, în final, înveșnicitul *Nihil sine Deo*. Abia atunci înaintăm pe **Calea** cea dreaptă, suntem în mijlocul **Adevărului** și tindem către **Viață**. Și nu ne mai interesează cît de deștepți suntem!

Irina Lucia MIHALCA

Corabia de vise

Străbați furtuna deșertului în căutarea celei care
ți-a răscolit visele noapte de noapte,
cascadă curgînd
în carnația coapselor
răsucite din unda de dragoste.

Ți-e dor de răpirea primei băți a inimii,
de primul pas prin oglinda lungă
în care coridorul întunecat
transformă realitatea într-un sărut
și-n aripile sufletului prin care plutești.
Nu ai uitat privirea întîlnită
și-acele linii curgătoare
ce duceau spre ea
cu-atît de mult timp în urmă.
Toată speranța ți-e în așteptare,
punctul de pornire al iubirii eterne.
O viziune, dincolo
de tot ce-ai contemplat,
ți-a fost de-ajuns să o iubești,

o înmugurire repetă crisalida,
în timp ce durerea
ți-e greu de suportat.
Prin focul trezit,
trecători suspendate în spațiu
se îndepărtează cu fiecare popas.

Pentru ea visul tău zăbovește, adîncit
în zidurile sfinte din inima ta.
Nisipul, strălucitor ca diamantele,
respiră în așteptarea brizei
ce va spăla lacrimile tale.
Și totuși visul continuă,
te afli la jumătatea drumului
spre rîul ce curge
în oceanul de lumină,
doar pădurea de cuvinte
tremură de teamă, îngrădită în noapte.

Numeri orele durerii și secunde chinului
prin care,

într-o liniște virgină,
ți se derulează imagini dulci-amărui.
Te-ntrebi “cât arată măsurătoarea apei?”,
acel timp în care orele
se măsurau cu o clepsidră.
Fiorul melodiei îți scapă,
simbol și serenadă,
gardenia din părul ei
- floarea sufletului -,
miresme subtile persistă în tine.

O inimă rănită plînge, privești stelele
și respiri aerul nopții
- Abisul fecundînd veșnicia Tăcerii -
pînă cînd auzi un cântec de leagăn,
fantoma ei în fiecare cadență
și vibrația adusă
de vocea ei sub un cer adăpost.
Simți atingerea Cerului?

Te urmează în vis...

Mihai Dinu GHEORGHIU

Sociograme(2)

EUGENIA

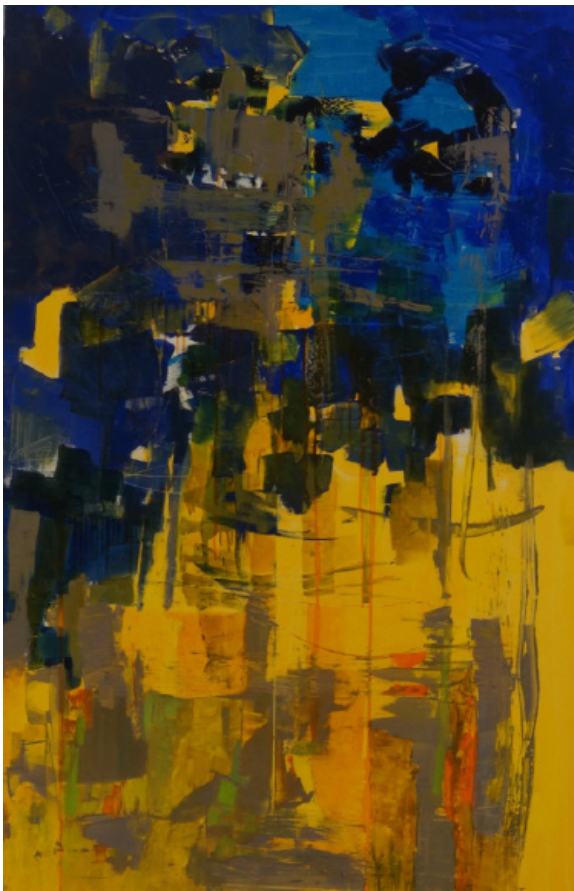
Eugenia Rădulescu s-a născut la Iași în 1917. Locuia în casa părinților ei de pe strada Lăpușneanu, tatăl ei fiind un cunoscut negustor de vinuri. Avea doi frați, unul mai mare, Ștefan, actor principal în mișcarea legionară, o vreme mâna dreaptă a lui Horia Sima, și un frate mai mic, Andrei, care a luptat la Stalingrad, unde a fost grav rănit, dar a scăpat cu viață. Studentă fiind la Iași, în 1935, o avea profesoară pe Irina Costinaș, o comunistă care a jucat un rol determinant în educația morală a Eugeniei, nu însă și în cea politică. În urma publicării romanului lui Mihail Sebastian, *De două mii de ani*, și a receptării lui tumultuoase, Irina Costinaș îl invită pe autor la universitatea din Iași să susțină o conferință. În timpul conferinței, o bandă de legionari, montați de Ștefan, fratele Eugeniei, îl molestează pe Sebastian, spre disperarea celor două femei, care încearcă să-l protejeze. Este începutul unei povești de dragoste între Eugenia și Mihail, și începutul romanului lui Lionel Duroy, apărut la editura Julliard din Paris în urmă cu câteva luni, roman care poartă numele personajului narator: *Eugenia*.

Eugenia Rădulescu n-a existat, face parte dintre personajele fictive ale cărții. Alături de Sebastian, apar însă numeroase alte personaje istorice, prieteni și cunoscuți ai scriitorului, figuri emblematice ale vieții intelectuale și artistice românești din timpul războiului: Mircea Eliade, Camil Petrescu, Leny Caler (actrița, marea iubire a lui Sebastian), Marieta Sadova (altă actriță, simpatizantă a mișcării legionare), prințul mecena Antoine Bibescu, protector al lui Sebastian, Al. Rosetti, editorul lui și, în această calitate, de asemenea protector, Alexandru Hurtig, directorul agenției de presă Rador, la care este angajată Eugenia în anii războiului, etc. Principalele evenimente ale acelor ani – asasinatelor politice și crimele antisemite, cedarea teritoriilor, abdicarea regelui Carol și proclamarea „statului național legionar” au un impact profund asupra istoriilor personale, reconfigurează relațiile profesionale ca și pe cele intime, iar în cazul Eugeniei contribuie, s-ar putea spune, la geneza unei conștiințe istorice.

Romanul se suprapune, cronologic, peste anii acoperiți de însemnările jurnalului lui Mihail Sebastian (1935-1944), publicat pentru prima oară acum mai bine de douăzeci de ani de către editura Humanitas și reeditat acum doi ani, într-o remarcabilă ținută grafică, de aceeași editură¹. În primul capitol, preambul al romanului, Eugenia se decide, la aflarea morții lui Sebastian, să reconstituie acești ani, petrecuți în preajma lui, de care se îndrăgostise la prima lor întâlnire din Iași, și pe care încercase să-l ajute și să-l protejeze mai apoi, la București, unde se stabilise după terminarea studiilor. Adăpostindu-l în apartamentul ei, în ciuda riscurilor la care se expunea, denunțând cu voce tare persecuțiile antisemite, distanțându-se de propria familie din cauza prejudecăților părinților ei, Eugenia nu împărtășește mai puțin unele dintre opiniile și sentimentele comune românilor din acele vremuri sau anticipează altele de mai târziu (a se vedea folosirea frecventă a pronumelui posesiv „nostru”). Aș îndrăzni să spun chiar că sentimentele ei de revoltă profundă împotriva prejudecăților și crimelor antisemite nu-i afectează sensibilitatea românească, de un naționalism moderat. Elocventă în acest sens este neîncrederea față de țara sovietelor și de comuniști, a căror reprezentantă simbolică este Ana Pauker, în raport cu care poziția Eugeniei este ambivalentă. Singurul personaj comunist de ficțiune din carte, Irina Costinaș, de care Eugenia fusese profund atașată, are un parcurs destul de puțin credibil: spion sovietic (de unde va fi știut asta Eugenia în 1945?!), ea se sinucide la Moscova ca urmare a semnării pactului de neagresiune dintre URSS și Germania nazistă, demonstrând astfel imposibilitatea de a fi în același timp româncă „adevărată” și „corectă politic”, cel puțin de la înălțimea anilor 2000, când știm cu toții cum avea să (de)curgă Istoria.

Eugenia (Jana pentru cei apropiați) este

în mod destul de evident un alter ego al autorului. Din cronica elogioasă dedicată cărții de către Raphaëlle Leyris, în *Le Monde des livres* din 30 martie 2018, află că Lionel Duroy, 69 de ani, este la a patra carte, reluând aici unele dintre întrebările pe care și le pusese și în cărțile sale anterioare. Prima sa carte, *Chagrin* („Necaz”, 2010), descrisă ca o „autoficțiune”, pune în scenă experiențe familiale proprii ale autorului, provenit dintr-o familie aristocratică scăpătată, cu părinți foști peteniști² și adversari ai decolonizării Algeriei. Următoarea carte este un roman-reportaj care se petrece în Republica sârbă din Bosnia (*L’Hiver des hommes*, „Iarna bărbaților”, 2012), iar penultima o biografie a pictorului Emil Nolde (*Échapper*, „A scăpa”, 2015; toate la același editor, Julliard). O temă recurentă a cărților lui, ni se spune, este încercarea de a explica modul cum pot ajunge oamenii, într-o zi, să-și omoare semenii, vecinii. Eugenia face o experiență similară mai întâi la București, în zilele sângeroase ale rebeliunii legionare, apoi în cele ale pogromului de la Iași, unde revenise în calitate de corresponsent-reporter al agenției de presă Rador.

Printre victimele pogromului se numără și vecini apropiați ai familiei Rădulescu. Eugenia își face cu scrupulozitate datoria, transmițând un reportaj veridic despre faptele petrecute, preluat și de agențiile internaționale (reportaj care n-a existat în realitate). Pentru reconstituirea evenimentelor, Duroy reia unele dintre scenele celebre ale capitolului „Șobolanii de la Iași” din romanul *Kaput* (trad. rom. 1999, ed. Univers; ed. princeps 1944) al lui Curzio Malaparte, devenit el însuși aici personaj de roman și interlocutor al Eugeniei. Eugenia asistă astfel la scena în care lideri ai comunității evreiești ieșene îl contactează pe corresponsentul de război italian Malaparte cu speranța că va putea interveni pe lângă comandantul german al locului pentru a împiedica pogromul iminent, sau ia legătura cu consulul italian la Iași, Sartori, pentru a-i salva pe evrei. Romancierul și eroina sa se distanțează însă în mod explicit de modul în care relatase faptele „cameleonul” Curzio Malaparte, cel care publicase inițial un fals reportaj de la fața locului (nefiind în Iași în zilele pogromului). În acest reportaj, apărut atunci în *Corriere della Sera*, Malaparte preluase teza oficială a regimului Antonescu privind sprijinul acordat de evrei parașutiștilor sovietici lansați în spatele frontului. În romanul *Kaput*, apărut spre

sfârșitul războiului, Malaparte avea să povestească cu totul altfel evenimentele. Eugenia întreprinde la rândul ei un demers animat de dorința de a înțelege ce putuse declanșa comportamentele criminale. Purcede astfel la o adevărată anchetă de teren, îi caută și intervievează pe unii dintre făptași, dintr-o perspectivă pe care aș numi-o etnografică sau chiar sociologică (dar deopotrivă romanescă), fără a ajunge însă la rezultate concludente. Un demers totuși justificat: dacă istoria nu poate fi rescrisă, ea trebuie cel puțin să fie cunoscută și asumată. O dată în plus, trecutul și prezentul se amestecă. Cititorii ar putea considera unele secvențe puțin credibile: Eugenia reușește să pătrundă în chestura poliției și la biroul serviciului secret (SSI), actori instituționali majori în organizarea și desfășurarea pogromului, lucru care se datorează în parte și protecției indirecte pe care i-o asigură numele fratelui ei, înaltă căpetenie legionară refugiată la Berlin și intrată în serviciile lui Goebbels. Prin comparație, înțelegem mai bine semnificația duplicității lui Malaparte.

Să revenim însă la Mihail Sebastian, personaj central și în același timp discret al cărții. Există o întreagă literatură asupra condiției umane a celor expuși unor asemenea experiențe ale discriminării până la amenințarea cu exterminarea. În literatura sociologică, ele sunt cunoscute și sub numele de experiențe „limită”, „concentraționare”: vezi Michael Pollak, „Experiența concentraționară. Eseu asupra menținerii identității sociale” (*L’Expérience concentrationnaire. Essai sur le maintien de l’identité sociale*, Paris, Métailié, 1990)³. Mihail Sebastian a încercat să-și mențină identitatea socială în condițiile destrămării rețelilor lui de sociabilitate. După publicarea Jurnalului, în 1996, au devenit celebre câteva dintre scenele și dialogurile consemnate cu Camil Petrescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, între alții, unii dintre ei (foști) prieteni apropiați, susținători ai regimului pronazist al lui Antonescu, beneficiind de posturi pe la misiuni diplomatice în străinătate (precum Eliade și, pentru scurtă vreme, Cioran), alții încercând să justifice persecuțiile antisemite și cu speranța de a trage ceva foloase. Sebastian încerca să supraviețuiască prin scris, să se salveze prin literatură și grație celor câteva mâini de ajutor întinse (de prințul Bibescu, de Al. Rosetti...). La limita supraviețuirii, convins însă că *moartea socială* la care fusese condamnat avea să sfârșească prin moarte fizică (după cum s-a și întâmplat, titlul romanului său, *Accidentul*, fiind invocat ca o premoniție).

Este destul de evident că personajul povestitor, Eugenia, și dublul lui auctorial sunt în căutarea unor adevăruri morale: cele pe care le exprima Sebastian la momentul faptelor și cele ale retrospectivei istorice, la lumina zilei de azi. Asemenea adevăruri morale ar putea părea de la sine înțelese, de ordinul evidenței, în Franța la fel de bine ca și în România. Mărturia depusă de Sebastian, prin Jurnalul său, s-a adăugat multor altele, în ultimele decenii. La Iași se desfășoară periodic comemorări ale pogromului din iunie 1941, cărora le sunt asociate conferințe, publicații, omagieri ale supraviețuitorilor. Cu toate astea, istoria rămâne o carte deschisă. În Franța, în aprilie trecut, 300 de personalități ale vieții politice și culturale semnau un apel împotriva „noului antisemitism” care amenință valorile morale ale republicii franceze. În România, în 1996, publicarea Jurnalului lui Mihail Sebastian a provocat reacții contradictorii, inclusiv din cauza unei prefețe neinspirate a directorului editurii, retrasă din ediția următoare. Iată de ce traducerea acestui roman ar putea fi acum și o probă-test pentru evoluția, de sperat, a lucrurilor din 1990 încoace.

1. Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, Text îngrijit de Gabriela Omăt, Prefață de Leon Volovici, Traduceri de Alina Skultéty, ediția a doua, revăzută, București, Humanitas, 2016 (prima ediție, 1996). A fost tradus în mai multe limbi, între care în franceză de Alain Paruit (Paris, éd. Stock, 1998). Paruit a tradus de asemenea și romanul *De două mii de ani* (în același an și la același editor).
2. Susținători ei regimului mareșalului Pétain, din Franța aflată sub ocupație nazistă.
3. După știința mea, singura carte a lui Michael Pollak tradusă în limba română este *Viena 1900. O identitate rănită* (Polirom, 1998).

Adrian Dinu RACHIERU

Despre romanul politic(II)

Până la urmă, ne putem întreba, netrădând seriozitatea inițiativei: *ce (nu) este roman politic?* Sintagmă contestată, lipsită de sens (pentru unii), definită inflaționar, plurivoc, derutant, fie utopic, fie ca formulă romanescă, printre altele, e drept, comercializată, *romanul politic* poate fi acceptat, în sens maximal, drept *roman al condiției umane*. Și Nicolae Manolescu, reamintim, în *Arca lui Noe* nu socotea politicul „doar o temă”, ci îl privea ca *un nou tip de roman*. Așa fiind, prin retroproiecție, examinând / revizitând producția romanescă, filtrată estetic, negreșit, vom fi de acord că, în răstimpul istoric cercetat, dar și în „postcomunism”, romanul politic a fost și este un fenomen literar reprezentativ. Altădată, în chingile politicului, răspunzând comenzilor și redogmatizărilor, s-a dovedit chiar un vehicul ideologic, folosit și ca instrument, în contextul politizării literaturii. Nici viziunea critică nu l-a eliberat de constrângerile tematice. În interiorul speciei, îmbinând documentul și ficționalul, acceptând „limitarea externă” (cf. Mihai Zamfir) ca baraj temporal, romanul politic, ocolind actualitatea, era mai degrabă un roman „istoric”, al trecutului proxim. Cultivând o rezistență ambiguă, găsim soluții de acomodare, agreate de regim, în registru evazionist, cu subterfugii abile și „estetism aseptizat” (cf. Paul Cernat).

Trăind în captivitatea politicului, literatura și, îndeosebi, romanul, gen prin excelență ideologic, fac inevitabilă o istorie politică a literaturii. Cu atât mai mult, *sub* comunism, deși, evident, romanul politic nu este o invenție a regimului comunist. Cum nu există operă care să nu aibă „un sămbure politic”, cum romanul politic, de mare succes, nu poate fi restrâns la o meditație asupra puterii, cultivând „arta aluziei” într-un regim opresiv, o discuție onestă presupune / impune o înțelegere integrativă a fenomenului literar, cercetând și „viața externă” a operelor. Fiindcă metabolismul literaturii nu poate fi examinat ca istorie „pură”, în afara contextului ideatic (ideologie, mentalități, tradiții), cu deosebire într-o realitate literară anormală, virusată ideologic. Refuzând false etichete, notând că grandiosul „proiect comunist” a fost, de fapt, „o variantă dictatorială și paradoxală de socialism”, Ion Simuț afirmă ferm că „nu am avut comunism propriu-zis în România”. Fenomenul totalitar, ca socialism dictatorial, etapizat (1945-1989), pe model stalinist, s-a hrănit cu iluzia unui comunism imaginar, lozincard, chit că numeroși politologi invocă obsesiv-inerțial *comunismul românesc* sau *național-comunismul*, ca denumiri improprii. Opțiunea lui Simuț, ca „modestă propunere” (v. *Literaturile române postbelice*, Editura Școala Ardeleană, 2017), e limpede; fișând conștiincios documentele de partid, el observa că nici ceaușismul nu a pretins că ar fi atins faza comunistă (spre care, ne amintim, potrivit unor refrene de circulație, urcam „în zbor”, într-un viitor incert). În consecință, respinge utilizarea „frauduloasă” a termenului și, descriindu-i „istoria stranie” (cf. L. Boia) sau „coșmarul istoric” (cf. Vl. Tismăneanu), optează răspicat pentru *socialismul dictatorial*. Caută, desigur, aliați, convoacă pentru deconstruirea unor stereotipuri, foind, legitimant, în „metanarațiunea comunistă”, pentru a descrie riguros „un fel de socialism” într-o societate impermeabilă și pentru a ajunge la un „diagnostic corect”. Printre ei, Vlad Georgescu, Florin Constantiniu cu al lor socialism dinastic (la ultimul, degenerând în monarhie dinastică), Marta Petreu și chiar, uneori, Vladimir Tismăneanu, cu „socialismul de stat”. Dar Ion Simuț nu se iluzionează. Știe prea bine că „toată lumea” vorbește / va vorbi abundant despre fictivul *comunism românesc*,

fie el și mimat (ca nouă formă fără fond); în plus, există, negreșit, o ideologie comunistă și chiar și o literatură comunistă, încât dislocarea acestor etichete false, prin resemantizare, e puțin probabilă.

E drept, dincolo de ispitirile conjuncturale, luciditatea critică a romanului crește și, de aspirație polifonică, însuși *romanul politic* este înțeles „peste accepția tradițională”, nota Ov. S. Crohmălniceanu, asistând la o „dilatare semantică”. Cândva „cel mai la modă”, scotocind, sub pavăza ficționalului, „dedesubturile Istoriei”, *romanul politic* a dovedit, în numele „pozitivării”, doar curaj retrospectiv, răsturnând stereotipurile realismului socialist. Avalanșa „literaturii corective” (în context coercitiv) invita la asumarea trecutului, cu intenții diversioniste, însă; repudiul dogmatism n-a fost un „cataclism natural” ci a mizat pe complicitate. Marian Popa pune sub semnul îndoielii însuși invocatul „impuls etic local”, observând că, după dezghețul hrușciovist, în proza sovietică au apărut cărți „mult mai temerare”. În plus, epidemia romanescă a „obsedantului deceniu” a sfârșit prin a crea, prin tenta criticistă, insatisfacții chiar în ochii autorităților, înțelegând că, de fapt, era vizat sistemul, prelungind, dincolo de intervalul îngăduit, racilele blamate. Cartografiind proza românească postdecembristă, Mihai Iovănel sesiza dispariția unor personaje sociale (personaje-tip), subiecte și teme din recuzita de altădată, demonstrând, cu exemple la îndemână, „instrumentarea maniheistă” a anticomunismului. Încât, falsitatea / falsificarea sociografică a romanului „obsedantului deceniu”, mai puțin veridic decât „proza stalinistă” (în ochii lui Sorin Antohi), se prelungeste. Optzeciști, observă M. Iovănel, repliați în cotidianul cenușiu, au renunțat la holism, radiografiind microrealitatea. Iar cei care i-au urmat au practicat tezismul, subminând credibilitatea sociologiei ficționale: inerție clișeistică, rezistență „fantasmată” etc. Adică, un realism social „pe dos”.

*

Polarizând frontul critic, contenciosul revizuirilor, domolindu-și, totuși, în anii din urmă, furiile revizioniste, întreține o necurmată gâlceavă; binevenită, dealtminteri, dacă nu cade în emoțional și inchizitorial, reproblematicizând, firesc, proiecția canonică (preluată, de regulă, inerțial) și definind un metabolism cultural *normal*. Angajând, desigur, și alte teme (conexe, sensibile) precum, de pildă, colaboraționismul, re-

zistența prin cultură, mitul „situației ireversibile”, cu toată gama reactivă (resemnare, pasivitate, disimulare, disidență ori grade de angajare). Dincolo de flexările conjuncturale și presiunea ideologică, critica estetică a creat, se știe, *un cod specific*; fațetele epocii comuniste cer, însă, o lărgire a perspectivei, angajând cercetarea contextelor socio-politice, în prefacere. În defunctul regim, supus poluării propagandistice, scriitorii se bucurau, totuși, de o prestigioasă investiție simbolică. Încât, în pofida ingerințelor ideologice, *rezistența prin cultură* rămâne „ceva onorabil”, sub orice apăsare dictatorială. Doar că, acceptând *existența prin cultură*, „un concept mai bogat și mai adaptat”, ca *noțiune-cadru*, cum propunea Gabriel Andreescu, intersectăm un complex existențial, biografismul mutând accentul înspre o contabilitate morală. O dată cu explorarea Arhivelor, prin dosarele aruncate pe piață, îndeosebi, o serie de dezvăluiri incomode, secretizate, devin material probatoriu pentru o istorie tenebroasă, oferind cunoașterii publice „partitura compromisului”. Sub flamura intransigenței morale, a revizionismului *est-etic*, militant, astfel de adevăruri inconfortabile capătă o turnură războinică, impunând, la iacobinii de azi, ipoteza „deşertificării” (inadmisibilă). Logica „de front” face ravagii în numele maniheismului; obiectivitatea, demersul „științificizat” sunt părăsite, eliticidul (și el cu o bogată tradiție) e în floare, adversitățile „oarbe” renasc. Foiesc dispeceri voluntari, împărțind indulgențe și sancțiuni, sub stindardul unor „revizuiți sângeroase” (cf. Marin Mincu). Adevărat, „traficul între epoci”, anunța Gh. Grigurcu, tulbură oglinzile recepției. Ar trebui să refuzăm prosternarea, inerția gustului etc., chiar dacă „blocajul conservator”, până la un punct, se impune *natural*. Deci nu e vorba de o posteritate tabuizată, muzeală, cu iz funerar. Confruntarea punctelor de vedere ar conduce, legitim, la înnoirea perspectivei.

Virusat ideologic, supus presiunilor unui sistem opresiv, organismul literaturii își dereglează mecanismele de valorizare. Încât procesul „comunismului literar”, în desfășurare, pleacă de la constatarea, de uz obștesc, că literatura nu s-a bucurat de o evoluție normală. Intervalul comunizant trebuie cercetat *etapizat*, presupunând un silitor travaliu, înregistrând spectaculoase schimbări de climat și deconcertante variații de apreciere. Inevitabile, revizuirile critice, sub o dublă lectură, estetică și sociologică, fac dovada unui metabolism cultural normal.

Radu PĂRPĂUȚĂ

Prin oraș

Toată săptămîna am fost în oraș: la Librex și cu treburi personale. De la o vreme (de vreo douăzeci de ani) merg rar prin țîrg. Mă obosește și mă scoate de pe făgașul scrisului cu atîtea impresii tulburi, nedeslușite...

Vreau nu vreau, în autobuz ascult Kiss FM. Un tip spune că, din păcate, va ploua la sfîrșitul săptămîinii. Tîmpitul! Ascult deseori astfel de remarci. Cînd milioane de oameni care lucrează în agricultură așteaptă ca pe Dumnezeu o ploică cît de mică, el regretă că va ploua. Fiindcă, dacă nu va ploua, nici dobitocul ăsta nu va avea ce mîncea sau va plăti dublu pentru roșii și castraveți.. Putea să spună: „Din păcate, pentru cei care merg la mare sau pentru cei care merg în weekend, va fi vreme ploioasă. Dar, ce bucurie, va ploua pentru ogoarele țării, care țîfîie de puțină apă.” Dar tîmpitul nu poate gîndi așa ceva. Îi cer prea mult.

În stația de autobuz mă așez pe o bancă. O femeie de pe banca din apropiere mă privește. Ceva mă face să mă întorc spre ea și atunci o recunosc. Cu cinci-șase ani în urmă o întîlneam pe stradă, la ora de după prima zarvă a dimineții: eu mergeam la magazin, ea își plimba fetița - în brațe sau în cărucior.

O salut vag din cap. Vremea s-a așternut discret pe chipul ei. O rețea de riduri fine ca niște mustăți de pisică i-a

apărut la colțul ochilor. Mda, și niște brăzduțe verticale s-au așezat deasupra buzei superioare. Fetița e mare acum - să tot aibă vreo șapte-opt ani, are codițe frumos împletite, cu agrafe colorate. Stă în picioare, îmbrățișată de mamă, care șade pe bancă.

-Măi-măi, ce codițe frumoase ai!

Fetița se leagănă cu ochii în jos. Iar zîmbetul înflorit al mamei o întinerește deodată cu cîțiva ani.

Legăm cîteva vorbe. La un moment dat îi spun cam fără rost:

-Eram să nu vă recunosc.

-Trec anii, spune ea cu blîndețe rezervată. Și pe chip toți anii i se aștern brusc la loc. Ca o zăpadă subțire.

E cald și mirosurile „dulcelui țîrg” s-au dezghețat, devin putori. În tramvai miroase a sudore și mitocan nespălat. Prin toate colțurile și gangurile pute a pipi. Țîrgoveți ca niște cai asudați fac piața. Peste tot sticle și pahare de plastic aruncate. Și în Tudor, la studenți, stația de autobuz lată de cinci-șase metri e plină de chiștoace, bilete și pahare de plastic. În autobuz babete cu forme dulcele, crescute în voie, care urlă ca surdele în iphone: „Ți-a plăcut Șeicar?” „Vezi pătura aia mov din dulap”. Bahluiul are culoarea unui pește putred cu bale alb-gălbui deasupra,

ca de cîine turbat. Și peste tot panouri cu texte publicitare care ne promet o viață plină de bunăstare materială. Hai, cumpărați, cumpărați, cumpărați - ne îndeamnă.

Pe lîngă fosta fabrică de bere, în neștirea lumii ăsteia stăpînite de patimi, trece o fetișcană cu bicicleta galbenă cu ghidon roz: agale, bucurîndu-se de plăcerea vieții.

O, ne mai lași viață în noi, Dumnezeu! Taie-ne căile greșite, indiferent și fără să ții cont de regulile noastre, tulbură-ne părerile, planurile peltice. Și schimbă-ne trecerea vieții. În bine sau rău. Dar schimbă-ne.

Las neterminat ca Manole sau ca la Turnul Babel acest text și ies afară. Dimineată. Orbit de soarele ce se scaldă nepăsător în limpiditatea imensă a cerului. Cățelul se bucură iarăși să mă vadă după o noapte în care a lătrat singur la lună. Apoi iau foc zările. Grădina zumzăie și ciripește tot mai tare. O gîndăcică gri cu dungi negre (poate o specie nouă!) urcă peretele de ciment, depănînd din cele șase piciorușe cît firul de ață. Se agață de orice protuberanță a peretului nefinisat. Se oprește. E obosită? Nu - pipăie, bîjbîie tremurător cu antenele-radar viitorul traseu. Apoi se catără repede-repede în lumina orbitoare a soarelui. Mereu de la capăt. Mereu de la început. „Și a fost seară și a fost dimineață”.

Ioan Șt. BAICU

Consiliile de coroană de la Sinaia - în 1914, Cotroceni - în 1916, Iași - în 1917 și în 1918

Încă în evul mediu se constituise, la un moment dat, un *SFAT TAINIC* sau *INTIM* al domnitorilor din Țările Române; el dispunea de un rol special: acela de a acorda sprijin suveranilor în cârmuirea statului, ulterior, îndeosebi în cazuri de judecată, fiind botezat și *DIVAN*. În istoriografie va apărea denumirea de *SFAT* sau *CONSILIU DOMNESC*, care avea menirea de a aproba sau de a respinge principalele acte ale șefului de țară: *În plus, domnul avea nevoie de dregători și de întreținerea fastului curții sale și, în anumite împrejurări, sfatul sau consiliul limita drastic puterea domnească și îi controla strict deciziile*. Membrii noului organism, adică *marii boieri, mitropolitul, episcopii, egumenii de mănăstiri, fiii domnitorului* erau menționați ca martori sau își puneau pechețile în hrisoavele importante, emise de cancelaria domnească – scria recent acad. **Ioan Aurel POP**, în 2017, în *Istoria ilustrată a României și a Republicii Moldova*. Vezi și *Istoria Românilor*, în 1942, de acad. **Petre P. PANAITESCU**.

În conformitate cu o asemenea *ȘTIRE* – era o tradiție, dar putea fi și un instrument demn de luat în seamă – se va întemeia, în epoca modernă, *Consiliul de Coroană* al României: *Deși nu era un organism politic, prevăzut în CONSTITUȚIE, Consiliul de Coroană se înscria pe linia tradițiilor românești ca, în momente de cumpănă, domnitorul să se consulte cu fruntașii politici ai țării* – notează istoricul **Ioan SCURTU**. Prima întrunire a *Consiliului de Coroană* a avut loc în anul 1877 în contextul războiului ruso-român-otoman, iar ultimele vor fi convocate în 1940 în legătură cu evenimente dureroase pentru poporul român: *ultimatumul sovietic și pierderea Basarabiei și nordului Bucovinei, în fine Dictatul de la Viena și anexarea părții de nord-est a Transilvaniei de către Ungaria Horthystă* sub patronajul Germaniei și Italiei; se va adăuga și cedarea *Cadrilaterului* în favoarea *Bulgariei* – vezi *O istorie sinceră a Poporului Român*, în 2002, de acad. **Florin CONSTANTINIU** și lucrarea istoricului mai sus amintit cu titlul *Regele FERDINAND*.

Revenind, în data de 21 iulie/4 august 1914, la *SINAIA*, s-a desfășurat o importantă sesiune a *Consiliului de Coroană*. Intrând în *Sala de Muzică* a castelului *PELEȘ*, regele **CAROL I**, copleșit de emoție și congestionat, fără nici o introducere, a declarat în fața membrilor guvernului în funcțiune și a șefilor de partide din opoziție: *Războiul general a izbucnit și Așa fiind, după o matură chibzuință, convingerea mea adâncă e că datoria României este să execute tratatele ce o leagă de Tripla Alianță*, cu alte cuvinte țara să intre în conflictul de atunci în tabăra Germaniei și Austro-Ungariei; să precizăm că se anunțase ieșirea Italiei din alianță, declarându-se *NEUTRĂ*. În context, cei prezenți – *Ionel Brătianu*, premier liberal, inclusiv membrii cabinetului și președinții celor două camere parlamentare, formând majoritatea – au preferat adoptarea *NEUTRALITĂȚII*: în adevăr, se justifica, la rece, că Austro-Ungaria avusese inițiativa declarării războiului, atacând Serbia fără a se consulta cu România. Impresionant a fost discursul șefului de guvern, **Ionel Brătianu**, care a efectuat o analiză lucidă a situației de atunci a României; el a spus: *Noi cerem ca România să rămână neutră și Austria și Germania au pregătit războiul și l-au declarat, nu ne-au făcut cinstea să ne comunice măcar intențiile lor*; de asemenea: *România nu ar putea admite să ia armele într-un război, a cărui cauză este tocmai nimicirea unei națiuni mici și, apoi, opinia publică românească se pronunță, aproape unanim, contra participării la războiul acesta, fiind puternic marcată de problema românilor din Austria-Ungaria, care domină întreaga situație, fiind, de la început, punctul negru al ALIANȚEI*, adică al *TRATATULUI SECRET* din 1883, rămas în istorie sub semnătura regelui **CAROL I** – cf. monografia din 1994 *Ion I.C. Brătianu de Anastasie IORDACHE*, care a preluat informații din *MEMORII*, reeditate în 1992, autor **Ioan Gh. DUCA**. Vezi și *Consilii de Coroană*, în 1997, de **Ion MAMIMA**.

În toila dezbaterilor, singur conservatorul **Petre P. Carp**, fost premier și filogerman, vădit iritat, a luat cuvântul și s-a opus deciziei de adoptare a *neutralității*; el s-a adresat direct regelui: *Sire, țin să se constate că, în ceasul cel mai grav pentru țară și la sfârșitul unei lungi domnii, închinată propășirii naționale, majestatea voastră este păsărită de toate partidele și de toți sfetnicii săi*; în acest mod, opozantul urmărea să arunce vreascuri pe focul ce ardea în sufletul bătrânului Hohenzollern, nădăjduind că, astfel, va câștiga, poate, partida și-l va face pe rege ca, într-un moment de revoltă și de energie, să treacă peste voia sfetnicilor săi și să declare singur războiul – va nota **Constantin GANE**, în 1922, în *P.P. Carp și rolul său în istoria politică a României*. Numai că regele Carol I nu s-a

hazardat: el va declara: *Ca rege constituțional mă supun voinței celor prezenți, deci a acceptat starea de NEUTRALITATE*; de asemenea, *dacă regret ceva e că nu am trecut în eternitate înainte de începerea acestui război* – îi va mărturisie lui **Take Ionescu**, care îi ceruse să accepte intrarea țării în război alături de *ANTANTA*. Se știe că suveranul a fost grav afectat: *După 48 de ani de domnie mă văd aproape singur* – îi va mărturisi lui **Constantin Stere**. Dar, bolnav de mai multă vreme, regele **Carol I** nu a mai rezistat impactului cu evenimentele în curs de desfășurare; în context, el a decedat la 27 septembrie/10 octombrie 1914, fiind înmormântat în catedrala de la *Curtea de Argeș* – vezi *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, în 1922, de **Constantin KIRIȚESCU** și *Galeria Oamenilor Politici*, în 1991, de **Stere DIAMANDI**.

În urma dispariției fostului monarh, pe tronul regal va urca, constituțional, moștenitorul legal **FERDINAND I** din familia germană a *Hohenzollernilor*. Poziția lui *Ionel Brătianu*, în noua conjunctură, se va fortifica în mod vizibil și apreciabil. Noul rege – la 26 septembrie/11 octombrie 1914 – a depus jurământul în fața parlamentului, dând asigurări că va fi un *bun român*; în acele momente, cu suirea lui pe tron, *Ionel Brătianu* a devenit *stăpânul absolut pe situație și singur răspunzător de soarta țării noastre* – va nota, în *MEMORII*, reeditate în anii 1991, de **Constantin ARGETOIANU**; de asemenea, *această enormă sporire de răspundere i-a dus la creșterea autorității în partidul său, ca și în opinia publică din România și în fața marilor puteri din coaliția ANTANTEI*. În perioada 1914-1916, presiunile în favoarea aderării antantiste se vor intensifica în mod cu totul aparte; în context, *Take Ionescu* – președintele Partidului Conservator Demcorat – și *Nicolae Filipescu* – fruntaș al vechiului Partid Conservator – au devenit principalii promotori ai luptei acerbe în vederea renunțării la *neutralitate* și a intrării în război de partea *ANTANTEI*. Cel dintâi, un vestit și valoros cetățean ploieștean, considera că *scopul nostru final, scopul din toate sufletele, scopul din toate inimile a fost totdeauna același: unitatea națională, nu numai culturală, dar și politică, întregirea noastră a tuturor în granițele în care ne-a pus împăratul TRAIAN, călare peste Carpați, fulgerând în dreapta și în stânga cu toate puterile băștinașe*. Acum, domnilor parlamentari, venit-a ceasul? *A venit ceasul înainte de a ne închipui noi și, deci, să fim fericiți că el a sosit și să ne ridicăm la înălțimea ceasului, care a venit!* – vezi *DISCURSUL* dedicat *politicii instinctului național*, rostit de **Take Ionescu** în plenul sesiunii 1915-1916 a parlamentului României în culegerea din 1979 *Carmen Saeculare Valachicum* de istoricul **Vasile NETEA** și *Take Ionescu – oracolul nădejilor și politicianul*

Gură de Aur al României, în nr. 6, iunie 2017, al revistei ieșene *Expres Cultural*, autor **Ion Șt. BAICU**.

La rândul lui, *Nicolae Filipescu*, unul dintre conducătorii *Federației Unioniste*, organizație în mod cert proantantistă, i s-a adresat astfel, în 1915, regelui Ferdinand: *Vei fi cel mai mare voievod al țării, împodobindu-te cu titlurile lui Mihai Viteazul sau vei fi, totuși, sfârșit ca erou național*;

de nu va fi nici una, nici alta, grozav mă tem că nici praf nu se va alege de dinastie și de aceea, mărirea ce ți-o urăm, *SIRE*, este să te încoronezi la Alba Iulia sau să mori pe Câmpia de la Turda! – cf. *Pentru România Mare: cuvântări din război. 1914-1916*, Buc., 1925. În cele din urmă, în ziua de 14/27 august 1916, a avut loc o nouă întrunire a *Consiliului de Coroană*, de data aceasta la palatul *COTROCENI* din București; în frunte cu regele **FERDINAND**, el includea membri guvernului *Ionel BRĂȚIANU*, șeful *PNL*, președinții camerelor parlamentare, foștii premieri, șefii partidelor de opoziție și prințul moștenitor **CAROL**. Scopul principal, formulat limpede de rege, a constat în ratificarea *Tratatului cu Antanta* – convențiile politică și militară – documente ce consemnau condițiile intrării țării noastre în războiul mondial pentru reîntregirea național teritorială, în final constituirea, se știe, a *României Mari*. Și la acest *Consiliu de Coroană*, cei ce s-au opus au fost conservatorii radicali *Petre P. Carp* și *Titu Maiorescu*, care invocând pericolul ruso-farist, au solicitat intrarea în conflict alături de *Puterile Centrale*; în acele momente, atitudinea regelui *Ferdinand* a fost, în adevăr, remarcabilă, constituind o autentică și plăcută surpriză pentru cei ce se îndoiu de capacitatea lui de a adopta o poziție fermă și lipsită de echivoc, dar starea sa sufletească fusese deplorabilă, căci părăsise sala de consiliu cu ochii în lacrimi, retrăgându-se în biroul propriu, unde l-a găsit pe vechiul lui camerier, *Neuman* – ultima amintire a copilăriei și a patriei germane, cu care s-a îmbrățișat și au plâns în hohote – va nota liberalul **Ioan Gh. DUCA**: cf. *op. cit.* de **Ioan SCURTU**. Din sursele cercetate reiese, însă, rolul important de *modelator* al

soției sale, regina **MARIA**, care va nota în însemnările sale: *Ferdinand este, înainte de toate, regele României și un excelent patriot. Nando poate că nu e foarte energic, dar are o ciudat de puternică doză de rezistență și, cu cât este mai constrâns și amenințat, cu atât mai puțin se va pune în mișcare; el nu este ceea ce poate fi numit un om de acțiune, dar nu poate fi intimidat*. De altfel, încă de la începutul războiului, ea avea să îmbrățișeze cauza evenimentului, precum alții o religie: va deveni, într-adevăr, un mare *SOLDAT* și *MEDIC* în slujba făuririi *României Mari* – vezi *MEMORII*, în 1991, de **Regina MARIA** și *Portrete Istoricale ale Românilor*, în 2009, de acad. **Dan BERINDEI**.

În pofida succesele istorice, obținute de armata română la *Oituz, Mărăști și Mărășești*, situația țării se va înrăutăți odată cu evenimentele din Rusia: era vorba, se știe, de izbucnirea revoluției bolșevice din octombrie 1917. În noile împrejurări, tulburările și anarhia au devenit vizibile în armata rusă de pe frontul din Moldova, amenințând asupra stabilității generale din România: în adevăr, *zilnic se produceau tot felul de provocări la adresa românilor* – va consemna, în *op. cit.*, istoricul **Constantin KIRIȚESCU**. O asemenea stare gravă de fapte a determinat organizarea unei ședințe a *Consiliului de Coroană* la Iași în data de 19 noiembrie/2 decembrie 1917, la care a luat parte și generalul **Henry Berthelot**, șeful *Misiunii Militare* a Franței; în context s-a decis continuarea războiului cu *Puterile Centrale*. Numai că, în ziua următoare, o surpriză: generalul *Dimitrie Scerbacev*, comandantul trupelor ruse, zise *aliat*, a propus germanilor încheierea unui *armistițiu*, implicând, fără voința lor, și autoritățile din țara noastră. În adevăr, în 26 noiembrie/9 decembrie 1917, guvernul român a semnat *armistițiul de la FOCȘANI*; să precizăm că *el* nu a modificat cu nimic orientarea politică a României, care se va strădui să demonstreze *ANTANTEI* că era decisă să mențină alianța parafată în anul 1916 – vezi *op. cit.* de **Ioan Gh. DUCA** și monografia din 1987 cu titlul *România în anii Primului Război Mondial*.

În perioada imediat următoare, încă două evenimente au avut loc: *pe de o parte, încheierea păcii separate* dintre guvernul sovietic și Germania din 18 februarie/3 martie 1918 din localitatea *Brest-Litovsk*, iar *pe de alta* intensificarea presiunilor germano-austriece asupra guvernului *Alexandru Averescu* în vederea acceptării de a semna tot o *pace separată*. În context, la Iași se va întruni, de câteva ori la rând, *Consiliul de Coroană*: în zilele de 17 februarie/2 martie, 18 februarie/3 martie și 19 februarie/4 martie 1918 – după cum va semnala **Nicolae IORGA** în nr. 7-9 pe 1932 ale publicației sale *Revista Istorică*. Dezbaterile au fost furtunoase și oarecum dezechilibrate: se produsese acuză reciprocă între susținătorii unei

cedări și cei ce pledaseră pentru rezistența armată; se înțelege azi încrâncenarea dacă menționăm numele participanților: regele **Ferdinand** și prințul moștenitor **Carol**, care o reprezenta, uneori, pe mama sa, antantista regină **Maria**, apoi premierul *Alexandru Averescu*, președinții celor două adunări parlamentare, șefii partidelor politice – *Ion I.C. Brătianu* și *Take Ionescu* – inclusiv generalii **Constantin**

Prezan, **Eremia Grigorescu** și **Arthur Văitoianu** – cf. *op. cit.* de acad. **Ioan Aurel POP** și *op. cit.* de **Ioan SCURTU**; de asemenea, sinteza din 1983: *De la statul geto-dac la statul Român Unitar*.

Urmărind să se aplice decizia adoptată de amintitul for al coroanei, o delegație românească se va deplasa de la Iași la București în vederea încheierii *păcii* cu *Puterile Centrale*; o asemenea misiune avea să fie îndeplinită de către noul guvern în frunte cu conservatorul germanofil *Alexandru MARGHILOMAN*, patronul marelui conac *ALBATROS* din vecinătatea orașului Buzău. În realitate, *tratatul de pace* din 27 aprilie/7 mai 1918, încheiat de guvernul marghilomanist și invadatorii străini, a avut un *caracter draconic* – va nota, în *op. cit.*, acad. **Florin Constantin**; o dreptate, însă, există în istorie: documentul nu a fost ratificat de rege și nici de corpurile legiuitoare ale României. *Germaniei și Austriei li se pare că e o mare viteză să sfârșim un popor mic*, dar ele se înșeală amarnic dacă vor crede că, prin orice fel de măsuri, nu vor putea izbui și nu, noi nu vom muri, căci prea mult ne iubim limba și pământul, prea mult sânge am vărsat de veacuri pentru idealul nostru, prea e puternică acea conștiință națională, încât să ne fie azi teamă că ne vor nimici Germania și Austria; în context, *tari sunt tunurile nemțești, dar e mai tare sufletul nostru și credința noastră și pacea nedreaptă din acele momente va fi începutul unui nou război, pe care îl va purta întregul neam românesc până la deplina învingere a inamicilor* – nota, la 30 mai 1918, oficiosul *ROMÂNIA NOUĂ* (cf. și *op. cit.* a acad. **Florin CONSTANTINIU** și acad. **Ioan Aurel POP**).

Ion CĂLUGĂRU

restituiri

Modernism („Cuvântul”, anul VIII, nr. 2362, 16 noiembrie 1931)

Lumea publicistă de bun simț, de la noi, înjură încă și dacă nu înjură, ironizează modernismul. Îi place acestei lumi inteligente și atotștiutoare, să confunde și să cufunde într-o apă, pe toți insurgenții și toate insurecțiile împotriva tradiției și a rutinei, mai ales, denumindu-le «modernism». Că futurismul este o mișcare specific italiană de polițism literar, de luptă de stradă pentru cultură, care futurism, transplantat în Rusia, n-a fost decât un crainic al războiului civil; - că expresionismul german este un moment al liricii germane; suprarealismul francez, o criză de formațiune a tineretului, că toate curentele moderne, fie ele plastice, fie pur spirituale, se deosebesc și au apărut fiindcă nu se putea altfel, deșteptii noștri, rămân la prejudecățile de acum 25 de ani, adică: se găsesc în toate țările câțiva tineri demenți sau glumeți, cărora le place să se declare șefi de școală. Nu contestăm. Va fi și așa un motiv. Dar toate, absolut toate, curentele moderne s-au afirmat și unda lor a sporit, fiindcă de prea multă vreme spiritualitatea europeană bătea în aceeași apă stătută. Au reprezentat, mai ales, curentele moderne, pretutindeni și implicit la noi, o insurecție a spiritului viu și tânăr, împotriva mediului artistic; împotriva cabotinismului, a farsei grave și solemne, care altera omenia, împotriva profesionalismului care descompusese însăși esența artei..

Afirmă însă publiciștii savanți că modernismul românesc n-a fișnit în chip firesc. A fost o simplă imitație după modele concepute în străinătate. Romantismul și clasicismul românesc au fost? Să-și amintească numai cei care au curajul să defaime modernismul, de barzii decapitați de satirul critic al lui Maiorescu, de toata cazna poeților și prozatorilor români, de acea antologie de stângăcii și naivități fără sens, pînă la apariția lui Eminescu, de gătelile specifice ale aceluși timp, care par astăzi o frunzătură veștedă...

Nu se contestă totuși că modernismul românesc, așa cum este, de proveniență străină, adus în țară prin fraudarea serviciului vamal al spiritualității autohtone, are câțiva reprezentanți, băieți de talent. Și se spune despreăștia că s-au rătăcit, sau că și-au greșit calea.

Să presupunem că toate curentele moderniste care au «bîntuit» și pe la noi – cu timiditate și concesii – au fost simple imitații. Dar imităte cel puțin ca manieră este orice fel de literatură sau artă, didactic zisă cultă.

Cu bună dreptate, d. Eug. Lovinescu scrisese cîndva despre o lege a sincronismului. Numai că d. Lovinescu pricepe prea tîrziu fenomenele și confundase modernismul cu o deviație a simbolismului. D. Eug. Lovinescu vrea să fie la modă, în ultimul deceniu, după cum înainte de război(u), era alături de Victor Efimiu, Vasile Podeanu și D. Nanu. Să-i (i)ertăm dar confuziile.

Cu modernismul românesc, se întîmplă însă, ceea ce s-a întîmplat cu d. Minulescu, confundat multă vreme simbolismul. D. Minulescu electorul unei formule, a fost defăimat din această pricină, apoi acceptat și în sfîrșit și formula. Sunt bîrșiți, devalorați, scoși din rînduri acei care afirmă cu intransigență un crez artistic. Dar «crezul» este pastișat, popularizat, redus la nivelul de percepție al unui public pe care bunul artist, îl scoate, cu drept cuvînt, tîmpit.

Toți tradiționaliștii, dar absolut toți, s-au adăpat, pe nevăzute și neștiute, din această fîntînă otrăvită, care se cheamă modernism.

Mai toată lumea scriitoricească și plastic, a adoptat motive pur moderne, iar cînd n-a adoptat motivele s-a lăsat înfrîurită de stilul, de atmosfera modernă.

Nu știm dacă a pus în circulație valori veritabile modernismul românesc. Nu știm dacă vor supraviețui curentului cei câțiva pionieri ai săi, dar putem afirma cu certitudine că modernismul românesc, puțin cît a fost, nesigur pe și de sine, evoluînd între o dreaptă și o stîngă imaginară, a înviorat atmosfera de lasitudine, a accelerat ritmul vieții artistice, a obligat tineretul să confrunte și să revizuiască valorile și să nu-i fie teamă de influențe.

Dacă n-ar fi decât atît și încă modernismul românesc, și-a indeplinit misiunea.

Adrian CREȚU

Orice om este un cântec fără rimă

în orașul de provincie copleșit
sub soarele nemilos de iunie

în orașul de provincie cu două catedrale

erectate nemilos chiar în inima lui
oamenii se târâie, abrutizați de soare,
pe asfaltul moale
transpirându-și în tăcere viețile goale
pe strada principală

în orașul de provincie cu singurul său
mișună nestingheriți șobolani uriași
și câțiva adolescenți excitați se pipăie

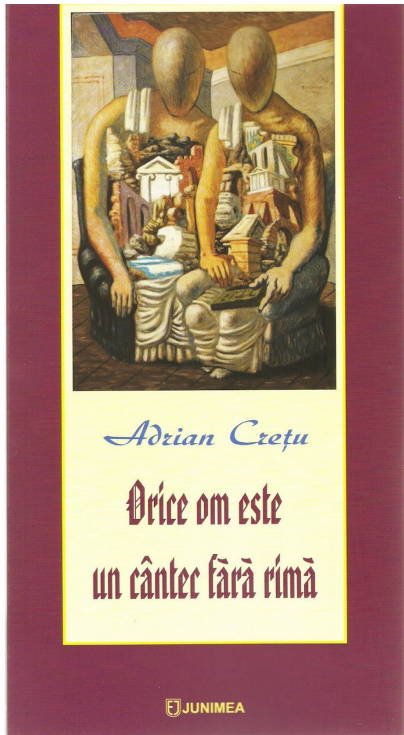
febril pe întuneric
și mănâncă popcorn din pungile jumbo

în orașul de provincie o pisică tărcată
se furișează pe lângă zidul crăpat
al unei alimentare -
e atât de slăbită încât i se văd coastele
și burta îi e lipită de șira spinării -
doar foamea i se mai vede
în ochii lărgiți de frică
în drum spre tomberoanele de gunoi

în orașul de provincie copleșit sub
soarele nemilos de iunie
deznădejdea se insinuează parșiv peste

în betoane, în blocurile coșcovite
în magazinele de haine second-hand
și în tablăria încinsă a mașinilor grăbite

în orașul de provincie uitat de toți zeii
și demonii creștinătății
în care visele au murit de mult
singura luptă demnă de a mai fi purtată
este să nu-ți pierzi mințile
să ajungi întreg pînă la dimineața zilei

urbancolia

poem recenzie

mi-a luat o după-amiază întreagă
o bucată bună din seară
4 cafele și aproape un pachet de camel

să dau gata *Urbancolia*
lui dan sociu

intoxicat de cofeină și nicotină
am luptat câteva ore bune

cu această lungă diaree existențială
de vreo 200 de pagini
despre dragoste, singurătate și delir

pe la începutul serii
pe când mă apropiam încet
de finalul romanului
mi s-a aplecat de la prea multă cafea

și a trebuit să cobor la cramă
de unde m-am aprovizionat
cu trei sticle de vin
pentru a face față restului de lectură
și ce mai rămăsese din zi

dar e prima carte adevărată
pe care am citit-o
în ultimii șase ani
lucru care nu mă lasă deloc indiferent

invitație de dragoste

hai pe la mine deseară -
nu te-am mai văzut de mult

adu toate spaimele și îngrijorările tale -
voi râde cu poftă de ele mai încolo
invită-ți și demonii la mine
ca să mă distreze cu cele mai mari

vino și cu speranțele tale de viitor
ca să ți leucid una câte una
și-apoi să plângem împreună după ele
îndelung

îndrăgostește-te nebunește de mine
și-ți promit că mă vei părăsi furioasă și
la următoarea lună plină

adu și câteva întrebări despre viață și

pe care o să le discutăm amândoi
după ce ne fûtem
și apoi să le ignorăm răspunsurile

mai ales, nu uita să cumperi niște vodcă
o s-o amestec cu suc de portocale
ca să mă îmbăt porcește când o să mă
și de reproșurile tale -

orice om este un cântec fără rimă

orice om este un cântec fără rimă
strident
cu multe dezacorduri
în care este vorba de frică
nebunie
moarte
și de o poveste de dragoste
care nu se sfârșește niciodată

orice om este o piesă lungă de teatru
al cărei regizor dirijează fără noimă
iar actorii sunt caricaturi îngroșate la absurd
ale spectatorilor triști din piața publică

orice om este un monstru urban rătăcitor
care mănâncă
bea
se fute
votează
stă la coadă la Impozite și taxe
visează
plânge
râde
și apoi moare

Pentru un studiu antropologic al meschinului în literatura populară(1)

Motto: ”Lingușeala niciodată nu izvorăște din sufletele mari, e apanajul sufletelor mărunte ce izbutesc să se facă și mai mici pentru a intra mai bine în sfera vitală a persoanei în jurul căreia gravitează.” (Balzac, *Eugénie Grandet*)

Cuvinte cheie: antropologie, meschin, literatură populară, sat, vatră

1. Pentru o decodare a înțelegerii conceptului meschin

Omul este un produs al lumii, al acestei ademenitoare existențe a încercărilor de a pătrunde din necunoscut în cunoscut sau, acceptând sfera de studiu a spiritualului, din întuneric în lumină, din vis în realitate, din adevăr în minciună. Pe parcursul acestei lucrări vom identifica stările de fapt care se găsesc în interiorul minții noastre pe care profanii le sfidează în atitudini ca mărci distincte ale caracterului individului total. Cum definim individul total sau cum am putea crede că poate exista în noi un total al facerilor, al transformărilor caracteriale în timpul fiindului? Fiindul rezidă din tot ceea ce individul acumulează ca suport educațional evident, în limita puterii lui culturale de a înțelege acțiunea ca fapt conștient sau spontan, săvârșit prin însăși mărginirea lui intelectuală. Omul împlinește faptele unor ritualuri conștiente moștenite genetic: ”Se spune că strămoșii noștri daci se nășteau cu privirea îndreptată spre înaltul cerului, pentru a lua cunoștință, încă din prima clipă a vieții, că acolo, Sus, sălășluia puterea divină care îi veghea, muștrându-i cu secete sau cu boli, când uitau uneori de vechile datini, dar și cu ploii și lanuri mănoase de grâu, cu sănătate în trupurile lor viguroase și cu bogățiile în case, când vocile acestora înălțau imn de mulțumire zeului suprem” (Mureșanu, 2015:13). Farsa existenței lui este tocmai falsă înțelegere a menirii telurice, este neputința explicării înseși a ceea ce există. Omul este un mit al propriei neînțelegeri însă o reușită a întregului sistem energetic al pământului. El își simte ființa legată de pământ și trăiește în întregul lui în ritualul datinilor, fără ele nu ar fi existat satul, iar vatra nu ar fi menținut cu nimic nucleul familial treaz tradițiilor. Satul a fost și va fi istoria arhivată a tuturor celor care au existat ca oameni într-o lume trăită care se pierde în fără de marginile timpului.

Dacă bunătatea ar fi dominat creierul fiindului teluric, mintea atât de necuprinsă a faptelor noastre pe care, pe unele dintre ele le materializăm conștient, pe altele le lăsam aparent să se manifeste în tumultul energetic al nevoilor vieții, am fi putut menține pe Pământ ordinea iubirii de început a omului pentru oameni. Am fi fost detașați de lumesc, de tot ceea ce s-a realizat ca fapt distrugător al sinelui nostru prin propria impresie a încrederii în trăirea egoului ca stăpân deplin al întregului trecător al vieții:

”Clasificarea marilor simboluri ale imaginației în categorii de motivație distincte prezintă într-adevăr mari dificultăți prin însuși faptul nelinierității și semantismului imaginilor. Dacă pornim de la obiecte bine definite prin cadrul logicii ustensilitare precum o făceau clasicele *chei ale viselor*, cădem degrabă, din pricina masivității motivațiilor, într-o confuzie fără ieșire.” (Durand, 1998:30)

Omul este un sistem de fapte, faptele sunt rezultatul dezvoltării educaționale și evoluției culturale a individului. Un om se naște cu deprinderi însă scopul familiei este acela de a urmări cu mare atenție evoluția acestuia, inducând în conștientul tânărului binele ca fapt al deplinului respect față de semenii.

Satul s-a născut ca o nevoie a omului de a trăi în comunitate, de a socializa și de a se întrajutora, când trebuințele dovedeau această stare de fapt. La început, ca o așezare în care membrii acesteia, nu numeroși, socializau ca o familie distinctă prin legături de sânge sau prin înscrisuri, se distingea ca un loc sacru. Hotarele imaginare erau cele care necesitau o supraveghere și, în caz de încălcare a acestora de către intruși, o mobilizare totală pentru apărarea a tot ceea ce constituia proprietatea comunității satului, materială sau spirituală:

”Teritoriul satului era consacrat. (...) la întemeierea unui sat se adunau toți oamenii pe locul acela și, după sfințirea lui *ciobanii satului pregăteau masa*. După masă, toți jucau *jocul bătut*, de la un loc de casă la altul, zicând că *au bătut parii satului*. Ciobanii erau cei care cântau din cimpoi, buciom și fluier.” (Cojocaru, vol.I, 2008:394)

Se educă și își impuneau întru totul respectarea cu strictețe a riturilor de trecere, a datinilor și obiceiurilor

locului, de aceea creau cutume ce deveneau legi ale satului și se cereau necondiționate cu toată strictețea.

De multe ori, în timpul care a trecut, generațiile noi ale satului au mai încălcat tradițiile, minimalizând importanța și respectarea întocmai a datinilor strămoșești, considerându-le depășite de timpul în care ei se educă și evoluau în societate. Aceste manifestări, considerate tradiții, au început să înceteze odată cu migrarea tinerilor satului spre oraș, acceptând noua formă de viață urbană, aceștia se desprindeau de tradiții și evoluau într-un demers al dorinței poziției sociale sau se aplecau spre activități intelectuale care le încetina dispoziția meditării asupra conservării datinilor și obiceiurilor arhivate în teritoriul lumii satului. La oraș, tânărul sătean era dispus să discearnă între imaginar și real. Unii dintre acești călători, care porneau spre noul mod de viață al orașului, mai rebel și mai necuviincios față de toate cutumele satului, cădeau spiritual lumii angrosiste a năruvirilor, a neputinței reținerilor pornirilor vicilor cu care se nășteau, dar pe care le poticeau la hotarul bunului simț și al respectului omului social de la sate. Credința înșușită de la naștere în tot ceea ce însemna pornire religioasă înfrâna, cu bună știință, orgoliile și întrema bunul simț. Totuși, într-o astfel de societate a satului în care oamenii se cunoșteau îndeajuns de bine, tradițională fiind evoluția familiei și a modului cum aceasta a contribuit la dezvoltarea armonioasă a comunității, apăreau și elemente care tulburau spiritele vieții satului respectiv.

Erau situații în care rebelul însă câștiga adepți cu ajutorul cărora se impunea, perturbând întregul mecanism conservator de conducere și de apărare a satului. Astfel de elemente destabilizau, frângeau pentru perioade de timp mersul evolutiv al comunității pentru că trebuiau să gândească moduri de apărare a tradițiilor lor. În DEX 1975:541, conceptul de meschin este definit ca o stare de fapt a unei persoane cu preocupări mărunte, definind profanul, lipsit de generozitate, de noblețe sufletească, egoist, josnic, murdar sufletește. Am putea spune, un om lipsit de importanță prin preocupări, la prima vedere, dar nu prin planurile pe care le gândește meticolos de sfidare a tot ceea ce este *bun simț*, unul care, în timp, devine agresiv, avar, împrușcat la minte și stăpânit de vicii:

”Badea numa cizme are/ Și se ține gazdă mare./ De-ar ave și cioareci noi/ Nici n-ar vorovi cu noi!” (Antologie, Lirica, 1953:201)

Cât de subtil este prezentat, în versurile citate mai sus, meschinul. Întregim portretul acestui fapt social caracterial cu versurile ce urmează, implicând, de data aceasta, fata meschină, versuri conservate în arhiva de folclor a Academiei Române, culese de I.I. Stoian în zona Râmnicu – Sărat și publicate în revista de folclor „Grai și suflet” an II, p.111, 1920:

”Ce ești fat-așa jucată?/ Cum n-ai fi dacă-s bogată?/ Ce ești fată așa fudulă?/ Cum n-ai fi dacă-s chiabură?/ Ce ești fată așa de slută?/ Că n-am dat cu pudră multă. (Antologie, Lirica, 1953:201)

Psihologia meschinului a fost studiată și reprezentată în artă din cele mai vechi timpuri, de când omul a început să conștientizeze faptul că lumea este sumă de

caractere, de gândiri și de încercări a unora de a domina pe celălalt prin false manifestări de afecțiune. Afecțiunea a fost și este un mod de a se exprima a omului însă niciunul dintre noi nu ne putem da seama, dintr-un început, de ceea ce ascunde starea aceasta a interpretării prieteniei. Prietenia, care se împarte în sinceră sau din interes, a fost modul prin care unii, caracterizați ca naivi, au căzut în plasa ademenitoare a subjugării sentimentelor în interesul unuia sau altora cu interese meschine. Meschinul este foarte greu de depistat pentru că în componența sa caracterială domină moșia, interesul dezgustător al distrugerii semenului, prin orice mijloace, pentru realizarea scopului său de a supraviețui. Meschinul, pentru scopul său, se lasă de multe ori doborât în noroi, cade, se ridică, zâmbește și caută să sărute mâna care l-a împins și i-a respins dorința-i insistentă de a se apropia de persoana respectivă. El nu gândește decât mârșav să își atingă scopul. Meschini sunt și cei doi frați ai Prâslei din basmul popular românesc ”Prâslea cel voinic și merele de aur”. Într-atât de coborâtore în existența fluidă a omului este meschinăria celor doi, încât ei ajung să își trădeze fratele mai mic, în grotă zmeilor, Tărâmul Celălalt, în dorința stăpânirii împărăției tatălui lor. Existența unor astfel de interese meschine a coborât în neantul vrajbei și a chinurilor persoane ale lumii care au fost și care vor fi și de acum încolo în societățile unde gradul de cultură și credința au rămas fără importanță în evoluția lor. Să nu credeți că este o întâmplare, ci o dorință a unora care, în vremuri tulburi, asced la putere și produc grave căderi psihice ale membrilor societății prin proliferarea mediocrității. Mediocritatea este un fapt cunoscut al pseudointelectualității membrilor unei societăți. Nu ne-am propus, în această lucrare, să analizăm doar situații în sens declarativ, ci depreciativ, și ne vom continua cercetarea acestei stări de fapt în creațiile populare ale timpurilor istorice ale dezvoltării și evoluției societății omenești și vom studia meschinul ca produs al unei astfel de societăți în care moralitatea nu se situa pe un plan important al vieții sociale respective. Înseși împărățiile din basmele populare sau din poemele medievale demonstrează imposibilitatea expunerii unui astfel de deziderat ca acela al evitării meschinăriei, când este de vorba de obținerea unor favoruri personale sau de grup. Astfel de situații, pe care le-am putea defini ca o neputință a unora de a înțelege că atunci când se află la conducerea unor sisteme instituționale în care viața unor oameni depinde de deciziile lui, viața lor este mai presus decât orice față de funcția pe care o are, acestea le regăsim, în manifestarea lor, în creațiile literare populare, ca de exemplu, basmul popular ”Prâslea cel voinic și merele de aur”, în care vom observa toleranța nechibzuită a împăratului de a-i accepta pe cei doi fii mai mari fără să cerceteze minuțios moartea suspectă a mezinului lui. Nici când a aflat proveniența morții lui Prâslea, împăratul, puterea supremă în împărăția pe care o avea, nu a hotărât singur împotriva gravității faptei, lăsând, la latitudinea mezinului, soarta celor doi vinovați:

Atunci împăratul, supărat, chemă pe feciorii lui cei mai mari; dar ei, cum văzură pe Prâslea, o sfecliră. Iară împăratul întrebă pe Prâslea cum să-i pedepsească. Viteazul nostru zise: - Tată, eu îi iert și pedeapsa să o ia de la Dumnezeu” (Ispirescu, 2010:63)

Nu trebuie să înțelegem în atitudinea împăratului o stare de fapt a milosteniei, ci o neputință de a ști ce să facă în momentele cheie ale poziției lui de conducător. El solicită participarea mezinului de a lua decizia hotărâtoare la pedeapsa ce urma să se aplice celor doi făptași, în basm frații lui și, deci, fiii celui care trebuia să pronunțe pedeapsa, ca o slăbiciune a împăratului, o atitudine care îi minimizează poziția de conducător al obștei. Este o altă fațetă a meschinului, chiar dacă acesta ocupă, la momentul respectiv, funcția supremă de decizie într-o comunitate, pe care o afișează într-o manifestare de lipsă de atitudine, rezultat al caracterului său dominat de indecizie. Nu trebuie să vedem în basme, întotdeauna, fagurele binelui, o școală în urma căreia cititorul trebuie să vadă numai fapte bune, ci să discernem, comparând acțiuni, întâmplări, moduri de viață ale personajelor create de poporul aparent naiv al timpului în care creația literară respectivă a fost concepută: ”Teama poate fi învinsă prin curaj și autoritatea curajului stă în capacitatea noastră de a învinge teama. Curajul dezvoltă în psihicul nostru vitejia, act conștient al menirii noastre, mai bine spus a unora care știu să gândească pozitiv...” (Mureșanu, 2015:36). Să nu neglijăm modul transmiterii acestor creații literare și nici participanții creatori, cu toate manifestările lor atitudinale dominate de talent. Fiecare dintre acești creatori au adăugat acestei lucrări, care a circulat oral, până la culegerea și așezarea acesteia în pagină, din simțirile lor și din informațiile primite, adevărate sau neadevărate.

(continuare în numărul viitor)

Să privim lucrurile și prin ochii și mintea lui Montaigne

- 485 de ani de la nașterea marelui gânditor -

În frumosul castel Montaigne din Périgord se naște în iarna blândă a anului 1533 viitorul autor al celebrelor Eseuri. Educația lui Michel a fost încredințată unui pedagog german care, la îndemnul tatălui, îi vorbește numai în latină spre a putea fi asimilată ca o limbă vie. Acest lucru i-a fost de mare folos mai târziu la cunoașterea textelor din antichitatea latină. După terminarea colegiului urmează cursurile Facultății de filozofie din Bordeaux și, la dorința părinților, absolvă și dreptul la Universitatea din Toulouse. Magistrat și consilier în parlamentul din Bordeaux, devenise coleg cu faimosul La Boétie, de care avea să-l lege o prietenie pe viață. În Eseuri vom întâlni frecvent referiri la el ca și la mulți oameni de vază ai Franței din acea vreme. În calitate de parlamentar îl primește pe Carol al IX-lea cu prilejul vizitei întreprinse în regiune. Este trimis la Paris într-o misiune de pacificare în urma tulburărilor religioase din provincia Guyenne, apoi intervine în domolirea gravelor neînțelegeri dintre catolici și protestanți. În 1565 se căsătorește cu frumoasa Françoise de Chassaigne și se retrage din viața publică la castelul său din Périgord. Aici își asigură „libertatea, liniștea și răgazurile”, dedicându-se studiului și scrisului, aici traduce „Theologia naturalis sive liber creaturarum”, cartea vestitului teolog spaniol Sebondus, aici va reflecta îndelung la condiția umană și va elabora faimoasele sale Eseuri. Citește cu multă luare aminte pe Seneca, Plutarh, Guichardin, Bouchet, apoi pe Lucrețiu, Cezar, Bodin, pe Tasso, Gomara, Tacit, Platon ș.a. Supus multor insistențe, în pofida voinței sale, acceptă pentru o scurtă perioadă funcția de primar al orașului Bordeaux. Pleacă în multe călătorii la Roma, Florența, Veneția, Verona, în Elveția, Germania, Austria. Înțeleptul Montaigne meditează în liniște și tihnă, este un excelent mediator, dă sfaturi celor care i le cer, primește vizite ale unor oameni importanți între care de mai multe ori pe Navarre, devenit regele Henric al IV-lea, este primit la rândul-i de regina mamă Caterina de Medici și ducele de Guise. Eseurile sale cunosc numeroase ediții și aprecieri remarcabile. Este onorat cu titlul de „Cavaler al Ordinului Sfântul Mihail”, este bătută celebra medalie purtând deviza lui: „que sais-je?” În 1592 pleacă în ultima „călătorie”, lăsând și o ultimă însemnare: „Cea mai slăvită capodoperă a omului este viața trăită așa cum trebuie”. Iată pe scurt evocarea unei uriașe personalități.

Era o seară calmă, într-o toamnă târzie, nu mai rețin din care an, când m-am întâlnit cu o carte pe coperta căreia era imprimat Eseuri, deasupra, cu litere discrete, Montaigne. În partea de jos: Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, 1984, și mai jos: Cultură generală. Cine știe de când mă aștepta într-un colț de pe polița unui raft din biblioteca personală. Nu se poate – mi-am zis – dacă-i vorba de „cultură generală” trebuie s-o citesc, de ce să rămân mai prejos de alții? Cartea era tradusă de M. Seulescu, după ediția Essais, Bibliothèque de la „Pléiade”, Paris, 1937. Mai întâi am răsfoit-o cam neîncrezător, auzisem de Montaigne, eu citisem deja majoritatea marilor scriitori francezi. Era impusă pe vremea adolescenței mele literatura sovietică (nu rusă) dar pe cea franceză pe care o căutam cu lumânarea o citeam și la lampă și chiar la lumânare, când era cazul. Pe Montaigne l-am citit târziu, stând însă parcă la un taifas, prietenește, sincer și jovial, adevărat, mă și uimeau uneori îndreptările și mesajul lui. Am tot vorbit cu el pe îndelete, fără să mă simt prea mic, nu aveam aerul de ucenic ascultător și ocrotit cu grijă, dar eram dispus să învăț de la el căile nebătătorite ale spiritului, ale culturii. Convorbirea liniștită și cursivă făcea abstracție de epocile care ne despărteau, el, marele renescentist, îmi atrăgea elegant atenția că vremurile noastre nu se potrivesc, de aici și ideile opuse, eu, un oarecare locuitor dintr-o urbe a Moldovei, cu problemele altei epoci, de departe lipsite de drumurile care duc prin celălalt spre sine sau prin sine spre celălalt, el care dorea să fie cunoscut firesc și obișnuit, „fără silire și fătuire” pentru ca chipul-i să rămână mereu curat, pe cât „cuvința lumească” îi îngăduie, eu trăind banal și într-o criză de voință de a ieși din dezordinea înconjurătoare, după opinia cam îndrăzneată a unor contemporani de-ai mei, comandată de nu știm cine și de unde!

Facem amândoi o pauză, Montaigne retră-

gându-se în locul preferat din bibliotecă, poate pentru a medita și mai adânc asupra puterilor și deșertăciunilor omenești, asupra atitudinii în fața vieții, în ideea aflării adevărului privind rațiunea scurtei existențe pe pământ. Răgazul meu îl foloseam naiv și aproape inutil. N-am fost în stare să constat, precum cei mult mai știutori, că exaltarea, solemnitatea, orgoliul, exuberanța, chiar și patetismul de moment nu se pot transforma, nici transfigura în starea de a ieși din neputință și somnolență, nici vorbă de o modalitate inițiată spre dreapta judecată și echilibru. În timpul acesta mă gândeam că „Dumnezeu s-a născut în exil”, eram martor la ce se mai întâmplă interesant (adică la ce nu) în Iașul meu pe care oricum îl iubeam necondiționat, uneori inconștient mă bucuram la regăsirea puținelor valori uitate. Nici nu visam că eseurile montaignene aveau să mă influențeze, mult mai târziu, decisiv și iremediabil.

Vă mărturisesc că la reluarea lecturii, taifasul nostru a luat amploare, în sensul că mai mult vorbea Montaigne și eu tăceam, uneori încercând timid să deschid gura pentru a-l contrazice măcar în părțile secundare ale întinsei lui cunoașteri. Nicio șansă. Acum însă, după atâția ani de când l-am cunoscut, parcă mintea mi s-a mai limpezit și pot schița, într-o formulă mai mult sau mai puțin structurată, unele principii de conduită în viață regăsite în adâncile lui Eseuri. Care sunt acestea? Concis: Pentru a scăpa de iluzii fals consolatoare omul poate fi moral rezistent, centrat pe firești însușiri naturale utilizate cu simțul măsurii și demnitate, fără orgolii vane. Fluxul și refluxul imprevizibil al asocierii și disocierii ideilor, dacă le are, rămân ca o carte de căpătâi pentru a se înfățișa pe sine într-un prezent care conține și viitorul. Înțelepciunea, dacă o obține, să vină meditativ-lucidă asupra condiției umane pentru a o canaliza spre bine. Montaigne consideră că toate operele omenești sunt supuse erorilor, nu pot exista instanțe supreme de legitimitate, plasate deasupra adevărului, oricum neștiut sau știut în întregime. Umanismul filozofic modern (ce presimțiri de oracol încă din epoca lui!) ar consta în descătușarea gândirii creatoare și a spiritului critic. Independența de gândire, metaforic, ar trebui să fie asemenea albinei care culege din floare în floare mierea oferind-o altora. Omul mereu să se întrebe cum să procedeze ca bucuria să-i coboare în adâncul inimii lui pentru a genera sentimente plăcute și spiritul tolerant, neexclusivist, atunci poate exprima evoluția lină, echilibrată.

În gândirea lui Montaigne, natura, a cărei imagine este regăsită citind în ea ca într-o carte, cere a fi respectată ca pe o lege supremă. Notre mère nature ne ajută să înțelegem că oamenii nu sunt decât niște puncte imperceptibile, ocupând doar locul ce li se cuvine în ansamblul universului și nimic mai mult. Filipica lui eseistică nu a fost gândită la adresa rațiunii limitate, ci a trufiei ei, nu la temeiuri cât de cât convingătoare, cât la îndoiala că adevărul tău nu este absolut și nici morala ta absolută. Valorile morale nu sunt numai „dinoace de om” și nici „dincolo de om” în misterioasa lume ideală. Și conchide pe cât de simplu, pe atât de veridic: „Binele și răul nostru nu atârnă decât de noi”. Fac o pauză de respirație adâncă. Între timp am aflat de existența monografiei scrisă de Alice Voinescu – Montaigne (București, 1936) din care descoperim încă multe reflecții, gânduri, fapte, interpretări. Îmi dau seama că pledoaria lui Montaigne este în esență cea a înțele-

gerii lucide a limitelor condiției umane, semnificația ei devine demitizantă și iconoclastă. Aceste temeinice principii montaignene au anticipat cu trei secole înainte ideea riguros argumentată de ceea ce se va numi ulterior axiologie.

Meditațiile înțeleptului retras în castelul său de la Périgord, izolat de numeroasele conflicte religioase într-o Franță bulversată, rămân și azi sau mai ales azi aproape de noi pentru că întrețin interesul maxim pentru umanism, cultură, carte. Ca orice capodoperă, Eseurile îndeamnă la un alt mod de percepție și înțelegere și parcă vedem cu alți ochi, mai limpezi, senini, pașnici, lumea din jurul nostru. Mai mult, și duhul locului e sesizat cum se cuvine, îl simți ca pe un suflu năvalnic, ca pe un bun dăruit în care te bucuri de bucuria altuia. Ajunsesem cu lectura la ultimele pagini când, mi-am zis: a venit și clipa curajului meu. Numai că în clipa următoare n-am mai îndrăznit nimic în fața celui apreciat până și de luministii veacului al XIX-lea. Era cât pe ce să-i spun că, după atâția secolii scurși, niște cărturari români i-au confirmat ideile, i-au augmentat convingerile asupra vieții și culturii. Ar fi fost de prisos probabil, nici nu știu dacă auzise în vremea lui de unele scrieri și personaje trăitoare în zona țărilor est-europene, inclusiv în România. Important este că un Constantin Noica, Dinu Pillat, Sergiu Al-Gheorghe sau N. Steinhardt au reflectat și ei asupra dozării severității cu înțelepciunea și armonia prin intuiții și studii râvnitoare.

Și cum s-ar putea vedea o Cetate cu oamenii ei, cu tezaurul său cultural și prin ochii și gândirea lui Michel de Montaigne? Poate prin prisma principiilor lui, poate prin filtrul unor abstracții și realități, împărțind în același timp și opiniile altora, potrivit cărora fenomenul cultural trebuie tratat grav și onto-

logic. Pornim de la statutul Bibliopolisului într-o „examinare” obiectiv-subiectivă, cu impresii, sensibilități, pasiuni, cu evaluări, distanțări, dorințe, amintiri și iluzii. Arta și cultura, după Lucian Blaga, dobândesc o autoritate, un hieratism, chiar o sacralitate prin faptul că ne oferă modalitatea de a încerca descifrarea tainelor din spațiul în care existăm. Și noi vrem să aflăm încă din tainele nepătrunse sau neînțelese ale Iașului dintotdeauna. Similitudinile conexiunilor pe subiecte atât de diferite aparent (întâlnite în Eseuri) îmi par nu numai frapante, îmi par chiar ciudate prin nuanțele, accentele, asemănările care se repetă istoric și metafizic, într-o filozofie agreată la rând de antici, renescentiști, clasici și moderni. Oare gândurile

trăiesc, mor, reînvie, se transmit miraculos și se regăsesc din veac în veac sau la răspântia lor? De ce prin ochii și mintea lui Montaigne? Iașul ca Bibliopolis și nu numai, văzut și prin alții (ochii mei or suferi de miopie și neuronii de prea mult subiectivism) își va păstra proporțiile reale, oamenii, cultura, natura, palatele, monumentele, statuile, străzile, formele și culorile în toată splendoarea lor sau în mijlocul vicisitudinilor istoriei nu vor căpăta grandoare decât în măsura pe care o merită. De la agonie la extaz, neacceptând voit și drumul invers. Ne vom arunca privirile și în manieră montaigneană, tînuite asupra Cetății surprinzând-o când tristă și veselă, lirică și dramatică, când cuprinsă de strălucirea solară sau acoperită de vălul nopții. În orice ipostază ar fi, o acceptăm și o îndrăgim fără rezerve. Amintirile rămân fie și ca niște slabe umbre închise între copertile unei cărți.

Dana ȚABREA

caleidoscop teatral

Rolul terapeutic al artei: Visând glasuri

Visând glasuri este un spectacol transparent, emoționant, având multiple mize, printre care: crearea unei punți emoționale empatice între mai mici sau mai mari spectatori și lumea copiilor cu deficiențe de auz și, prin extrapolare, încercarea de a-l înțelege pe celălalt, oricât de diferit; folosirea limbajului semnelor pe scenă și nevoia de a conferi teatrului o funcție cultural-educativă și terapeutică. Rolul artei este acela de a vindeca sufletul, pe cel al micilor performeri care transpun perspectiva lor asupra lumii prin semne cărora li se adaugă mijloacele artistice (imagini sugestive, având uneori funcție de simboluri și sound plastic), dar și pe cel al spectatorilor care devin părtași, prin propriile neîmpliniri, absențe, diferențe etc., la lumea celor izolați de restul prin anumite deficiențe senzoriale, compensând prin dezvoltarea altor abilități, sensibilități și simțuri.

Structurat foarte precis, *frame* după *frame*, cu dublă proiecție mai întâi pe cortina intermediară transparentă, separând lumea celor cu deficiențe (sau, generalizând, doar altfel) de restul (prin această distanțare de public, impactul emoțional se dublează în mod paradoxal) și mai apoi pe fundal (încercând să simuleze efectul 3D), spectacolul este tehnic impecabil. Copiii se descurcă admirabil, drept urmare și dovadă a unor exerciții serioase. Spectacolul dovedește că s-a lucrat considerabil și în ceea ce privește sincronizarea între elementele din care se compune (image video, textul proiectat spre buza scenei, semn, sunet). Cu atât mai mult sunt de lăudat copiii cu cât ei nu au imaginea întregului spectacol din care fac parte. Iar spectatorul non-empatic va trebui să facă un efort mare de imaginație pentru a putea înțelege cu adevărat cum e să visezi că s-ar putea inventa o nouă silabă sau o literă (un semn) care să cuprindă în ea întregul sunetelor și al senzațiilor produse de scârțâitul zăpezii sau care să redea sunetul interjecțiilor, bunăoară al celui *cra* (lăitmotivul ciorii).

Prin monologurile pe care le construiește și pe care copiii, asistați de actrița Claudia Stühler le redau prin semne, Lavinia Braniște reușește să surprindă foarte bine următoarea idee: în cazul persoanelor care au un deficit în ceea ce privește unul dintre simțuri (vizual, auditiv, tactil, olfactiv, gustativ) se dezvoltă mai mult celelalte. E celebru deja cazul pictorului John Bramblitt care a început să picteze după ce și-a pierdut vederea la 20 de ani. Pictura a fost în cazul său o terapie, ajutându-l să treacă peste un moment dificil al vieții lui. John Bramblitt folosește *puffy paint*, un fel de vopsea în relief, cu o textură ce poate fi simțită tactil. Deosebește culorile prin diferența de textură dintre vopsele. În cazul său, simțul tactil îl suplinește pe cel vizual, memoria și imaginația s-au dezvoltat foarte mult, în mod compensatoriu. Situația expusă e de regăsit în cazul oricărei deficiențe de ordin senzorial sau fizic, înăscută sau dobândită. Cazul Anitei Hollander este surprinzător pentru lumea teatrului.

Anita Hollander este o actriță activă deși nu are decât un picior. Și-a pierdut un picior în 1977 pentru că a avut cancer. Mai mult, un personaj feminin a fost special inventat pentru ea în spectacolul intitulat *Still Standing*. Iar exemplele ar putea continua. Cu mențiunea că Nicoleta Lefter valorifică tot lirismul și imaginația de care dau dovadă persoanele cu deficiențe de auz aflate în postura de a construi o lume a sunetelor mute care nu se aud, dar sunt colorate, au gust, miros etc. Pe lângă dezvoltarea unor simțuri compensatorii, sensibilitatea celor doi copii e neobișnuită, lucru care reiese din metaforele puse în joc, având un foarte mare impact emoțional asupra publicului.

Spre deosebire de exemplele date mai sus, în care e vorba de a suplini o deficiență de alt ordin decât cea avută în vedere în spectacolul Nicoletei Lefter, aceasta din urmă procedează oarecum paradoxal: întregul scenic e compus din imagini, simboluri, text, SUNET, metaforă, poezie și foarte multă candoare, iar cei doi copii cu deficiențe de auz nu au acces la acest univers scenic în întregul său, mai întâi ca performeri în spectacol și în al doilea rând pentru că latura sonoră le e inaccesibilă (din acest motiv s-a introdus momentul ce simulează filmul mut, cu fugărirea și prinderea bilei de lumină proiectate cortina intermediară, ce crește de la foarte mare și descrește până la punctiform). În acest din urmă sens, spectacolul dă foarte mult de gândit celui ce are acces la întreg și poate empatiza cu celălalt. Poate și mai mult ar da de gândit un spectacol despre/ pentru copiii sau persoanele cu deficiențe de vedere (în acest caz însuși conceptul punând mari probleme, simțul vizual fiind considerat esențial în teatru).

În concordanță cu exemplele și cu ideea de Lavinia Braniște, Nicoleta Lefter îi prinde pe cei doi copii cu deficiențe de auz într-un spectacol care reprezintă în același timp evocarea vie a universului lor particular, o lume definită printr-o mare absență (cea a sunetului) și de multe alte prezențe care vin să suplinească respectiva absență (visuri, vise, coșmaruri, speranțe sau temeri, senzații

compensatorii exacerbate, imaginație și metaforă). Emblematică pentru lumea persoanelor având o deficiență de un anume fel e senzația de clausturare într-un spațiu fără ieșire: "Sunt copaci de jur împrejur și nu pot să ies dintre ei" (repetitiv). Marginalizarea, autismul

inevitabil rezultat din separarea de ceilalți, din faptul că sunt altfel conduc la asemenea senzații de însingurare extremă. Cortina intermediară de proiecție în spatele căreia stau performerii în cea mai mare parte a timpului și metafora grațiilor sunt cele mai reușite modalități de a atinge miza principală a

spectacolului: încercarea de a empatiza cu alteritatea în diferența sa și cu semenul, respectându-i faptul că e altfel decât ceilalți prin ceva anume, oricare ar fi acel ceva, deficiență de auz în cazul de față. Simbolul păsării albastre din final e perfect pentru a sugera deschiderea aripilor imaginației, dezvăluind o lume încărcată de lumină, culoare și metaforă, deși mută. E un simbol al speranței.

Nicoleta Lefter nu e la primul proiect prin care testează limitele ființei umane în diferența ei. E performer în *Refracție*, un proiect despre copiii cu autism, realizat împreună cu coregrafa Silvia Călin (cu care a mai lucrat la *Aleargă*) luând ca punct de plecare cartea Anei Dragu, *Măini cuminți. Copilul meu autist*. Actrița empatică și inteligentă se îndreaptă acum spre zona conceperii și (să sperăm că treptat) spre cea a realizării de spectacol (regizorală) având, după cum am văzut, mize multiple ce vin în întâmpinarea temelor de interes în plan nu doar european, ci și mondial. Dintre acestea, consider rolul terapeutic al artei teatrale a fi de departe cea mai importantă, chestiune la care m-am referit și mă voi referi mai în detaliu și cu alte prilejuri.

(*Visând glasuri*, monologuri de Lavinia Braniște, versuri: Ted Hughes, concept: Nicoleta Lefter, video artist: Paul Mureșan, sound design: Claudiu Urse, cu Claudia Stühler, Raluca Maria Șerbu și Emanuel Furdul – elevi Centrul Școlar de Educație Incluzivă, nr. 2, Sibiu, Claudiu Urse, Nicoleta Lefter/Paul Bondane, Teatrul pentru Copii și Tineret *Gong* din Sibiu, premiera: 27 martie 2018)

distanța focală

Ioan RĂDUCEA

Tăișuri din vis

Deși Carmen-Gabriela Gîțlan a absolvit Universitatea de Arte „George Enescu”, secția pictură (clasa Corneliu Ionescu) în 1999, numele său apare în asociere cu arta mai cu seamă după anul 2014. Poate mai cunoscută la Chișinău, unde expune frecvent și i se publică mai multe cataloage și lucrări în albume, decât la Iași (cu toate că este membră a filialei locale a UAP), artista a propus, în perioada 20-30 martie 2018, la Galeriile „Victoria”, o a treia expoziție personală, intitulată *Pentru tine*. „Coordonată” (în sensul de curatoriată) de Carmen Sîrbu și vernisată de Constantin Tofan, în calitatea sa de vicepreședinte al filialei UAP dar și de profesor îndrumător (în 2017 lansa și primul album personal al fostei sale studente), expoziția solicită, cu o vehementă candoare, participarea la o lume de neliniști și expansiuni interioare, care pare să confirme o opțiune definitivă pentru non-figurativ.

Lucrările mai vechi lasă să se ghicească unele

dintre motivele inițiale: o casă la țară (*Meleag natal*), o colonadă, siluete arboricole, însă în locul lor se impun, ca mai importante, reperele ideatice personale, refuzate de cuvînt și totuși structurante în fluiditatea lor. Teribila perspectivă a întâlnirii cu sine, în apele înșelătoare de imagini, duce la o cumplită zbatere în cleștele esențializării expresiei, astfel că structurile care rezultă țin de un spectacol, bine calculat, al ilustrării virtualului. Iese în evidență o bună stăpînire a acestei gramatici a non-figurației, pe care o exersau și Rothko și Malevici și Piet Mondrian – creatori din toate școlile picturale, dar și din toate artele, odată porniți pe acest drum, traversează aceleași puncte obligatorii de trecere. Chiar și Jackson Pollock îi este artistei însoțitor, pentru că ilustrativul după care aleargă gîndul său pare să se consume în actul facerii lui. El pare a fi înțepenit în formule plastice cît se poate de elegante în rigoarea lor, care angajează,

în ciuda aparentului desfrîu coloristic, doar anumite zone – ca și în arta populară românească. Înțelegem astfel că precizările cromatice, distribuite deseori surprinzător în spațiul plastic – de regulă unul extins, aproape de formula de panou care umple peretele – au și rolul de patetică invocare a reperelor realului, în actul transfigurării lor.

Multiplele rezonanțe tonale, purtate uneori către luxuriante policromii, se angajează într-adevăr într-o superioară poezie, în sensul că aspiră la aproximarea inimaginabilei drame a creației *ex nihilo*. Căutarea acestui reper sacru, de rigoare pentru orice creator, impune o ținută clasică, la care se obligă și artista, în ciuda faptului că își potrivește provocator exuberantul său veșmînt, atît de sfîșiat în tăișurile autoanalizei.

Alexandru-Radu PETRESCU

arte

Lucian Pintilie¹ sau Obsesia nevrotică a grotescului

„Grotescul este destinul privirii mele”
Lucian Pintilie

Revizorul, Pescărușul, Orestia, Rața sălbatică, Astă seară se improvizează, Tartuffe, Livada cu vișini, Trei surori, Viitorul e în ouă, Jaques sau Supunerea, Reconstituirea, De ce trag clopoțele, Mitică?, Balanța, Teminus Paradis, Carmen, Turandot, Flautul fermecat, Rigoletto ...

... și acestea sunt doar o parte din creația regizorului. Mărturisesc că la baza „anatomiei” se găsește *bricabrac*-ul său, un veritabil manual de confesiune, o autobiografie burlescă presărată cu pedanterii carnavalești și penitente, volum din care voi cita propriile... ziceri. Însăși modalitatea narativă de a se autoexpune urmează anarhismul unei dematerializări – prin respingere – a realității. El nu încearcă nici o clipă să se justifice sau să propună/impună propriul stil, eliberat de dogme și prejudecăți, cu un curaj debordant de a „răsturna” percepția patetică și ideatică asupra lumii. El este și gata. A fost și prima impresie, izbitoare de altfel, încercînd să-l percep pe Pintilie de pe coperta *bricabrac*-ului; un bătrîn cu o privire adâncă, ironică, scrutătoare și totuși blândă, ascunsă în spatele țevii de pușcă, cu lunetă și un alt Pintilie de pe coperta finală, o ceață parcă dintr-o altă lume, impasibil ca o părere, o amintire ferecată bine în propria-i existență.

„A p p r é h e n - s i o n s de la réalité” du Pintilie?

Un observator violent al realității mizere pe care, de cele mai multe ori, ne ferim a o recunoaște, amprentă directă lăsată asupra propriilor „realizări” (după cum le numea el). O obiectivitate nedisimulată în jocuri estetice sau clișeistice propunând fața grotescă a existenței, o „reprezentare exactă a vieții – [...] scopul suprem al realizărilor mele”. Nici măcar nu caută să-i „interpreteze” sau să-i „traducă” pe Cehov, Ionesco, Gogol, Mozart, Bizet sau Puccini, sau pe alții; nu face decât să elimine din aceștia, rînd pe rînd, ideaticul, sublimul, poeticul sau senzualul, aducându-ne astfel în fața ochilor „condiția unei normalități alienate” – sperînd în destinul pasager al acesteia.

Încă de la filmul *Reconstituirea* (1969), discursul regizorului „malițios, cinic, ne introduce în infernul românesc, moral și spiritual, în labirintul bășcăliei, variantă specific românească și degradată a spiritului balcanic. [...] o epopee, o frescă a infernului moral și spiritual românesc”, după cum observa teatrologul Mircea Dumitrescu. Recidivează după mai bine de 10 ani (1981) în film, propunând *De ce trag clopoțele, Mitică?*, „o incintă în care vietăți cu chip uman, într-o explozie anarhică a instinctelor, a glandelor, se devorează reciproc. Incapabili să vorbească, ei mai mult gesticulează, mârâie, urlă. Stările, reacțiile, atitudinile lor sunt specifice bășcăliei, adică unei confuzii generalizate, unei lipse de orizont, unei colcăiri în deriziune, unei dispersări, unei isterii explozive, unor acceptări sau refuzuri la nivelul epidermei. Sub alt aspect, apare aici motivul lumii ca spectacol, în ton grotesc, cu elemente de suprarealism și expresionism. Un film sumbru despre eșec, despre deriziune, despre existența larvară.” (*bricabrac*, p.357).

El însuși caracteriza satisfăcut cea de-a treia reprezentare a spectacolului *Revizorul* de la Teatrul Bulandra din 1972 ca reprezentînd „câteva ore de anarhie (bine controlate) de care poate că era nevoie [...], o încăpățănare vizionară a unui copil

idiot, care [...] fixa pentru câteva ore o altă regulă a jocului, regula carnavalului.” (*bricabrac*, p. 27).

Același burlesc pe care îl întâlnim și în *Tartuffe* – Minneapolis, 1985 – o explozivă bufonadă radical excentrică despre depravare și decadentă. „*Tartuffe* la Tyrone Guthrie Theater; cea mai îndrăzneată, cea mai scandalosă și cea mai încântătoare punere în scenă a unei comedii de Molière pe care am văzut-o vreodată în partea asta a lumii. Pulsează de o nebunie demnă de Marat-Sade, îmbinată cu sexualitatea unei reviste pornografice perverse și cu o impresionantă viziune despre putere, pe care însuși Machiavelli ar invidia-o”

(*Revista22*). „Pintilie ne șochează pe mai multe planuri. Primul și cel mai direct este cel pur fizic și teatral, unde regizorul folosește toate armele - comedia bufă, căzăturile în popou, efectele comice prin acțiune, echivocul, găfăielile excitate, jocul dus până la limita isteriei. Unele dintre ele sunt nerușinate și absolut toate sunt minunate, stilul comic este forțat până se apropie de limita pericolului, un teatru care transcende scandalosul încât devine de-a dreptul amețitor. În celebra scenă a seducerii, când ea îi opune rezistență, *Tartuffe* îl cheamă pe servitorul său Laurent, un tânăr armăsar, să o mângâie, să o dezmierde și să o seducă, ceea ce face cu atât de mult succes încât Elmire ajunge chiar să-i facă semn soțului ascuns sub masă să nu iasă prea curînd. Este limpede că și ea a căzut pradă puterii lui *Tartuffe* (Mike Steele, *Minneapolis Star and Tribune*, august 1984, în *bricabrac*, p. 198).

Exact tonurile în care propune scenic și variantele operelor pe care le montează: *Rigoletto* de Verdi și *Carmen* de Bizet, complet diferite de ceea ce melomani au apreciat la montările unor clasici ai genului ca Franco Zeffirelli și Jean Pierre Ponnelle, regizori care și-au „supus” muzicii viziunile, „supunere” care, pentru ei cel puțin, semnifica singura posibilitate de a imagina adevăruri umane dezgolate de forțări teatrale false. Dacă cei doi au imaginat, în general, spații deschise în care personajele, aparent, își puteau alege și hotărî singure destinul, în montările lui Pintilie personajele sunt condamnate din start unei existențe larvare. El imaginează spații închise (probabil o aluzie la cercul și spirala brookiană?) încărcate de pedanterii circărești, lumea creată devenind de fapt un circ mizer și degradant, puternic sexualizat (mai ales în opera verdiană). Regizorul se simte dator să părăsească „discuția gravă

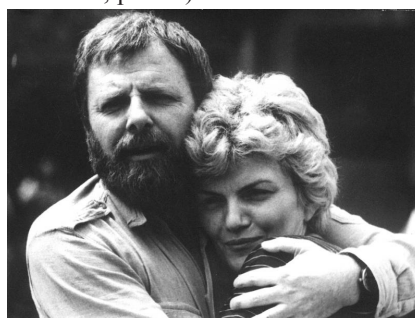
în jurul condiției umane” (regizorul Radu Penciulescu în *Contemporanul*/11.09.1970), arătînd-o în deplinătatea goliciunii sale primare, animalice.

Este chiar punctul de plecare al montării *Turandot*-ului lui Puccini la Théâtre National de Chaillot din Paris în 1974. Ideea construirii spectacolului a pornit, după cum mărturisește Pintilie, avînd la bază nevoia de spălare a retinei de dogme, de prejudecăți (teatrale, bineînțeles), prin „șocul ABERAȚIEI” (*bricabrac*, p. 60). E drept că din opera pucciniană abia dacă se mai întrezăresc câteva frînturi (fragmentele enigmelor). O montare „mutant” care dezgolește de mit toată legenda, ancorînd-o într-o metafizică a grobianismului. Un „mit” al mahalalei românești azvîrlit și acesta într-o deriziune fatidică. Citez una dintre cronicile acestui spectacol care mi se pare a îngloba cel mai bine șocul produs de această „realizare”, cronică inserată de regizor în aceeași „carte fără un proiect precis”, după cum își caracteriza singur *bricabrac*-ul:

„Delirant, nebunesc, kitch, sublim, divagant, halucinant, snob, grandios – ar fi nevoie de toate adjectivele francezei – și de alte calificative pe deasupra – pentru a putea descrie această *Turandot*... [...] Aici, Pintilie a reușit un adevărat tur de forță al echilibrului în dezechilibru.” (P.J.Rémy în *bricabrac*, p. 74). Cu alte cuvinte, Pintilie a reușit să echilibreze un dezechilibru existent, un dezechilibru creat de Pintilie pentru a avea apoi ce „re-echilibra”. În „realizarea” lui Pintilie, *Turandot* îl omoară pe Calaf, în viziunea regizorului opera lui Puccini exprimînd cel mai bine pentru *Turandot* „aspectul «isteric» al intrigii” (*bricabrac*, p. 81).

Una dintre trăsăturile caracteristice stilului regizorului, purtat ca și dominantă a producțiilor sale, este tocmai spiritul anarhic de la care pornește în dezvoltarea spectacolului; o exacerbare a revoltei împotriva oricărei dogme sau forme atât artistice, cât și sociale. Imaginile lumii lui Pintilie apar astfel în plenitudinea desfășurării unor destine menite a fi de la început supuse nevroticului, obsesiei și delirului, construind o lume în care mitocănia, fătărnicia, abjecția și ipocrizia devin atribute onorabile, *monșeri*(!); desfrîul, macabru și suburbanul sunt o realitate a normalității, o atmosferă sufocantă și monstruoasă în același timp. „Lumea respectivă urlă [...], bombăne, horecăie, plînge cu sughituri, blestemă răgușit!” (Alex. Leo Șerban în *Contrapunct*/19.X. 1990) O lume a oglinzilor deformabile răsturnate în ele însele (o altă obsesie a lui Pintilie), o ficțiune apocaliptică (am zice noi), a răsturnării realității prin reconstrucția ei în monstruozitate.

Un singur fapt mă mai frămîntă acum, la tristul ultim gong pentru maestrul Lucian Pintilie: „Appréhensions de la réalité” du Pintilie?... o fi fost dezechilibru sau doar o reprezentare a unei realități din ce în ce mai palpabile?

1. După absolvirea Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică din București montează, la Teatrul Bulandra, spectacole precum: *Copiii soarelui* (1961), *Proștii sub clar de lună* (1962), *Cezar și Cleopatra* (1963), *Biedermann și incendiatorii* (1964), *Înima mea e pe înălțimi* (1964), *D’ale carnavalului* (1966), *Livada cu vișini* (1967), *Revizorul* (1972), precum și două filme de lung metraj: *Duminica la ora 6 și Reconstituirea*. Plecat din România, montează în diverse teatre ca: Theatre National de Chaillot din Paris: *Turandot* (1974); Theatre de la Ville din Paris: *Pescărușul* (1975), *Biedermann și incendiatorii* (1976), *Jacques sau Supunerea și Viitorul e în ouă* (1977), *Cei din urmă* (1978), *Trei surori* (1979), *Rața sălbatică* (1981), *Azilul de noapte* (1983), *Arden din Kent* (1984), *Astă seară se improvizează* (1987), *Trebuie să trecem prin nori* (1988), *Dansul morții* (1990); Guthrie Theater din Minneapolis: *Pescărușul* (1983), *Tartuffe* (1984), *Rața sălbatică* (1988); Arena Stage din Washington: *Tartuffe* (1985), *Rața sălbatică* (1986), *Livada cu vișini* (1988). Abordează și regia de operă la: Festivalul de la Avignon: *Orestia* (1979); Festivalul de la Aix-en-Provence: *Die Zauberflöte* (1980), Welsh National Opera din Cardiff: *Rigoletto* (1985), *Carmen* (1986)

Victor DURNEA

Scurt istoric al Parlamentului Marghiloman

Dizolvarea Parlamentului liberal din 1914 și organizarea alegerilor anticipate

În practica politică românească era de mult înțetățenit obiceiul ca, în cazul unei crize de guvern intervenite înainte de derularea ciclului parlamentar complet (de patru ani), criză ce se rezolva cel mai adesea prin celebra „rotativă”, adică prin numirea unui prim-ministru din alt partid decât cel ce se afla la cârmă, acesta să dizolve de îndată Adunările Legiuitoare existente (ostile lui, în principiu) și să organizeze noi alegeri, anticipate, pe care, fără excepție, le și câștiga formațiunea sa.

Era, deci, de așteptat ca și Alexandru Marghiloman să procedeze la fel, după ce, în urma demisiei generalului Alexandru Averescu, la sfârșitul lunii februarie 1918, Regele Ferdinand îi încredințează formarea noului guvern, ce trebuia să continue tratativele cu Puterile Centrale în vederea încheierii păcii. De altfel, liderul conservator rămas în Bucureștiul ocupat de armatele inamice s-a și asigurat în acest sens, făcând din instalarea propriului parlament o condiție *sine qua non* a acceptării mandatului, condiție pe care Regele a acceptat-o¹. De data aceasta exista însă un impediment aproape de netrecut, întrucât parlamentul în exercițiu, ales în mai 1914, în care liberalii și aliații lor, conservatorii „takiști” și cei „rătăciți” (foștii partizani ai lui N. Filipescu), aveau majoritatea absolută, era în fapt Adunare Constituantă și, ca atare, nu putea fi dizolvat înainte de a-și fi încheiat mandatul, acela de a fi modificat Constituția țării. Așa se face că Alexandru Marghiloman a trebuit să aștepte aproape o lună până să poată forța lucrurile. Un impuls în aceasta a venit din faptul că tratativele se apropiu de finalizare² și era nevoie de un parlament (prietenos) pentru a ratifica tratatul de pace, dar și pentru votarea altor legi impuse de acela.

Cu destulă întârziere o parte din ziarele ieșene informează asupra acestor demersuri. Astfel, „Acțiunea română”, în 28 aprilie 1918, „Timpul”, a doua zi, apoi „Mișcarea” etc. anunțau că „Monitorul Oficial” a publicat decretul regal (datat 15 aprilie 1918!) privitor la dizolvarea Parlamentului, precum și la datele la care vor avea loc alegerile și, de asemenea, la aceea a convocării noilor Adunări legiuitoare – 4 iunie 1918. Cel dintâi ziar găzduia și scrisoarea adresată Regelui, prin care toți miniștrii guvernului Marghiloman³ motivau actul politic cu pricina. În document, după ce se amintea „necesitatea de a supune unei grabnice ratificări Tratatul de pace”, se arăta că „Parlamentul actual [nu e] în număr pentru a putea lua deciziunile legale, după cum s-a dovedit în două rânduri”. Se subînțelegea că Senatul și Camera fuseseră convocate de două ori, dar ședințele nu putuseră avea loc din cauza lipsei quorumului⁴. Miniștrii mai declarau că preconizata dizolvare „nu implică [...] renunțarea la repede înăfptuire a unor reforme agrare și electorale, care necesitasese deja convocarea unei Constituante”, cu alte cuvinte își luau angajamentul de a îndeplini misiunea Constituantei din 1914.

Actul politic a fost condamnat cu vehemență (firește, cea îngăduită de cenzură) de Partidul Național Liberal și de Partidul Conservator-Democrat, precum și de facțiunea conservatoare ieșeană de sub conducerea lui Dim. Greceanu, în organele lor de presă⁵, toate trei formațiunile acuzând grava încălcare a Constituției. Era invocată, de asemenea, imposibilitatea desfășurării unor alegeri libere, corecte, atâtă vreme cât pe mai mult de jumătate din teritoriul țării se aflau forțe armate străine (de ocupație) și o bună parte a populației de acolo se afla refugiată în Moldova. Toate trei formațiunile anunțau totodată că nu vor participa la alegeri, adică nu vor nominaliza candidați și, în același timp, vor recomanda membrilor să nu meargă la urne. Același anunț îl făcea și N. Iorga, director al ziarului „Neamul românesc”, care, deși nu mai era președinte de partid, avea numeroși partizani⁶. Și foarte popularul general Alexandru Averescu anunța că formațiunea în fruntea căreia se afla, Liga Poporului, în curs de organizare, nu va participa ca atare, dar că el și câțiva tovarăși ai săi vor candida ca independenți.

În condiții normale, un astfel de boicot ar fi avut urmări considerabile. Acum, însă, partidul aflat la guvernare a putut face practic abstracție de el, întrucât, fără doar și poate, avea certitudinea că opinia publică largă nutrea oarecare aversiune față de partidele liberal și conservator-democrat, care gestionaseră situația până atunci⁷, și că oportunismul, mereu substanțial în rândul alegătorilor români, găsisse teren favorabil pentru o proliferare rapidă⁸.

Conform decretului menționat, alegerile au fost programate să aibă loc în zilele de 19 și 21 mai, pentru Senat, în 20 mai, pentru colegiul universitar, și în 20 mai, 25 mai și 27 mai, pentru Cameră (Adunarea Deputaților). Pentru a suplini într-un fel absența partidelor opoziției, dar, desigur, și având la dispoziție un număr de locuri libere (ce se acordau, de obicei, adversarilor conform unei legi nescrise – „cadoul” guvernului, în fond, însă, embrionul pentru viitoarea „reprezentare a minorităților”), Alexandru Marghiloman a impus partidului său să nu opună contracandidați cătorva independenți. Așa s-a procedat în cazul miniștrilor basarabeni Daniel Ciugureanu și Ion Inculeț, primul candidând la colegiul I deputați din Iași, cel de-al doilea la colegiul II din Huși. Și, de asemenea, în cazul directorului ziarului „Lumina” și al mai multora dintre fideli săi, așa-numiții „poporaniști”, care își însușiseră programul lui⁹, între care se numărau scriitorul D.D. Patrașcanu, ziaristul I. Teodorescu, moșierul buzoian I. Simionescu-Râmniceanu, directorul de bancă piteștean Gr. Coandă și prof. N. Botez. Mai mult chiar, cum aflăm din ziarul „Opinia”, candidații ce nu erau membri ai Partidului Conservator, dar erau agreeți de acesta, au fost primiți pe lista acestuia, care avea ca semn distinctiv „steagul”.

Cât privește activitatea preelectorală, aceasta a fost extrem de redusă. Presa a informat despre o „mare întrunire a clubului conservator din Capitală”¹⁰ și o alta ținută la Bârlad, la ambele participând președintele partidului conservator, prim-ministrul Al. Marghiloman. Și la Iași, în localul unei școli primare (din Nicolina), a avut loc o întrunire electorală „comună”, cu participarea celor admiși pe lista conservatoare, cu semnul „steagului”¹¹. Evident, propagandă pentru candidați au făcut organele de presă marghilomaniste – „Steagul” și „Iașul”, la care s-a adăugat „Opinia”, ziarul aliatului A.A. Bădărău, și „Acțiunea română”, al lui Ion D. Nicolau. La București „Lumina” s-a mărginit să promoveze cu insistență candidatura lui C. Stere, a cărui alegere în vechea Capitală și în cea nouă, la Iași, întrucât era președinte al Sfătului Țării, ar fi avut o valoare simbolică, de ratificare a actului de la 27 Martie 1918.

E posibil ca în unele din orașele moldovenești (Bacău, Piatra Neamț, Botoșani, Galați etc.) să fi apărut unele eșemeride *ad hoc*, scoase poate și de unii candidați independenți. În sfârșit, în primele ședințe parlamentare, consacrate validării aleșilor, au fost făcute comunicări asupra unor aspecte negative ale desfășurării campaniei electorale (implicarea administrației și a forțelor de ordine, folosirea unor sloganuri mincinoase etc.). În totul, însă, competiția politică a fost de slabă intensitate.

La alegeri, la toate colegiile, fie de Senat, fie de Cameră, s-au prezentat în genere mai puțin de jumătate din alegătorii înscrși în liste. Astfel, potrivit totalizărilor făcute de cotidianul „Evenimentul”, la colegiul I Senat, în 26 de orașe, din 13.793 alegători înscrși, au votat 6.420; iar la colegiul II, din 14.225, au votat 6.761. La fel, la colegiul I Cameră, din 11.934 înscrși, au votat 6.151. (Ce-i drept, listele cu alegători erau cele din 1916, neputând fi actualizate în timp util. E de presupus că mulți alegători decedaseră pe front ori erau în prizonierat, ori se refugiaseră în Moldova, ori peste graniță. Însă și abținerea liberalilor și a „takiștilor” va fi contribuit substanțial.)

Componenta Adunărilor Legiuitoare

În circumstanțele date, Partidul Conservator condus de Alexandru Marghiloman a reputat o victorie clară în alegeri, care-i asigura o majoritate mai mult decât confortabilă în ambele Camere. Însă, neîndoielnic, calitatea acestei majorități era inferioară celei din vremea guvernărilor P.P. Carp – Titu Maiorescu (din 1910-1913). În grupul deputaților conservatori se remarcă astfel, în afara lui Al. Marghiloman însuși și a lui C.C. Arion, prof. C. Meissner (ales președinte al Camerei), Lascăr Antoniu, prof. Gh. Lascăr, prof. univ. Ion Petrovici, arhitect I.D. Berindei, Gr.C. Cantacuzino (fiul „Nababului”), C. Budișteanu, C. Dristorian, C. Maltezeanu, Al. Baranga, Dinu Stoiloian, Ioan N. Bellu, Dinu Izvoranu, Const. Negruzzi, prof. I.G. Tufescu, Scarlat Lahovary, Dinu Arion, C.N. Toneanu, C. Crupenschi, D.P. Mazilu, N. Mițescu, C.S. Fortunescu, C.A. Stoianovici, N. Lupu Kostaki jr. ș.a. Un deputat veșnic absent, și nu numai din cauza vârstei înaintate, este P.P. Carp!

În rândul independenților, care sunt mult mai puțini, se înregistrează câteva personalități marcante: generalul Alexandru Averescu, prof. univ. A.C. Cuza, prof., maior în rezervă Ion Zelea Codeanu, avocat, ofițer în rezervă Mihail Văgănescu, Gr. Trancu-Iași (reprezentant al Partidului Muncii), ziaristul gălățean I. Burbea, țărânul botoșănean David Șerpeanu (în care unii au văzut, după primele ședințe, un „nou Moș Ion Roată”), apoi cei doi miniștri basarabeni, Daniel Ciugureanu și Ion Inculeț, cărora li se alătură, la mijlocul lui august, în urma unei alegeri parțiale în Iași, și Ion Pelivan. Corp aparte face, de asemenea, „poporaniștii” – C. Stere, D.D. Patrașcanu, I. Teodorescu și I. Simionescu-Râmniceanu, care sprijină în genere guvernul, dar se orientează împotriva lui când acesta încearcă să promoveze reforme agrare și electorală într-o formă mai „temperată”.

Între cei 114 senatori, grupul conservator (marghilomanist) e foarte numeros, însă personalitățile sunt încă mai puțin vizibile decât în Adunarea Deputaților. Înregistrăm astfel pe cei din garda veche: Dem. Dobrescu (președinte), George L. Aslan, N. Cantacuzino-Pașcanu, dr. N. Bardescu, N. Budișteanu, N. Șutu, Al. Ghica, N.H. Verona, C. Bălăceanu, A. Giurgiuveanu, Gr. Goilav, Moise Pacu, Mihail Galitza, A.A. Bădărău, prof. univ. Ilie Bărbulescu, prof. univ. S. Mehedinți, apoi generali I.P. Gigărtu, A. Caraclețanu, C. Iancovescu, Vasiliu Zamfir. O achiziție prețioasă a partidului este și prof. C. Rădulescu-Motru, fost altădată „takist” și antantofil, trecut de partea învingătorului (vremelnic), deși în 1917 fusese „internat” și transportat în Bulgaria! Între independenți, medicii D. Gerota și D. Niculescu, prof. univ. ieșean Em. Riegler.

Momentele principale ale dezbaterilor din Parlamentul Marghiloman

Activitatea celor două Camere poate fi urmărită cu exactitate doar într-un interval relativ scurt, anume câtă vreme ele sânt reflectată în acele părți ale „Monitorului Oficial” ce cuprind dezbaterile. Or, dacă buletinele ce conțin dezbaterile primelor ședințe apar cu întârziere „normală”, aceasta se face ulterior tot mai mare. În cazul Adunării Deputaților, primul buletin (cu dezbaterile din prima ședință, ce a avut loc la 4 iunie 1918) se tipărește 12 zile mai târziu. Decalajul crește apoi. Ultimul buletin existent la BCU Iași, dar și la BAR, este numărul 19, cuprinzând darea de seamă asupra ședinței din 28 iunie 1918, este tipărit la 14 septembrie 1918 (așadar cu o întârziere de două luni și jumătate). Primul buletin al dezbaterilor de la Senat reflectând ședința din 4 iunie, e tipărit la 13 iunie. Ultimul existent la BAR, nr. 17, cu ședința din 10 iulie, e tipărit la 31 august. Este foarte probabil că, în condițiile în care tocmai atunci Bulgaria cerea pace, anunțând astfel clar ce se va întâmpla peste o lună și jumătate, „Monitorul Oficial” (director N. Coculescu) să se fi decis a boicota în felul său guvernul și parlamentul său. Ședințele parlamentare din intervalul iulie-octombrie 1918 pot fi urmărite doar din dările de seamă date de ziarele guvernamentale, care și ele se păstrează în marile biblioteci cu lacune importante.

Așa cum se preciza în decretul de dizolvare a vechiului parlament, cel nou era convocat în ziua de 4 iunie 1918. Ședința inaugurală a lucrărilor celor două Camere nou alese este deschisă, în sala Teatrului Național din Iași, de Regele Ferdinand, care citește Mesajul regal. Acesta, precum cerea cutuma, fixa în linii mari programul de lucru pentru sesiunea extraordinară ce începea.

În continuare, ca de obicei, s-a procedat la validarea deputaților și senatorilor aleși, apoi la alegerea structurilor de conducere necesare. În ședința din 5 iunie 1918 a Senatului, s-a ales președintele – Dem. Dobrescu – cei patru vicepreședinți: George L. Aslan, dr. N. Bardescu, Gh. N. Botez general Al.

Caraclețanu. La Cameră au fost aleși președintele – ieșeanul C. Meissner –, cei patru vicepreședinți, cei opt secretari, cei patru chestori, membrii comisiei de răspuns la Mesajul regal, membrii altor comisii (financiară, bugetară, „de indigenate”, de petiții etc.). În ședința din 6 iunie 1918, s-a anunțat o serie de interpellări (primele patru aparținând lui A.C. Cuza) și s-a dat citire proiectului de Adresă de răspuns, urmând ca el să fie imprimat și distribuit deputaților și senatorilor.

a) *Discuțiile la Adresa de răspuns la Mesajul regal.* În textul propus de comisia aleasă pentru redactare, după exprimarea bucuriei deputaților pentru că „au putut să-și manifeste dragostea pe care o păstrează Tronului și Țării”, se anunța obiectivul principal al sesiunii – „aprobarea Tratatului de pace”. („Ostașii noștri – se spunea aici – și-au vărsat cu dărnicie sângele pentru Patrie și din piepturile lor i-au făcut scut, dar, izolată și redusă la propriile forțe, România a trebuit să încheie pacea.”) Se exprima apoi încrederea că țara „va găsi în forța vitală a neamului nostru, în spiritul de jertfă și în patriotismul încercat al fiilor ei, puterea de a trăi și de a progresa”. Această putere se vădea în fercitul eveniment petrecut Unirea cu Țara a teritoriului dintre Prut și Nistru.

În continuarea proiectului de Adresă erau pomenite celelalte obiective – „măsurile cele mai chibzuite pentru așezarea economiei naționale pe baze cât de solide”, „măsurile de îndreptare de ordin moral, absolut indispensabile operei de restaurare care se impune azi” și „realizarea celor două reforme: agrară și electorală, destinate să consolideze din temelie edificiul social și economic al Țării”.

După lectura proiectului, Alexandru Marghiloman a cerut ca, „în interes de a se accelera lucrările Camerei”, discutarea lui să înceapă „înainte de expirarea termenului de trei zile prevăzut de regulament”, dar deputatul D.D. Patrașcanu a rugat să se aștepte până luni (11 iunie), întrucât „d. Stere era hotărât să ia cuvântul, dar d-sa a plecat azi în Basarabia”.

În ședințele următoare, s-au făcut mai departe diverse comunicări, anunțuri de interpellări, s-au prezentat petiții. Între interpellări, cele mai importante au fost, desigur, cele anunțate de generalul Alexandru Averescu în ședința din 7 iunie 1918. Fostul prim-ministru a adresat trei întrebări celui în exercițiu și alte două ministrului de Externe, Primele sunau astfel: „1. Are d. președinte de consiliu cunoștință de scrisoarea contelui Czernin, adusă pe timpul crizei ministeriale din martie M.S. Regelui, prin care, în schimbul unor promisiuni, se cerea a se numi un guvern Marghiloman? 2. Crede d. președinte că este de demnitatea țării ca un guvern să vie la cârmă țării sprijinit de recomandațiuni străine? 3. Socoate d. președinte al consiliului că un guvern, pentru formarea căruia a făcut demersuri reprezentantul uneia din țările cu care stăm în război, are calitatea să trateze pacea cu acea țară și să ceară națiunii ratificarea unei asemenea păci? (*Aplauze*).” Celelalte erau următoarele: „1. Ce relațiuni există între tratativele de la București și unirea Basarabiei cu patria-mumă? 2. Modul cum s-a făcut această unire de către guvern, ce situațiune a creat României față cu statele europene în general și cu republicile ruse în special?” Întrucât interpellările sale erau legate de chestiunea păcii, obiectivul principal al sesiunii parlamentare, generalul „ruga” „să fie puse la ordinea zilei înainte de discuția Mesajului”¹².

Fiindcă în cursul discuțiilor în vederea validării deputaților fuseseră contestați unii aleși (C.S. Fortunescu, N. Lupu Kostaki jr. ș.a.) care, mobilizați fiind, au rămas în teritoriul ocupat ori s-au numărat printre „ambuscați”, în ședința din 9 iunie 1918, deputatul D.D. Patrașcanu a făcut o declarație – parte în numele mai multora, parte în nume personal –, în care preciza motivele rămănerii lui în teritoriul ocupat. „Domnilor, spunea deputatul ales la Ilfov, pentru noi, o sumă de oameni, războiul pe care l-a făcut țara românească a fost un război care conținea o greșeală, nu de ordin militar, nici de ordin economic, ci de ordin politic. [...] Așa judecând lucrurile, în calitatea mea de deputat, adică de om politic, am socotit de cuviință să rămân în teritoriul ocupat, întâi ca o protestare politică față de o acțiune cu care eu nu mă solidarizam și pe care o consideram absolut vătămătoare intereselor permanente ale neamului românesc. Mi s-a întărit hotărârea de a rămâne aici, când am văzut că toți aceia care împinseseră țara la război au luat, când au văzut nenorocirea țării, drumul către nenorocita Capitală a Moldovei, lăsând în suferință și disperare pe cei nevinovați. Am rămas aici fiindcă am socotit că era o datorie, din partea unor oameni cari se ocupă cu politica, să fie un sprijin și un îndrumător pentru populația locală în grelele împrejurări prin care trecea. [...]”

¹ Vezi Alexandru Marghiloman, *Note politice*, București, I.A.G. Eminescu, 1927, vol. III.

² Ziarele anunțau că Tratatul de pace a fost semnat (de negociatori) pe 24 aprilie/7 mai 1918, la ora 12.

³ În mod obișnuit, motivarea o făcea doar președintele consiliului de miniștri.

⁴ Într-adevăr, un număr de deputați și de senatori se aflau în străinătate (în Franța, în Anglia, în America etc.). e de presupus, însă, că și unii dintre parlamentarii aflați în Moldova nu se prezentaseră la convocări, nedorind să participe la ratificarea Tratatului de pace și a altor legi nedorite de ei. Însă, pe de altă parte, ei se întruneau totuși, de pildă pentru a felicita Sfătul Țării pentru decizia luată la 27 Martie 1918 sau pentru a protesta contra procedurii urmate de guvern, care a supus actul încheiat sancțiunii Regelui, fără să-l treacă mai întâi prin Parlament!

⁵ Acestea se reduceau la trei: „Mișcarea”, „L'Indépendance roumaine”, „Evenimentul”.

⁶ Vezi în nr. 117, din 30 aprilie 1918, editorialul intitulat *Dizolvarea Constituantei*.

⁷ Un exemplu convingător îl oferă succesul larg al Ligii Poporului, sub conducerea lui Alexandru Averescu (cu organul său de presă „Îndreptarea”). Un altul – desprinderea din partidul condus de Ion I.C. Brătianu încă în 1917 a Partidului Muncii (format în genere din foștii „tineri generoși”, membrii PSDMR, care în 1900 intraseră în Partidul Liberal).

⁸ În lumea presei, oportunismul este perfect reprezentat de ziarul „Acțiunea română”, ce susținuse guvernul Brătianu – Take Ionescu, apoi pe cel al lui Averescu și, în sfârșit, îl sprijină și pe cel al lui Marghiloman. Oportunist era și ziarul „Arena”, susținător al guvernului Marghiloman și inamic necrutător al liberalilor, dar și cu oarecare idei revoluționare, împrumutate de la ruși.

⁹ Publicat în „Lumina” și în ziarul ieșean „Momentul”.

¹⁰ Din București.

¹¹ Vezi *Intrunirea de aseară*, în „Momentul”, anul I, nr. 40, din 25 mai 1918.

¹² „Monitorul Oficial. Dezbaterile Adunării deputaților”, sesiunea extraordinară 1918, p. 46-47.

Caragiale și românii

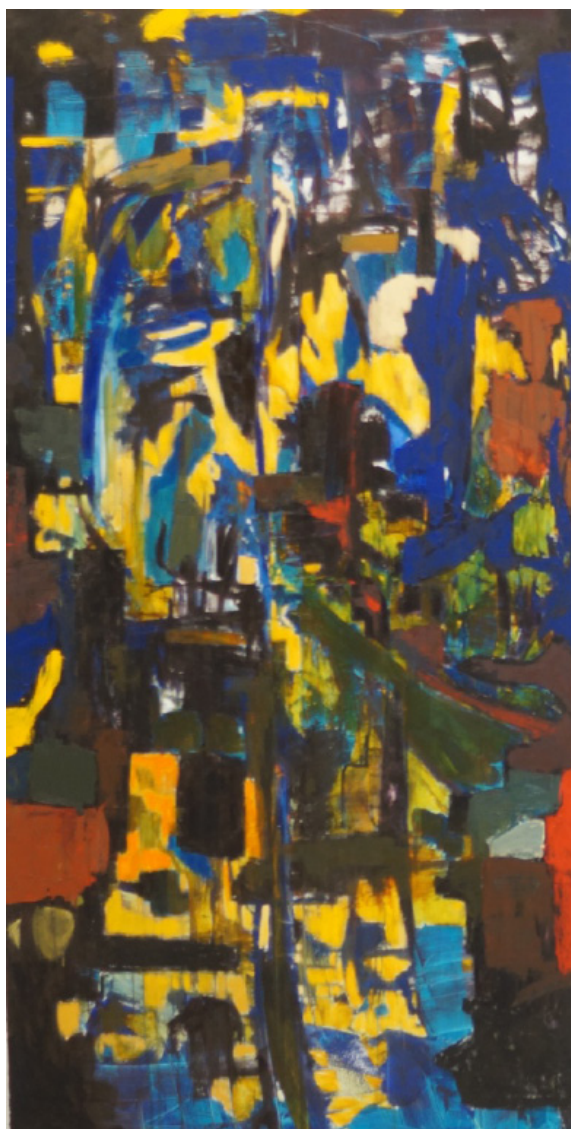
Caragiale nu a fost ușor acceptat de societatea românească. Astăzi, când prezența sa e ceva inevitabil în conștiința noastră, în viața de fiecare zi, nu ne așteptăm ca opera sa să fi fost întâmpinată cu serioase rezerve în momentul impunerii ei. Acum pare normal să facem referire la Caragiale de câte ori vorbim despre ceea ce se întâmplă în jurul nostru. Dar perspectiva pe care o deschidea asupra realităților locale i-a adus inițial o serioasă opoziție. Șerban Cioculescu este autorul unui instructiv studiu intitulat *Detractorii lui Caragiale*. Dăm acolo peste nume cunoscute pentru studiata categorie, printre care Hasdeu, Dimitrie A. Sturza, Caion... Argumentele criticului sînt însă ale cercetătorului care se situează prea aproape de biografia lui Caragiale, pe care o studiasse, de altfel, cu multă acribie, și pune respingerea operei dramaturgului în prea mare măsură pe seama implicărilor sale politice. Autorul *Scrisorii pierdute* ar fi plătit pentru participarea sa prețul confruntărilor dintre liberali și conservatori – conservatorii junimiști în primul rînd, el fiind asociat cu gruparea lui Maiorescu. Biograful scriitorului urmărește în detaliu, de pildă, modul în care îi este refuzat premiului Academiei, pe care îl solicitase. Hasdeu, raportor al instituției, se răfuiește prin Caragiale, consideră Cioculescu, cu Maiorescu. Raportul amintitului academician îi reproșă lui Caragiale faptul că ”scosese din societatea românească numai tipuri imorale”. Este semnificativ că următoarea luare de cuvînt, aparținînd lui Dimitrie A. Sturdza, important membru al partidului liberal, care va deveni și președinte al acestui partid, îi impută același lucru. Caragiale ar fi lipsit de... fundament moral. Unui român, cum este I. L. Caragiale, nu-i este permis să spună orice despre societatea noastră. Nu-i este permis să prezinte numai elementele rele din societate! ”Dl. Caragiale să învețe a respecta națiunea sa, iar nu să-și bată joc de ea.” Academia ar fi trebuit să-i sprijine pe cei care pot înălța poporul, iar nu pe cei ”ce-l prezintă într-un mod nereal și neadevărat”. Concluzia trasă de Cioculescu este că, în această împrejurare, a premiului Academiei, refuz care îl va afecta pe Caragiale, ar fi învins... partida liberală.

O mutație de perspectivă apare la Paul Zarifopol, în *Publicul și arta lui Caragiale*. Deși nu uită nici el cu totul de împărțirea vieții politice din timpul lui Caragiale în liberali și conservatori și pare a recunoaște în unele personaje din comedie reprezentanți ai acestor partide, distincția între acestea nu mai este atît de clară. ”...de unde-i sigur că partidul cucoanei Joițichii nu-i conservator? Agamiță, cel puțin, este categoric ,rumănu imparțial’ ; și-i lucru însemnat că acest triumfător cumulează superior calitățile lui Cațavencu cu ale lui Farfuride. Dandanache este o concluzie de geniu.” O concluzie de geniu, deci nu poate aparține unui... partid.

Cum se poate constata, comentatorii săi, atenți la categorii literare clasice, se opresc asupra personajelor, asupra moralității – mai exact imoralității – lor, asupra apartenenței lor politice șamd. În plus (de aici și nemulțumirea cu care este întâmpinat scriitorul), el se apleacă doar asupra unor personaje... negative... Dintre numeroasele cazuri de personaje cît se poate de onorabile ale societății românești, avute în vedere de denigratori, el nu alege nici unul, în schimb are în vedere exemple negative. Prin această opțiune autorul ar batjocori realitățile românești. Cum își permitea un, în fond, necunoscut la acea oră, un scriitor, un gazetar, un dramaturg, despre care nu aveau cum să știe că va deveni unul din clasicii literaturii române, să-și bată joc de viața noastră publică? Sigur, toată lumea accepta (acceptă și astăzi și va accepta oricînd, ca un fel de acoperire pentru mărețele realizări ale unei majorități) că mai sînt și lipsuri pe ici pe colo (aici fiind invocat popularul ”nu există pădure fără uscături”), dar cum să iei totul în zeflema? Că vor fi și persoane sau situații care merită să fie persiflate, e neîndoiebnic și chiar bi-

nevenit, românii avînd o fire veselă, dar chiar așa, să nu fie oare nimic bun? Ce, nu avem și noi eroii noștri? Nu avem și noi faptele noastre de vitejie? Nu avem și noi faliții noștri?

Ostilitatea cu care au fost întâmpinate blamările lui Caragiale avea însă rațiunile ei, chiar dacă în acel moment motivul, cum se poate constata, nu era prea clar. Autorul *Telegramelor*, deși conturase precis personaje intrate astăzi în folclor, nu desființa, în fond, doar un personaj sau altul. Iar obiecțiile nu erau cu totul nejustificate. Luați în parte, unii dintre ai noștri, ca reprezentanții oricărui popor, sînt remarcabili. Eroi binecunoscuți, domnitori cu recunoscute fapte de vitejie au intrat în legendă și sînt pomeniți stereotip cu orice ocazie, lăsîndu-se să se creadă că meritele lor s-ar răsfîrînge automat asupra tuturor românilor și în primul rînd asupra celor care îi preamăresc.

O paranteză. De observat că printre eroi la noi nu sînt întemeietori ai statelor, nu reformatori ai vieții sociale, nu animatori ai unor epoci strălucite prin cultură șamd - nu un Ludovic al XIV-lea, nu un Carol cel Mare, nu autorii constituției, ca în SUA... Eroi de la noi nu au funcții de stat, nu sînt în primul rînd factori hotărîtori în organizarea societății românești – ci oameni curajoși, războinici, domnitori cu mari calități individuale de luptători, cîteodată abili strategii militari – Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul etc. Sau autori ai unor brutale corecții morale, în măsură să ”igienizeze” o societate coruptă – Vlad Tepeș cu... țepa lui vîndătoare. Sau cei care, în legende cel puțin, corectau nedreptățile sociale – haiducii. Sau îi eliberau pe români de asuprire națională – Avram Iancu. Personalizarea unor calități puternice, de excepție este, evident, o condiție a realizării miturilor. În aceeași categorie intră și personaje de excepție care stîrnesc rîsul. Folclorul a reținut astfel de personaje generale (Păcală, Tîndală), același lucru realizîndu-l cîțiva mari scriitori – Alecsandri (Coana Chirița), Caragiale (Mitică).

Aminteam că reținerile celor revoltați de literatura lui Caragiale erau într-o anumită măsură justificabile, chiar dacă în acel moment comentatorii se focalizau exclusiv asupra personajului. Efectele literaturii lui Caragiale stîrneau suspiciunile amintite pentru că ilustra viața socială a românilor și înainte de toate viața politică. Dacă, după modelul clasic, Caragiale propune personaje memorabile, efectul scrierilor sale este totuși mai profund și mai devastator tocmai pentru că dincolo de personaje era vizată o realitate generală. Spectatorii și cititorii grăbiți pot considera astăzi că în scrisul său apar doar oameni și situații penibile, de tot rîsul. Și lucrul acesta nu e lipsit, într-o anumită măsură, de justificare. Însă Caragiale prezintă ridicolul unei alte realități, a condiției societății în ansamblul ei.

În *O scrisoare pierdută* avem clasa politică românească de la începuturile perioadei noastre moderne. Trăsăturile fixate atunci n-au fost însă modificate esențial pînă astăzi! Orșicît s-ar fi modernizat aspectele exterioare, esența multor părți ale societății noastre a rămas aceeași pînă în zilele noastre. În privința clasei politice a existat și o perioadă în care, pe lîngă majoritatea penibilă și ridicolă, am avut și oameni politici de primă mînă, care au contribuit esențial la susținerea României moderne. Au existat, așadar, și... pauze în predominanța politicii românești caragialiene. Dar ceea ce se întâmplă în momentul de față ne arată că această clasă politică n-a dispărut, că ea revine la suprafață. Ba, chiar a devenit mai lamentabilă decît altădată.

Deși din *O scrisoare pierdută* putem rămîne cu impresia că scriitorul a vizat înainte de orice viața politică românească, miza sa este mai cuprinzătoare. Ceea ce ridiculiza Caragiale era, în fond, ceea ce atacase și Maiorescu în faza sa critică: falsa aplicare, la noi, a unor modele din Europa civilizată. Iar lucrul acesta nu este vizibil doar în viața politică. Viața politică este, în fond, doar o chintesență a vieții întregii societăți. Este vorba de o falsificare a vieții sociale în ansamblul ei. Societatea, în ansamblul ei, este imortalizată în *Momente și schițe*. Criza este a instituțiilor statului, dar acestea îi reprezintă pe cetățenii care le-au creat sau măcar le-au acceptat și le suportă. Instituțiile statului se dovedesc a fi, pînă astăzi, niște butaforii, structuri superficiale, fără nici o consistență. Așa se explică de ce fiecare venire la putere a unor noi partide le aruncă în haos. Totul poate fi schimbat, întors pe dos. Spuneam că I. L. Caragiale a oferit românilor imaginea eșecului societății. O ratare jalnică, fără nimic tragic, fără nici un eroism. Mihail Ralea spunea că în literatura lui Caragiale totul e vesel, totul e amuzant, se trăiește într-o fericire continuă. Tot el făcea un anumit portret psihologic al românilor - asupra căruia mă voi opri în continuare. Deocamdată aș reitera observația că nu poate fi vorba de trăsături înnăscute, așa cum sînt prezentate lucrurile în teoriile etniciste. Românul nu este hoț, lipsit de loialitate, escroc, superficial șamd, așa cum ar vrea unii să convingă. Ei sînt compatibili cu orice tip de societate civilizată atunci cînd trăiesc și se manifestă în contextul acestor societăți. Au chiar o putere superioară de adaptare la lumea civilizată. Ce este rău la români și în România nu este înnăscut. Vine din cu totul altceva. Așa cum vom vedea în continuare.